

2014

Thuis in de kerk?

Een onderzoek naar wat het leven van de leden van 20-50 jaar van de Protestantse Gemeente van Meerhuizen¹ vooral betekenis geeft en naar de rol die de kerkelijke gemeente daarin speelt voor hen.

¹ Het gaat hier om een geanonimiseerde plaatsnaam van een Protestantse plattelandsgemeente in het Noorden van Nederland

Uitgevoerd door
Grytsje Hovius-Dijkstra

Begeleidend docent: mw.dr.J.Bruinsma-De Beer
Tweede beoordelaars: drs.T.T.van Leeuwen en drs.E.Groen

Christelijke Hogeschool Windesheim te Zwolle
Afdeling Theologie en Levensbeschouwing
Godsdienst Pastoraal Werk, profiel: Geloof en Kerk
Vakcode Enth-int 12.1.D401
Studentnummer S10287

Woord vooraf

Met het doen van dit onderzoek komt dan toch nog een einde aan de lange weg die deze studie voor mij is geweest. Toen ik in september 2007 begon aan deze opleiding had ik het gevoel voor een groot open veld te staan met vele mogelijkheden, maar zonder duidelijk afgebakende wegen. Ik was op zoek naar nieuwe wegen op het gebied van geloof en kerk. Als kind al luisterde ik graag naar preken en vragen rond zingeving en verhalen erover die raakten me altijd al. In het kerkgenootschap waar ik lid van ben voelde ik me thuis in sociaal opzicht, maar er stapelden zich wel steeds meer vragen op rond bijv. opvatting en uitleg van de Bijbel en het omgaan met allerlei kerkelijke vormen. Het is dan ook niet zo vreemd dat er aan het einde van die 'studieweg met vele hindernissen' een onderzoek kwam met als titel: Thuis in de kerk ? De vraag hoe je in deze tijd kerk, gemeente zou kunnen zijn is volgens mij van groot belang. Nee, geloven doe je zeker niet alleen in de kerk en zelfs niet in de eerste plaats wat mij betreft. Toch kan de kerk (als instituut en als gemeente) van wezenlijk belang zijn bij het doorgeven van het geloof. De vraag hoe geloof, hoop en liefde kunnen worden doorgegeven, die houdt mij en ook mijn respondenten bezig. Het was bijzonder dat in het eerste en in het laatste interview een bijna gelijkkluidende uitspraak werd gedaan. In het eerste interview klonk dat zo: *'Mijn beppe zei altijd: 'Jim moate jimme ljochten brândende hâlde'* (Jullie moeten jullie lichten brandende houden).

En in het laatste interview zo:

Mijn moeder zei altijd: 'Het vuur moet wel blijven branden.'

De werkelijkheid is weerbarstig en 'licht' en 'vuur' zijn soms bijna gedoofd. Misschien moeten we dan een mosterdzaadje planten, zoals de man van één van mijn respondenten haar adviseerde. Zij was afgeknapt op de kerkelijke gemeente, diep teleurgesteld en haar man (zelf van oorsprong geen christen, maar door haar met geloof en kerk in aanraking gekomen) zei: 'Je moet verder. We hebben kinderen en die willen we in het geloof laten opgroeien. We moeten dat mosterdzaadje planten, anders komt het niet op.'²

Ik wil heel hartelijk bedanken iedereen die heeft meegeholpen aan het tot stand komen van deze scriptie. Daarbij denk ik in de eerste plaats aan de mensen die mij in de interviews openhartig te woord hebben gestaan. Het was een mooie ervaring om zo mensen te kunnen en mogen bevragen op hun diepste beweegredenen. Verder ben ik dankbaar voor de royale medewerking in tijd en aandacht van de predikant en de kerkelijk werker van de gemeente waar ik mijn onderzoek heb uitgevoerd. Mijn onderzoeksbegeleider mw. Joke Bruinsma-De Beer ben ik dankbaar voor haar geduld en uithoudingsvermogen in een vaak moeizaam proces. Ook mijn studiegenoten wil ik bedanken, voor de gesprekken en de feedback. Het heeft me geholpen om steeds weer nieuwe perspectieven te leren zien. Last but not least wil ik mijn man en onze dochters bedanken voor de ruimte die me is geboden om deze studie te doen gedurende deze intensieve jaren van ons leven. Het is niet altijd gemakkelijk geweest voor ons allemaal. Ik hoop dat mijn persoonlijke groei ook ons gezin ten goede zal komen.

Grytsje Hovius

² Matteüs 13:31 en 32

Samenvatting

Dit onderzoek is uitgevoerd in de Protestantse Gemeente van Meerhuizen.

In 2013 is na een lang traject van 'Samen op weg zijn' deze gemeente ontstaan door een samenvoeging van de Hervormde en de Gereformeerde kerken in twee dorpen. In datzelfde jaar deed een nieuwe predikant er zijn intrede en één van zijn missies is: 'verbinder zijn'. Er is al het één en ander gedaan om te komen tot meer inzicht in de betekenis van geloof en van de kerkelijke gemeenschap voor de gemeenteleden. Dit gebeurde o.a. op gemeenteavonden, maar ook in persoonlijke gesprekken tussen jong en oud op een aantal daarvoor georganiseerde avonden.

Zoals in zoveel kerkelijke gemeentes kampt men ook in Meerhuizen met het probleem van het steeds minder zichtbaar zijn van de zgn. middengeneratie (de 20-50 jarigen) in de kerkelijke gemeente. De kerkenraad probeert te inventariseren hoe er aansluiting kan worden gevonden bij deze 'middengeneratie'. Mijn vraag of ik juist naar die generatie en naar wat hen beweegt onderzoek mocht doen in deze gemeente kwam dan ook precies op het goede moment.

Vanaf september 2014 zal een speciaal daarvoor aangetrokken interim predikant verder gaan met het houden van gesprekken en interviews die dezelfde thema's bestrijken als die van dit onderzoek. Het doel dat ik formuleerde voor mijn onderzoek is ook grotendeels zijn doel:

Doel van het onderzoek:

- Het vergroten van mijn eigen professionaliteit door goed te luisteren naar wat er leeft bij de gemeenteleden tussen de 20 en 50 jaar en het nauwkeurig beschrijven daarvan. Het is de bedoeling dat deze kennis de kerkenraad input oplevert voor het bepalen van beleid.

De leden van 20-50 jaar vormen in de gemeente van Meerhuizen bijna 35 % van het geheel. Van deze groep bevroeg ik in acht gesprekken tien respondenten op datgene wat hun leven vooral inhoud en betekenis geeft en op de rol die de kerkelijke gemeente daarin speelt voor hen.

In de inleiding, het onderzoeksvoorstel en in de bestudeerde literatuur is het onderzoeksthema in een theoretisch kader gezet en zijn de begrippen verduidelijkt.

Zowel uit de interviews als uit de bestudeerde literatuur blijkt het grote belang van gemeenschap, persoonlijke aandacht en van 'luisteren naar elkaar' voor de onderzochte groep. Allereerst is dat van belang in de eigen kleine kring van relaties en gezin, maar daarna ook wijder in sociale contacten en kerkelijk gemeente. Meestal vindt men dat aan dat laatste wel wat te verbeteren valt en meestal heeft men ook de wens dat dat zal gebeuren. Het verlies van samenhang in allerlei gemeenschapsverbanden wordt vaak ook echt als een verlies gezien en ervaren. Voor de meeste geïnterviewden geldt dat ze het druk hebben met werk en gezin. Het persoonlijk leven staat heel centraal, maar daarin speelt het christelijk geloof voor bijna allemaal een duidelijke rol en het heeft er ook verband mee. Dat blijkt wanneer wordt verteld over gebeurtenissen die bepalend zijn geweest voor hoe men in het leven staat. Het blijkt ook uit het feit dat voor bijna iedereen het geloof alles te maken heeft met normen en waarden, met het omgaan met de naaste en met de opvoeding van de kinderen. Over dat laatste zijn soms wel zorgen: krijgen de kinderen wel genoeg mee, om verder te kunnen met geloof en kerk ?

Wat opvalt is dat op één á twee na alle respondenten een heel persoonlijk godsbeeld hebben: God is voor hen (o.a.) een Vader, Helper, een Stuurman, een Redder.

In de literatuur wordt melding gemaakt van allerlei alternatieve vormen van spiritualiteit, buiten de geïnstitutionaliseerde kaders om. Die is bij de respondenten ook te vinden, maar het gaat dan wel om christelijke spiritualiteit, bijv. het bezoeken van de Pinksterconferentie Opwekking, of van The Passion (dit jaar in Groningen). Ook worden geregeld bijeenkomsten van andere gemeentes bezocht.

Wat de kerkelijke gemeente betreft komen drie hoofdlijnen sterk naar voren in wat men ziet als belangrijk voor die gemeente. De eerste hoofdlijn is bij alle respondenten te vinden, de tweede bij meer dan de helft van de respondenten en ook bij meer dan de helft van de respondenten zijn elementen uit de derde hoofdlijn te vinden:

- 'Zien en gezien worden'. Dit geldt zowel voor de gemeenteleden onderling, als ook voor de kerkenraad richting gemeente. Aandacht geven en krijgen, elkaar leren kennen, naar elkaar luisteren en niet oordelen.
- Meer losheid, minder regels en protocollen, meer variatie in de zondagse kerkdienst, meer ruimte voor ontmoeting rond die kerkdienst.
- Helderheid over de identiteit van de eigen gemeente zien te krijgen en ook meer helderheid in de boodschap: die mag praktischer en radicaler en in eigentijdse, gewone taal, maar ook helderheid zien te krijgen over wat de gemeente wil met 'gemeente-zijn'.

Wat sterk opvalt is de verscheidenheid in antwoorden waar het om geloofsbeleving en met name wanneer het om vormen gaat. De verschillen in dit opzicht lopen dwars door leeftijdscategorieën en opleidingsniveaus heen. Ik heb in dat opzicht vooral deze lijn kunnen ontdekken:

Er lijkt zich iets als een scheidslijn af te tekenen tussen respondenten die wel en respondenten die niet een min of meer evangelische inslag hebben. De eerste groep maakt zich graag sterk voor een radicale boodschap ('de Bijbel is Gods Woord', bijv. en 'Jezus is de Zoon van God, die voor onze zonden is gestorven', maar ook: praktische preken met een heldere boodschap). Verder wil men graag meer Opwekkings - en praiseliederen zingen.

Ook bij de meer traditioneel te noemen PKN-groep is behoefte aan meer losheid te vinden, aan meer variatie in de kerkdiensten qua muziekstijlen, vormen en taalgebruik, maar dat geldt zeker niet voor iedereen en sommigen geven aan liever niet te vervallen in een nieuwe (nu evangelische) eenzijdigheid.

Er is overigens wel enige overlap tussen beide groepen te zien.

Het zal hoe dan ook de nodige moeite vragen hierin een weg te vinden.

In de aanbevelingen is geprobeerd aan te sluiten bij bovenstaande uitkomsten van de interviews en bij de relevante literatuur hierover.

De titel die ik aan deze eindschrijft gaf is een vraag: Thuis in de kerk ?

Wat er achter die vraag ligt is in deze samenvatting waarschijnlijk al enigszins duidelijk geworden. In hoofdstuk 1 wordt de aanleiding tot het stellen van die vraag en het doen van dit onderzoek uitgebreid uit de doeken gedaan.

Inhoudsopgave

1 Inleiding	
1.1 Aanleiding en motivatie.....	8
1.2 De concrete context van het onderzoek.....	11
1.3 Doel van en doel in het onderzoek.....	13
1.4 Type onderzoek.....	14
1.5 Hoofdvraag en deelvragen.....	15
1.6 Centrale begrippen.....	16
1.7 Dataverzameling.....	18
2 Literatuurstudie	
2.1 Bij deelvraag 1: betekenisgeving.....	19
2.2 Bij deelvraag 2: ervaring.....	22
2.3 Bij deelvraag 3: kerkelijke gemeente.....	25
2.4 Deelvraag 4: visie PKN Meerhuizen.....	30
3 De interviews, methodiek en verantwoording van de gemaakte keuzes	
3.1 De keuze voor het houden van individuele interviews.....	31
3.2 De respondenten.....	33
3.3 Interviews, de voorbereiding.....	34
3.4 Analyse van de gegevens.....	35
4 Uitkomsten van de interviews	
4.1 Uitkomsten van de interviews bij deelvraag 5.....	36
4.2 Uitkomsten van de interviews bij deelvraag 6	41
4.3 Uitkomsten van de interviews bij deelvraag 7.....	42
4.4 Uitkomsten bij vragen voor de aanbevelingen.....	44
5 Beantwoording bij de deelvragen 5 t/m 8 aan de hand van de uitkomsten van de interviews en een vergelijking met de literatuur	
5.1 Bij deelvraag 5: betekenisgeving.....	48
5.2 Bij deelvraag 6: ervaring.....	50
5.3 Bij deelvraag 7: kerkelijke gemeente.....	51
5.4 Bij deelvraag 8: sociale en maatschappelijke kenmerken van de respondenten en: opvallende verschillen in de antwoorden ?.....	53
6 Beantwoording van de hoofdvraag en aanbevelingen	
6.1 Beantwoording van de hoofdvraag.....	56
6.2 Beantwoording van de interviewvragen i.v.m. de aanbevelingen.....	57
6.3 Verantwoording vanuit de literatuur bij de aanbevelingen.....	59
6.4 Aanbevelingen.....	62
7 Reflectie op het onderzoeksproces, de competenties en op het hermeneutisch criterium	
7.1 Validiteit en opbrengst voor het werkveld.....	65
7.2 Algemene HBO-competenties.....	66
7.3 Beroepsspecifieke competenties.....	67
7.4 Het hermeneutisch criterium.....	69
7.5 Ten slotte.....	71
8 Geraadpleegde literatuur.....	72
Bijlage 1 Vragen voor de interviews.....	73
Bijlage 2 Voorbeeld van een interview analyse.....	75
Bijlage 3 Tabellen met uitkomsten per label.....	81
Bijlage 4 Samenvattingen van de acht interviews.....	96

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en motivatie

‘Je krijgt die mensen echt niet meer terug in de kerk.’³

Er zit een wereld achter deze uitspraak, gedaan door een predikant. Een predikant die nog steeds vrijwel iedere zondag op de preekstoel staat, voor een kleine, vergrijzende gemeente. Daarnaast is hij pionier geworden, om zo het evangelie op een andere manier gestalte te kunnen geven. Aansluitend bij behoefte en context van de maatschappij waarin we leven, terwijl er ook een sterke inzet is op: ‘zelf die maatschappij mee helpen vormen.’ De predikant om wie het gaat is Hinne Wagenaar, de inspirator achter het project Nijkleaster, een initiatief om in Friesland een stilte, bezinnings -en retraite centrum vorm te geven.

In dit onderzoek zal het gaan over de geïnstitutionaliseerde kerk en dan met name over de kerkelijke gemeente.

Wanneer de kerk zou verdwijnen, dan zou het heel goed kunnen dat met de vorm op z’n minst een deel van de inhoud verdampt.⁴ Die mening wordt gedeeld door o.a. Henk de Roest. In zijn boek *En de wind steekt op* (De Roest, 2006, p.38,39) stelt hij de vraag of het christelijk geloof gemeenschap nodig heeft, of het geloof wel kan worden gecommuniceerd en overgedragen zonder gemeenschap en of een christen wel kan vieren (bidden, Bijbellesen, zingen) zonder die gemeenschap. Het antwoord dat hij geeft op die vraag is ontkennend. De Roest geeft daarvoor een *historisch* argument. De kerk, zo zegt hij, is als groep begonnen. Een groep die samen het vurige verlangen naar het Koninkrijk van God deelde en het ‘wachten op de Komende’. Uit alle berichten blijkt, aldus De Roest, dat overdracht en communicatie van het christelijke geloof een zaak was van gemeenschap.

Er zijn ook *sociaal wetenschappelijke* argumenten voor de stelling dat het christelijk geloof gemeenschap nodig heeft om gecommuniceerd te kunnen worden, nl. deze: een bevredigend functionerend geloof is volgens sociologen buiten de kerk niet succesvol. Religieuze ervaringen zullen niet wortelen wanneer ze niet worden ondersteund door een gemeenschap van medegelovigen. Zonder gezamenlijke religieuze praktijken komt er niets van terecht (De Roest, 2006, p.39).

In zijn boek *Verlangen en vertrouwen* (Hendriks, 2008) beschrijft Jan Hendriks enerzijds de veranderde rol van de plaatselijke kerken in de samenleving en anderzijds geeft hij kernachtig aan wat dan het belang van de gemeente zou moeten zijn. Het anders zijn dan vroeger heeft vooral te maken met het proces van differentiatie van de samenleving (Hendriks, 2008, p.33). Vroeger had je een relatief kleinschalige, besloten en ongedifferentieerde samenleving, terwijl de samenleving van nu veelal grootschaliger, gedifferentieerd en open is. De samenleving is hierdoor gefragmenteerd en verbrokkeld, er zijn vele ‘deellevens’ die geen overlap hebben. Hierdoor neemt bij de individuele mens de vraag naar zin en samenhang toe. Daarbij gaat het ten diepste over ‘een fundamentele levensoriëntatie, van waaruit zin wordt verleend aan de individuele en collectieve ervaring en die dus ook het handelen (mede) bepaalt.’ (Hendriks, 2008, p.33).

³ H. Wagenaar, persoonlijke communicatie, 21-09-2013

⁴ J.Bruinsma - De Beer, college 03-02-2014

De vraag die daarbij opkomt is deze: voor welke groepen mensen kan een kerkelijke gemeente een rol spelen op een manier die past in deze tijd ?

De hierboven genoemde Jan Hendriks zegt daarover het volgende:
'Theologen en mensen van de praktijk zijn het in grote trekken eens over wat de kern van het gemeente-zijn is. Ik vat die communis opinio in deze ene zin samen: constitutief voor kerk-zijn is het gehoor geven aan de Stem van de Roepende (God of Christus) en zo de gemeenschap zoeken met Hem, elkaar en de wereld.'
Om het nu maar in gewoon Nederlands te zeggen, we worden geroepen tot:

- omgaan met God
- 'gemeenschap' met elkaar
- dienst aan mens en samenleving, die dienst omvat hulp en verkondiging, boze geesten uitwerpen en getuigen. (Hendriks, 2008, p.54)⁵

Intussen zitten we vaak met een weerbarstige praktijk, die alles te maken heeft met de veranderingen in de samenleving, zoals Hendriks die beschrijft.

De rol van de kerk (als instituut en als lokale gemeente) en van allerlei andere instellingen is in de loop van de tijd sterk veranderd. Mensen zijn minder gericht op hun directe omgeving dan vroeger het geval was en ze zijn er ook minder afhankelijk van geworden door de sterk toegenomen mobiliteit (Ganzevoort en Visser, 2009, p.43). De mens van vandaag maakt deel uit van heel diverse verbanden, op diverse locaties. Daardoor staan mensen vrijer tegenover allerlei instellingen en groepen. Dit heeft ook gevolgen voor de kerk. Het is nl. niet vanzelfsprekend meer dat men tot een kerkelijke gemeente wil behoren en allerlei geloofsvoorstellingen zomaar over wil nemen. Hoe mensen hun kerklidmaatschap invullen, dat maken ze veel meer dan vroeger zelf uit.

De vrijheid om te kiezen geeft ook noodzaak om te kiezen en onzekerheid, want hoe maak je de goede keuze ? De identiteit van de mens van vandaag zou je een 'balancerende identiteit' kunnen noemen . Er is een voortdurend zoeken, een dynamisch proces van zelfbeleving en zelfbepaling, dat berust op een niet aflatende interpretatie van zichzelf in interactie of onderhandeling met de sociale omgeving (Ganzevoort en Visser, 2009, p.49). Naast de verdwijnende invloed van instituten is er een opleving in spiritualiteit te constateren, die zich niet direct afspeelt in de klassieke kerkelijke verbanden. Ganzevoort pleit er daarom voor om niet te spreken van secularisatie, maar van deinstitutionalisering (Ganzevoort, 2009, P.45).

Met dit alles zal de kerk, als instituut en als gemeente, rekening moeten houden, zonder haar verbindende kracht uit het oog te verliezen. Die kracht ligt in het aanbod van religieuze betekenisgeving, die de individualiteit overstijgt en in gemeenschapszin (Ganzevoort en Visser, 2009, p.45). Hoe de kerk en met name de plaatselijke kerk haar kracht als religieuze betekenisgever en gemeenschapszin bevorderend instituut kan aanwenden is de grote vraag.

Vooralsnog lijkt het vaak moeilijk te zijn om hierin een spoor te vinden. In het dagblad Trouw van vrijdag 14 maart jl. wordt geschreven over een onderzoek dat is gedaan door mensen van de Protestantse Theologische Universiteit in Groningen. De onderzoekers concluderen dat er een tweede secularisatiegolf op de kerken afkomt .

⁵ Bij 'boze geesten' wordt gedacht aan verslaving, eenzaamheid, gevoelens van zinloosheid e.d.

“Deze golf kenmerkt zich door het langzaam verdwijnen van de grote groep babyboomers - nu de kern van de kerk – door ziekte en sterfte. De kinderen van de babyboomers zijn veel minder kerkelijk: ze zijn vaak wel gedoopt, maar doen veelal geen belijdenis en laten hun kinderen ook niet dopen.” (Trouw, 14 maart 2014).

Aan het einde van het artikel vraagt men zich af, of wanneer deze trend zich doorzet, over tien jaar nog wel kinderen worden gedoopt in de Protestantse kerk. Het betreft hier een onderzoek dat is gedaan onder alle ongeveer 600 Protestantse kerken in Groningen, Friesland en Drenthe en Overijssel.

In een artikel in het OuderlingenBlad van mei 2013 schreef dr. Harm Dane: *“In menig kerkenraad hebben ze al op de agenda gestaan, de dertigers van de gemeente. Ze komen niet of onregelmatig naar de kerk en zijn er niet toe te bewegen een taak of ambt op zich te nemen. Het probleem is zo wijd verspreid, dat al wordt gesproken over ‘het gat van de kerk’.” (Dane, 2013).*

Harm Dane is medewerker van het expertisecentrum van de Dienstenorganisatie Protestantse Kerk in Nederland. Hij schreef dit artikel naar aanleiding van een rapport over ‘De kerk en dertigers’ van Maaïke Bikker en Nadine van Hierden. Bovenstaande zinnen van Harm Dane schetsen heel in het kort de problematiek: immers wanneer mensen niet meer in de kerk komen en geen taken meer op zich willen nemen, dan wordt op den duur het voortbestaan van de kerk zoals die nu is bedreigd. Het is volgens het artikel ook de vraag of ‘de kerk zoals die nu is’ wel overlevingskansen heeft en dit heeft volgens Dane alles te maken met de veranderde kijk op instituten en structuren. Die zijn nl. van veel minder belang geworden voor nieuwere generaties, zo betoogt hij, en: *“jongeren hechten aan eigen verantwoordelijkheid voor zaken die hen raken in plaats van verantwoordelijkheid voor een overgeleverd instituut.”*

In mijn stages kwam ik in PKN – en Baptistengemeentes steeds dezelfde problemen tegen:

- de vergrijzing, jongere leden haken veelvuldig af
- jongeren voelen zich niet meer aangesproken door wat er in de kerkelijke gemeente en in de zondagse kerkdienst gebeurt
- mensen die willen vernieuwen voelen zich vaak tegengehouden of afgeremd
- de kerkgang neemt af
- er is weinig frisse instroom in de kerkenraad of in ander vrijwilligerswerk
- mensen binden zich niet snel meer aan een bepaalde taak voor langere tijd
- het zijn vaak dezelfde mensen die taken op zich nemen in de gemeente, dit kan demotiverend werken, ook voor de professionals, aan wie veel wordt overgelaten.

Zowel in de hierboven beschreven theorie, alsook in de praktijk zoals ik die tegenkwam, komt een beeld naar voren van kerken die steeds meer moeite hebben hun leden vast te houden. Vacatures worden niet altijd meer ingevuld en de gemeentes vergrijzen. Dit brengt mij ertoe mijn onderzoek te richten op de vraag hoe de jongere generaties, die nog wel lid zijn van de gemeente, zelf tegen de eigen relatie met die gemeente aankijken. Voor mijn onderzoek kan ik terecht in de Protestantse Gemeente van Meerhuizen, waar men zich intensief met de vraag bezig houdt wie of wat de leeftijdsgroep tussen de 20 en 50 jaar aan de kerkelijke gemeente zou kunnen binden.

Dit onderzoek probeert tot een beschrijving van deze groep gemeenteleden en hun relatie tot de kerkelijke gemeente te komen. Daarover straks meer. Eerst volgt een beschrijving van de concrete context waarin het onderzoek zal plaatsvinden.

1.2 De concrete context van het onderzoek

Dit onderzoek zal worden uitgevoerd in de Protestantse Gemeente van Meerhuizen, een plattelandsgemeente in Noord-Nederland, waar ongeveer 35 % van de leden valt in de categorie 20-50 jaar.

In totaal telt de gemeente 1411 leden. De leeftijdsopbouw van de gemeenteleden is als volgt:

• 0 - 9 jaar	79 leden
• 10 -19 jaar	168 leden
• 20 - 29 jaar	132 leden
• 30 - 39 jaar	117 leden
• 40 - 49 jaar	227 leden
• 50 - 59 jaar	204 leden
• 60 - 69 jaar	191 leden
• 70 - 79 jaar	185 leden
• 80 - 89 jaar	90 leden
• 90 jaar en ouder	18 leden

Er zijn geen cijfers bekend aangaande kerkbezoek en betrokkenheid bij activiteiten, maar in een gesprek met het moderamen bleek dat de problematiek van verminderde betrokkenheid van een grote groep gemeenteleden in Meerhuizen hoog op de agenda van de kerkenraad staat.⁶ De kerkenraad houdt zich intensief bezig met de vraag wat, maar ook wie de generatie van 20-50 jarigen aan de gemeente zou kunnen binden. Er is vorig jaar een gemeente avond gehouden in verband hiermee. Men wil proberen erachter te komen waar rekening mee moet worden gehouden bij het beroepen van een predikant, omdat er een vacature is.

Om tot een heldere formulering van het probleem te komen sprak ik met de predikant en de kerkelijk werker die aan deze gemeente zijn verbonden op vrijdag 14 maart 2014. Het onderzoek dat ik wil gaan doen sluit vrijwel naadloos aan bij de problematiek waar de kerkenraad van deze gemeente zich momenteel over buigt.

Een problematiek die als volgt wordt benoemd:

- *er blijven veel mensen weg van de zondagse kerkdiensten en van allerlei doordeweekse activiteiten en bijeenkomsten*
- *dit is een probleem voor de meelevende leden en van de kerkenraad*
- *zij die wel komen missen degenen die er niet zijn*
- *in het beleidsplan van de kerkenraad wordt ingezet op 'ontmoeting' en 'omzien naar elkaar' en mijn gesprekspartners en de gemeenteleden die zich wel laten zien ervaren het als pijnlijk wanneer 'ontmoeting' en 'omzien naar elkaar' maar bij een deel van de gemeente een voet aan de grond krijgt*
- *het wordt steeds moeilijker de vacatures die er zijn op te vullen*

⁶ Persoonlijke communicatie, moderamenvergadering 20-01-2014

Hoofdprobleem, zoals dat door predikant, kerkelijk werker en kerkenraad wordt beschreven:

De kerkenraad en een deel van de gemeente vragen zich af waarom een grote groep gemeenteleden tussen de 20 en 50 jaar vaak mist in de erediensten, maar ook bij doordeweekse activiteiten en bijeenkomsten en bij het vervullen van taken in de gemeente.

Om tot een plan van aanpak te kunnen komen is het voor de kerkenraad van belang dat eerst wordt onderzocht en beschreven wat de gemeenteleden tussen de 20 en 50 jaar vooral bezighoudt en wat aan hun leven betekenis verleent. Uit dat onderzoek zal moeten blijken welke rol de kerkelijke gemeente speelt in hun leven en denken.

Het perspectief van de onderzoeker

Bij het doen van dit onderzoek wil ik me terdege bewust zijn van mijn eigen perspectief. Ik ben zelf lid van een kerk waarin de leegloop (nog) niet aan de orde is en waar 80-90 % van de leden zondags minstens eenmaal een kerkdienst bijwoont. Ook jongeren en kinderen. Verder kunnen de ambten nog worden ingevuld, zij het minder vanzelfsprekend dan vroeger. De vele doordeweekse activiteiten worden behoorlijk bezocht, hoewel ook hier geldt dat het moeilijker is om mensen te binden of te interesseren. Ik denk dat kerkenraden in intensieve samenspraak met de gemeente moeten inzetten op participatie en verantwoordelijkheid van die gemeente. Ik denk ook dat daarbij moet worden gekeken naar wat past bij de lokale gemeente en bij deze tijd, vanuit een gelovige grondhouding. Daarbij vind ik dat er best iets van mensen mag worden gevraagd, ook van jongeren, maar dan moet er ook ruimte worden gegeven voor nieuwe vormen en stijlen. Bijv. meer projectmatig en gavengericht werken. Het allerbelangrijkste vind ik het samen spreken over geloof en discipelschap / navolging. Te grote vrijblijvendheid zou een oorzaak kunnen zijn van (verdere) secularisatie.

De kans is groot dat ik een heel ander uitgangspunt heb dan veel geïnterviewden en het is zaak daar rekening mee te houden en aan te sluiten bij waar de mensen zelf staan. Om dit zo goed mogelijk te doen wil ik de interviews zo opbouwen dat niet vragen rond de 'kerkelijke gemeente' centraal staan, maar in de eerste plaats vragen rond eigen 'geloof, hoop en liefde' van de respondent.

1.3 Doel

Doel **in** het onderzoek:

- Het opdoen van kennis aangaande datgene wat betekenis geeft aan het leven van de gemeenteleden van 20-50 jaar van de gemeente van Meerhuizen.

Doel **van** het onderzoek:

- Het vergroten van mijn eigen professionaliteit door goed te luisteren naar wat er leeft bij de gemeenteleden tussen de 20 en 50 jaar en het nauwkeurig beschrijven daarvan. Het is de bedoeling dat deze kennis de kerkenraad input oplevert voor het bepalen van beleid.

Dit onderzoek kan me helpen bij het ontwikkelen van een onderzoekende beroepshouding, zodat ik beter in staat ben in te spelen op de dynamiek in de werkomgeving (Van der Donk en Van Lanen, 2012, p.24).

Het gaat er uiteindelijk om dat er gegevens boven tafel komen die professionals en gemeenteleden kunnen helpen bij het bepalen van beleid, dat aansluit bij de bestaande situatie.

*'Je krijgt die mensen niet meer terug in de kerk.'*⁷ en daarom moeten we vooral *zuinig zijn op de mensen die er nog lid van de gemeente zijn.*

Dat is de achterliggende gedachte van mijn onderzoeksvraag, die als volgt luidt:

Wat geeft het leven van de leden van 20-50 jaar van de Protestantse Gemeente Meerhuizen vooral betekenis en welke rol speelt de kerkelijke gemeente daarin voor hen ?

⁷ H.Wagenaar, persoonlijke communicatie, 21-09-2013

1.4 Type onderzoek

Het zal bij dit onderzoek gaan om een kwalitatief, beschrijvend praktijkonderzoek. Daarbij gaat het niet zozeer om het ontwikkelen van een theorie, maar de hoofdreden om het onderzoek te starten is:

Het willen zoeken naar antwoorden op vragen die zich in een specifieke beroepssituatie voordoen met als doel deze situatie te verbeteren (Van der Donk en van Lanen, 2012, p.28).

Deze vragen betreffen in het geval van dit onderzoek vragen waar de kerkenraad en een deel van de gemeente te Meerhuizen mee worstelen, nl. vragen rond het waarom van de geregelde afwezigheid van een relatief groot deel van de gemeente bij de zondagse eredienst en bij doordeweekse activiteiten en bijeenkomsten en bij het vervullen van taken in de gemeente.

Het onderzoek levert kennis op die in eerste instantie alleen van toepassing is op de specifieke beroepscontext waarin het onderzoek is uitgevoerd (Van der Donk en Van Lanen, 2012, p.28). Dat betekent voor dit onderzoek: de Protestantse Gemeente van Meerhuizen.

Het is een relevant en levensecht onderzoek, dat wordt gedaan door iemand uit de praktijk, ook al is dat in mijn geval iemand met beperkte ervaring: het is wel van belang. Zo ontstaat er nieuwe kennis voor professioneel handelen in de praktijk, die voortdurend wordt beproefd en aangescherpt vanuit die praktijk (Van der Donk en Van Lanen, 2012, p.29). Het zou heel goed kunnen dat de uitkomst van het onderzoek breder toepasbaar is, omdat het gaat om een probleem dat ook elders speelt, maar in de allereerste plaats gaat het om wat er leeft in de Protestantse Gemeente van Meerhuizen.

Het gaat om een onderzoek met zgn. 'Practice Based Evidence': PBE gaat uit van het idee dat kennis over het handelen van een professional ontstaat in de specifieke context van de beroepspraktijk en dat die kennis evolueert door interactie tussen personen die in deze context een belangrijke rol spelen. PBE richt zich op de daadwerkelijke praktijk en zet professionals aan tot het expliciteren van die praktijk en de door hen waargenomen effecten (Smeijsters 2009).

Het onderzoek draagt alle kenmerken van een praktijkgericht onderzoek:

- het heeft betrekking op vragen en problemen van mij als professional
- het gaat om toepasbaar onderzoek: de kennis is qua inhoud en vorm op een praktisch niveau bruikbaar en toepasbaar in de gemeente van Meerhuizen en voor mij als beroepsbeoefenaar
- het onderzoek levert een bijdrage aan verbetering van de beroepspraktijk, wanneer de kerkenraad van Meerhuizen in haar beleid in kan spelen op de uitkomsten van het onderzoek, of wanneer er naar aanleiding van de uitkomsten nader onderzoek kan worden gedaan, gericht op het bepalen van beleid

Het zal gaan om een **beschrijvend onderzoek**.

Het in kaart brengen van een praktijksituatie en het kijken hoe die in elkaar zit. De uitkomsten van het onderzoek kunnen aanleiding zijn voor het maken van keuzes of het startpunt zijn voor een vervolgonderzoek (Van der Donk en Van Lanen, 2012, p.56).

Er is gekozen voor een descriptief onderzoek, omdat er te weinig bekend is aangaande de in de gemeente van Meerhuizen gesignaleerde problematiek. Door middel van persoonlijke interviews kan hierover meer duidelijkheid worden gekregen.

1.5 Hoofdvraag en deelvragen

Hoofdvraag

- **Wat geeft het leven van de leden van 20-50 jaar van de Protestantse Gemeente van Meerhuizen vooral betekenis en welke rol speelt de kerkelijke gemeente daarin voor hen ?**

Deelvragen

- 1 Wat is er in de literatuur beschreven over de sociale en maatschappelijke kenmerken van de leeftijdsgroep van 20-50 jaar ?
- 2 Wat beschrijft de literatuur aangaande 'betekenisgeving' bij 20-50 jarigen ?
- 3 Wat is er in de literatuur beschreven over de relatie van de leeftijdsgroep van 20-50 jaar tot de kerkelijke gemeente ?
- 4 Wat wordt er beschreven in de visie van de Protestantse Gemeente van Meerhuizen aangaande de functie die men zou willen hebben op het gebied van 'betekenisgeving' ?
- 5 Hoe omschrijven de respondenten de 'betekenisgeving', zoals die er in hun eigen leven is ?
- 6 Op welke plaatsen en bij welke gelegenheden ervaren de respondenten vooral die 'betekenisgeving' ?
- 7 Welke rol speelt de kerkelijke gemeente daarbij voor de respondenten ?
- 8 Zijn er opvallende onderlinge verschillen waar te nemen waar het de antwoorden op vraag 5,6 en 7 betreft ? (bijv. verschillen die gerelateerd lijken te zijn aan leeftijdscategorie, man -of vrouw zijn, of opleidingsniveau)

1.6 Centrale begrippen

Hieronder volgt enige uitleg bij een aantal centrale begrippen in dit onderzoek, nl.:

- De gemeenteleden van 20-50 jaar
- Het begrip 'betekenis geven aan'
- Kerkelijke gemeente
- De begrippen: evangelicaal / evangelisch
- De begrippen: pluraal / pluriform
- De afkorting: PKN

Gemeenteleden van 20-50 jaar

Voor deze afbakening is gekozen in overleg met de predikant en de kerkenraad van de gemeente waar het onderzoek plaatsvindt: de Protestantse Gemeente van Meerhuizen. Het onder 1.2 geformuleerde hoofdprobleem speelt bij deze groep gemeenteleden. Bij 'gemeenteleden' moet dan worden gedacht aan zowel doop – als belijdende leden van de Protestantse gemeente Meerhuizen.

In Hoofdstuk 2 van dit onderzoek zal vanuit de literatuur worden ingegaan op de verschillende generaties die in de groep van 20-50 jaar zijn vertegenwoordigd en op de kenmerken van die generaties.

Hiervoor zal o.a. de volgende literatuur worden gebruikt:

- Aart Bontekoning, *Het generatieraadsel, ontdek de kracht van generaties* (2010)
- Frits Spangenberg en Martijn Lampert, *De grenzeloze generatie en de eeuwige jeugd van hun opvoeders* (2009)

Op het begrip 'generatie' zal worden ingegaan vanuit sociaal-maatschappelijk perspectief en vanuit godsdienstwetenschappelijk perspectief. Voor het godsdienstwetenschappelijk perspectief zal o.a. gebruik worden gemaakt van de literatuur die wordt genoemd onder 'Betekenis geven aan.'

'Betekenis geven aan'

Bij het woord *betekenis* op de website www.mijnwoordenboek.nl staan o.a. de volgende synoniemen:

beduidenis	waarde
belang	bedoeling
inhoud	zin

Ook op het begrip *betekenisgeving* zal in Hoofdstuk 2 van dit onderzoek verder worden ingegaan, o.a. aan de hand van de volgende literatuur:

- Joep de Hart, *Geloven binnen en buiten verband (rapport over religieuze en godsdienstige ontwikkelingen in Nederland)* (2014)
- Ruud Ganzevoort en Jan Visser, *Zorg voor het verhaal* (2009)
- Simon J. Dingemanse, *In beweging blijven, de gemeente op reis met de middengeneratie* (2010)
- Nienke Wijnants, *Wie ben ik ? en Wat wil ik ? Dertigers en veertigers op zoek naar authenticiteit, zin en geluk* (2013)

Kerkelijke gemeente

Met 'kerkelijke gemeente' wordt steeds de plaatselijke kerkgemeenschap bedoeld, tenzij anders is vermeld. In het geval van de gemeente waar dit onderzoek wordt gedaan gaat het om een Protestantse Gemeente, die deel uitmaakt van de PKN (Protestantse Kerk Nederland). Dit betekent dat de plaatselijke kerkenraad verantwoordelijkheid draagt voor het beleid van de gemeente waar het onderzoek plaatsvindt.

Evangelicaal / evangelisch

Wikipedia zegt het volgende over deze begrippen:

Het evangelisch christendom is een stroming binnen het orthodox protestantisme. Het is ontstaan uit de opwekkingsbewegingen binnen het Amerikaans en Engels protestantisme in de 18^e en 19^e eeuw. In de 20^e eeuw heeft deze stroming zich ook over de rest van de wereld verbreid. Deze christenen worden in het Engels 'Evangelicals' genoemd en in het Nederlands spreken we over 'evangelischen', evangelicale christenen en ook wel 'evangelicalen'. De evangelischen stellen de persoonlijke ervaring van de verlossing door Jezus Christus centraal. Zij hechten daarnaast groot belang aan evangelisatie.

Op het begrip *evangelisch* zal in Hoofdstuk 2 van dit onderzoek nader worden ingegaan, aan de hand van een boek van:

- Maarten Wisse, *Zo zou je kunnen geloven* (2013)

Pluraal en pluriform

Pluraal bijv. naamw.

- ☐ wat in meer dan één deel of vorm bestaat
- ☐ [taalkunde] wat in het meervoud staat (Bron: [Wikiwoordenboek - pluraal](#))

Bij pluraal kunnen tweeërlei levensbeschouwingen, die haaks op elkaar staan, broederlijk naast elkaar als waarheden voorkomen. Bij pluraal is er geen eenheid.

Pluriform betekent daarentegen meervormig en veronderstelt een zekere eenheid. (Bron: www.bijbelseplaatsen.nl)

Op de begrippen *pluraal* en *pluriform* zal in Hoofdstuk 2 van dit onderzoek nader worden ingegaan aan de hand van een artikel van

- Nynke Dijkstra-Algra, *Het werk van de Geest in vernieuwingsbewegingen: een bijdrage voor de kerken* (2008)

PKN: Protestantse Kerk Nederland

1.7 Dataverzameling

Voor de dataverzameling maak in gebruik van:

- literatuurstudie
- het houden van zes-acht interviews met mensen in de leeftijdscategorie van 20-50 jaar, waarbij ik probeer een zo gevarieerd mogelijk beeld te krijgen van deze groep gemeenteleden

2 Literatuurstudie

Inleiding

Door middel van literatuurstudie kom ik tot beantwoording van de eerste drie deelvragen, te weten:

- Wat is in de literatuur beschreven over de sociale en maatschappelijke kenmerken van de leeftijdsgroep van 20-50 jaar ?
- Wat beschrijft de literatuur aangaande 'betekenisgeving' bij 20-50 jarigen ?
- Wat is er in de literatuur beschreven over de relatie van de leeftijdsgroep van 20-50 jarigen tot de kerkelijke gemeente ?

In dit hoofdstuk komen in het kader van dit onderzoek relevante teksten uit verschillende publicaties aan de orde. Er is relatief veel materiaal over de leeftijdscategorie dertigers gebruikt, omdat er bij dit materiaal ook veel overlap is met twintigers en veertigers, met name in de boeken van Nienke Wijnants.

De gebruikte literatuur wordt zoveel mogelijk per deelvraag uitgesplitst behandeld. Eerst wordt een beschrijving gegeven van de literatuur, daarna wordt per deelvraag kort op de besproken literatuur gereflecteerd. Bij de beantwoording van de deelvragen 5 t/m 8 (hoofdstuk 5) worden de uitkomsten van de interviews vergeleken met wat in de literatuur wordt beschreven over de besproken thema's. Mijn eigen reflectie op de literatuur is te vinden in de hoofdstukken 5 en 7 .

2.1 Deelvraag 1

Wat is er in de literatuur beschreven over de sociale en maatschappelijke kenmerken van de leeftijdsgroep van 20-50 jaar ?

Voor de beantwoording van deze vraag is gebruik gemaakt van de volgende publicaties:

- Frits Spangenberg en Martijn Lampert, *De grenzeloze generatie en de eeuwige jeugd van hun opvoeders* (2009)
- Aart Bontekoning, *Het generatieraadsel. Ontdek de kracht van generaties* (2010)

Ik vond de beschrijving van de kracht van die verschillende generaties in het afstudeeronderzoek van Anneke Wattel-De Vries (De Vries, 2013).

Het is belangrijk om te weten of en in hoeverre de sociale en maatschappelijke kenmerken van de respondenten van het onderzoek overeenkomen met de kenmerken die worden beschreven in de literatuur. Dit kan iets zeggen over de relevantie van het onderzoek in bredere zin, dan alleen de context van Protestantse Gemeente van Meerhuizen.

Ik heb gekozen voor het bovenstaande boek van Spangenberg en Lampert, omdat hun onderzoek is gebaseerd op de huidige dynamische en gefragmenteerde netwerksamenleving, waarin naast sociaal-demografische kenmerken (leeftijd, levensfase, inkomen) ook opvattingen, gedragingen en waarden worden meegenomen (Van Hierden en Bikker, 2012, p.22). Dit sluit aan bij wat van belang is voor mijn onderzoek naar 'betekenisgeving'.

Voor Bontekoning heb ik gekozen, omdat hij inzet op de kracht en de functie van nieuwe generaties. Dit zou behulpzaam kunnen zijn bij het formuleren van aanbevelingen.

Frits Spangenberg en Martijn Lampert, *De grenzeloze generatie en de eeuwige jeugd van hun opvoeders*

De leeftijdsgroep van 20-50 jaar omvat volgens dit boek de volgende generaties:

- De verloren generatie, geboren tussen 1956 en 1970 (praktisch, zelfredzaam, relativerend en no-nonsense)
- De pragmatische generatie, geboren tussen 1971 en 1985 (een meer op ervarings-en belevingencultuur gerichte mentaliteit)
- De grenzeloze generatie, geboren vanaf 1986 (sterk met nieuwe media, sterker, socialer, zelfverzekerd, een totaal positieve generatie)

De auteurs beschrijven hoe iedere generatie vaak gemeenschappelijke eigenschappen en waarden heeft, die de individuele overstijgen (Spangenberg en Lampert, 2009, p.51). Waarden, zo stellen de auteurs, zijn een sleutel om de maatschappij te begrijpen (Spangenberg en Lampert, 2009, p 31).

In bovengenoemd boek beschrijven de auteurs *acht milieus* waarvan de leden min of meer dezelfde waarden delen.

In de volgende drie milieus zou ik mijn respondenten vooral plaatsen:

- Traditionele burgerij

De moralistische, plichtsgetrouwe en op status-quo gerichte burgerij die vasthoudt aan tradities en materiële bezittingen.

- Moderne burgerij

De conformistische, statusgevoelige burgerij die het evenwicht zoekt tussen traditie en moderne waarden als consumeren en genieten.

- Postmaterialisten

De maatschappelijke idealisten die zichzelf willen ontplooien, stelling nemen tegen sociaal onrecht en opkomen voor het milieu (Spangenberg en Lampert, 2009, p.267).

Uit het onderzoek van Spangenberg en Lampert blijkt dat individualisme en hedonisme terrein winnen. De groep met een breder verantwoordelijkheidsgevoel slinkt. 'Leuk' is de norm geworden (Spangenberg en Lampert 2009, p.59). Overigens blijkt vooral de jongste generatie weer een wat behoudender manier van denken te hebben. De onderzoekers gebruiken het begrip 'bewaarden' om aan te duiden waar de jongste generatie naar op zoek is. Ze leggen dit begrip als volgt uit: de duidelijke en soms strenge docent vertelt niet alleen hoe zaken in elkaar steken, maar doceert ook over de 'waarde' van de dingen die hij aan de orde stelt en biedt zo structuur en identiteit (Spangenberg en Lampert 2009, p.66).

Aart Bontekoning, *Het generatieraadsel. Ontdek de kracht van generaties*

Bontekoning gaat ervan uit dat nieuwe generaties erop zijn gericht om verouderde delen van een cultuur te revitaliseren. Hij geeft van iedere generatie een beschrijving. De respondenten van mijn onderzoek maken deel uit van de volgende generaties:

- De verloren generatie 44-58 jaar oud

Zoekt verbinding met elkaar en in het samenwerken. Benut verschillen in kennis en vaardigheden. Bescheiden en afwachtend. Kijkt en luistert naar elkaar en zoekt balans tussen inhoud en proces.

- De pragmatische generatie 29-43 jaar oud

Deze generatie bestaat uit netwerkende individuen, die eigen kracht, mogelijkheden en kansen zoeken. Ze willen persoonlijk contact en grotere, vanzelfsprekender toegankelijkheid. Ze hebben veel keuzemogelijkheden en ze hebben vaak moeite met kiezen.

- De grenzeloze generatie tot 28 jaar oud

De leden van deze generatie zijn eigenzinnig, authentiek. Het gaat hen erom wie je echt bent en wat je wel en niet kunt. Werken, leren, de wereld ontdekken en samen zijn. Ze willen zich authentiek ontwikkelen en ze willen zich verder ontplooien in interactie met anderen. Ze willen leven en laten leven (uit: A.Wattel- de Vries, 2013).

Vergelijking van de literatuur bij deelvraag 1

Spangenberg en Lampert zien in hun onderzoek dat individualistische en hedonistische milieus de overhand krijgen. Ze stellen dat verantwoordelijkheidsgevoel slinkt. Ze zijn in dit opzicht niet positief over de toekomst. Jongeren blijken behoefte te hebben aan 'bewaarding'.

Bontekoning lijkt een positievere insteek te hebben: 'de *kracht* van generaties'.

Bij het hoofdstuk 'Aanbevelingen' kom ik hierop terug, om dan te zien of een kerkelijke gemeente en een kerkenraad winst kunnen doen met wat hier is beschreven als kracht van de drie betreffende generaties.

2.2 Deelvraag 2

Wat beschrijft de literatuur aangaande 'betekenisgeving' bij 20-50 jarigen ?

Er is gekozen voor het woord 'betekenisgeving', omdat er bij dit woord aan verschillende *levensoriëntaties* kan worden gedacht. Het kan bij de beantwoording van deze vraag gaan over het christelijk geloof als bron van zingeving en spiritualiteit, maar het kan ook gaan over een andere bron. Bovendien kan het gaan over het leven van elke dag.

Er wordt gebruik gemaakt van de volgende publicaties:

- Ruard Ganzevoort en Jan Visser, *Zorg voor het verhaal* (2007)
- Joep de Hart, *Geloven binnen en buiten verband*, rapport van het SCP (2014)
- Nienke Wijnants, *Het dertigersdilemma, De belangrijkste loopbaan- en levensvragen van twintigers en dertigers* (2008)
- Nienke Wijnants, *Wie ben ik ? en Wat wil ik ? Dertigers en veertigers op zoek naar authenticiteit, zin en geluk* (2013)

De onder deelvraag 3 besproken publicatie van Simon J. Dingemanse *in beweging blijven*, bevat ook informatie over 'betekenisgeving' bij de middengeneratie.

Voor Ganzevoort en Visser heb ik gekozen, omdat hierin een breed beeld wordt geschetst van de ontwikkeling van de samenleving en van de invloed hiervan op gemeenschappen, geloof en spiritualiteit.

Voor Joep de Hart is gekozen, omdat zijn rapport een heel actueel beeld geeft van 'gelovend Nederland'.

Voor Nienke Wijnants is gekozen, omdat zij vanuit een niet-religieuze achtergrond haar boeken heeft geschreven en vanwege de actualiteit van die boeken.

Ruard Ganzevoort en Jan Visser, *Zorg voor het verhaal*

Onze huidige samenleving verwacht veel van de kring van het gezin, waar vertrouwde en intimiteit als hoogste waarden zijn gaan gelden. Ook andere groepen van gelijkgezinden op het werk of in vriendschappen spelen deze rol. Geregeld worden daardoor deze relaties (met name de partnerrelatie) overvraagd (Ganzevoort en Visser, 2007, p.44).

Religie is minder zichtbaar in georganiseerde en geïnstitutionaliseerde vorm, maar mensen 'knutselen' zelf een levensbeschouwing in elkaar. Toch blijft er het besef dat religie te maken heeft met 'wat de mens te boven gaat.' Daarom, zo stellen Ganzevoort en Visser, is het van belang dat de kerkelijke vormen niet onveranderd blijven, maar dat ze dienstbaar worden gemaakt aan de huidige individuele geloofsbeleving. Godsdienstige vormen moeten 'bij de tijd' worden gebracht (reïstitutionalisering). Wat verder opvalt is de hang naar massale bijeenkomsten bijv. EO-jongerendagen, bijeenkomsten bij de dood van pop-idolen, enz. en het grote aanbod aan zaken als yoga en andere vormen van zelfreflectie en de religieuze elementen die in al deze zaken te vinden zijn (Ganzevoort en Visser, 2007, p.46). Er is sprake van keuzes op allerlei terrein, zo sterk dat je kunt spreken van een 'keuze biografie'. Dit leidt tot 'biografisering' en tot de noodzaak om te blijven zoeken naar steeds nieuwe oriëntatiepunten. De menselijke identiteit wordt meer dan voorheen een narratieve identiteit (Ganzevoort en Visser, 2007. p.49 en 50).

Joep de Hart *Geloven binnen en buiten verband, Godsdienstige ontwikkelingen in Nederland*

In deze publicatie zijn dezelfde tonen te beluisteren als bij Ganzevoort en Visser. 'Zelfspiritualiteit'- de overtuiging dat de zin van het leven ligt in de ontdekking van je ware ik, je authentieke zelf- lijkt een kernelement van veel hedendaagse spirituele belangstelling. De mening dat je de zin van het leven moet vinden in je eigen unieke innerlijke ervaring en het ontwikkelen van je eigen vermogens is wijdverbreid. Bijna negen op de tien Nederlanders is het daarmee op zijn minst enigszins, meer dan vier op de tien zelfs in hoge mate eens (De Hart, 2014, p.12).

Nienke Wijnants, *Het dertigersdilemma, De belangrijkste loopbaan- en levensvragen van twintigers en dertigers* (2008)

Dat het vinden van die 'zin van het leven' niet altijd zo gemakkelijk is blijkt uit de boeken van Nienke Wijnants, psycholoog en loopbaanadviseur. Zij heeft onderzoek gedaan naar wat twintigers, dertigers en veertigers bezighoudt.

Voor veel jong volwassenen lijkt het streven vooral op maakbaarheid en perfectie gericht en op 'alles tegelijk willen doen' (Wijnants, 2008, p.24). Het blijkt verder dat jonge hoogopgeleiden worstelen met levensvragen, nadat eerst allerlei mogelijkheden zijn overdacht en beslissingen zijn genomen en opleidingen zijn gedaan. In haar boek beschrijft Wijnants hoe zij zich door contacten met christenen (Andries Knevel, o.a.) begon af te vragen of de ontkerkelijking misschien de oorzaak is van het dertigersdilemma (Wijnants, 2008, p.105 e.v.). Door veel vragen te stellen aan christenen ontdekte ze, dat ook zij wel last hebben van zingevingsvragen, afhankelijk van karakter en levensfase, maar dat er bij de meeste christenen over de 'grotere zin', 'het grote nut' van het leven wel een innerlijke rust bestaat.

Nienke Wijnants, *Wie ben ik ? en Wat wil ik ? Dertigers en veertigers op zoek naar authenticiteit, zin en geluk* (2013)

Wijnants pleit ervoor dat mensen hun zingevingsvragen zich bewust worden en ze niet negeren. 'Onze ouders hebben zich aan het juk van het geloof ontworsteld, maar daar vrijwel geen van allen iets anders voor in de plaats gesteld. Dit gemis in ons alledaagse en geestelijke leven hebben we naar mijn idee massaal onderschat.' zo schrijft ze (Wijnants, 2013, p.49). Vervolgens beschrijft ze hoe uit onderzoeken blijkt dat het geloof een positieve en helende werking heeft.

Wijnants ontdekte dat naast dertigers ook twintigers en veertigers met dit soort existentiële vragen komen en ze denkt dat deze vragen categorisch worden genegeerd, behalve dan door het Humanistisch Verbond en de kerk. Ze vindt dat zowel de jonge garde Nederlandse filosofen en het grote publiek zelf schuldig zijn aan het negeren van deze vragen. In onze anti-autoritaire samenleving durft niemand meer met een grote theorie of ideologie aan te komen en dat zorgt voor stagnatie op vele fronten, zo denkt Wijnants (Wijnants, 2013,p.274).

Vergelijking en samenvatting van de literatuur bij deelvraag 2

Ganzevoort en Visser pleiten ervoor godsdienstige vormen aan te passen aan de huidige tijd. Een tijd waarin de antwoorden op levensvragen niet meer pasklaar te geven zijn vanuit de gemeenschap.

'Het schrijven en vertellen van een levensverhaal wordt gedragen door een verlangen naar heil, al verschillen mensen natuurlijk wel in de mate waarin ze dat heil expliciet religieus duiden'(Ganzevoort en Visser, 2007. p.56).

Bovenstaande zin zou een samenvatting kunnen zijn van wat Ganzevoort en Visser zeggen over 'betekenisgeving' bij de mens van deze tijd. In die betekenisgeving spelen de woorden: individualisering, biografisering, een zelf worden, zichzelf worden een grote rol. Ook in het onderzoeksrapport van Joep de Hart komt dit sterk naar voren.

Uit onderzoek, gedaan door Nienke Wijnants blijkt dat het voortdurende zoeken naar nieuwe oriëntatiepunten veel druk met zich mee brengt, voor twintigers, dertigers en veertigers. Ondanks het feit dat zingeving veel mensen bezig houdt, constateert Wijnants een spirituele armoede in Nederland en gevoelens van leegte en existentiële twijfel bij de door haar onderzochte groep.

Bij Wijnants is duidelijk een minder positief geluid te horen dan met name bij Ganzevoort en Visser, wanneer het gaat om zingeving en spiritualiteit in Nederland.

2.3 Deelvraag 3

Wat is er in de literatuur beschreven over de relatie van de leeftijdsgroep van 20-50 jaar tot de kerkelijke gemeente ?

Bij deze deelvraag en de vorige is er overlap, qua literatuur. Er is niet een lijnrechte scheiding aan te brengen tussen 'betekenisgeving' en 'relatie met de kerkelijke gemeente'. Dat geldt bijv. voor het besproken boek van Dingemanse. In dit boek komt veel aan de orde aangaande 'betekenisgeving algemeen', maar omdat Dingemanse het boek vooral geschreven heeft in het kader van 'de gemeente op reis met de middengeneratie' wordt het bij deze deelvraag besproken.

Er is gebruik gemaakt van de volgende literatuur:

- Jan Hendriks, *Verlangen en vertrouwen, het hart van gemeente opbouw* (2008)
- Simon J. Dingemanse, *In beweging blijven, de gemeente op reis met de middengeneratie* (2010)
- Joep de Hart, *Geloven binnen en buiten verband, rapport SCP* (2014)
- Nadine van Hierden en Maaïke Bikker, *Kerk en dertigers 2.0, een verkennend onderzoek* (2012)
- Marten van der Meulen (hoofdauteur) *Over berg en dal: Twintigers en dertigers in de Protestantse Kerk* (2014)
- Nynke Dijkstra-Algra, *Het werk van de Heilige Geest in de vernieuwingsbewegingen: een bijdrage voor de kerken*, in *De werking van de Heilige Geest in de Europese cultuur en traditie* (Erik Borgman, Kees van der Kooi, Akke van der Kooi, Govert Buijs e.a.) (2008)
- Maarten Wisse, *Zo zou je kunnen geloven* (2013)

Voor Hendriks is gekozen omdat Hendriks zich sterk richt op de kerkelijke gemeente, op gemeente-opbouw en hoe die in onze tijd zou moeten plaatsvinden. Omdat er in zijn beschrijving van de huidige generaties veel overeenkomsten zijn met wat Ganzevoort en Visser beschrijven wordt de beschrijving van het boek van Hendriks kort gehouden. Voor Dingemanse koos ik in een later stadium, toen ik ontdekte dat er veel overeenkomsten zijn tussen het onderzoek dat ik zelf heb gedaan en het onderzoek dat hij in zijn boek beschrijft, qua opbouw in de vraagstelling en qua leeftijdscategorie. Voor Joep de Hart is gekozen vanwege de actualiteit van het onderzoek. Voor de onderzoeken van Nadine van Hierden en Maaïke Bikker en dat van Marten van der Meulen is ook gekozen vanwege de actualiteit, verder vanwege de onderzochte leeftijdscategorie en omdat het gaat om onderzoeken uitgevoerd in Protestantse gemeentes, waarbij het in het laatste geval bovendien om plattelandsgemeentes gaat.

Van Maarten Wisse neem ik de omschrijving van het begrip 'evangelisch' over. Voor het artikel van Nynke Dijkstra-Algra heb ik gekozen, omdat hierin relevante dingen worden gezegd over 'bewegingen' die hun invloed uitoefenen in de kerk. In de Protestantse Gemeente van Meerhuizen is de invloed van zo'n evangelische beweging te vinden, zo bleek uit de interviews.

Jan Hendriks, *Verlangen en vertrouwen, het hart van gemeente opbouw* (2008)

In zijn boek beschrijft Hendriks zes trends in de huidige samenleving, die invloed hebben gehad en nog hebben op de kerk en het gemeentelven:

- Differentiatie en het verlangen naar spiritualiteit (p.32-34)
- Commercialisering en het verlangen naar herbergzaamheid (p.35-37)
- Afbrokkeling van zware verbanden en de behoefte aan 'communities lite' (p.38-40)
- Agnosticisme en het verlangen naar persoonlijke geloofsbeleving (p.41-44)
- Het besef onderweg te zijn en de behoefte aan pleisterplaatsen (p.44-45)
- Afbrokkeling van kerk en christelijk geloof en het verlangen naar vernieuwing (p.45-50)

Er is een groeiende kloof tussen de leer van de kerken en het geloof van de leden.

En de invloed van het christelijk geloof op het leven van elke dag vermindert.

Volgens Hendriks gaat het om de vraag of de kerk beseft wat er aan de hand is en of ze hier open over wil zijn, of wordt er gedaan alsof er nog perspectief is, terwijl de feiten ergens anders op wijzen ?

Hendriks stelt dat de kern van het probleem van de kerken het verlies van identiteit is, een crisis in het systeem van de gemeente en niet een verzameling losse problemen (Hendriks, 2008, p.50).

Simon J. Dingemanse, *In beweging blijven, de gemeente op reis met de midden generatie* (2010)

Dingemanse heeft onderzoek gedaan naar de invloed van het christelijk geloof in het leven van de zgn. middencategorie in de gemeente waar hij als predikant werkzaam is. Het betreft hier de leeftijdscategorie tussen de 25 en 50 jaar.

Dingemanse heeft de gesprekken laten cirkelen rond de hoofdvraag:

Wat beweegt je ? Er kwamen achtereenvolgens vragen aan de orde over het dagelijks leven en wat daarin belangrijk is voor de gesprekspartners, vragen over spiritualiteit en vragen over gemeenschapsvorming.

De uitkomsten van zijn onderzoek vat ik hieronder kort samen.

In z'n algemeenheid heeft de onderzochte groep last van chronisch tijdgebrek. Men ziet wel het belang van gemeenschapsvorming en inzet hiervoor, maar komt er lang niet altijd aan toe hierin zelf iets te betekenen. Bovendien ziet men de toegenomen mobiliteit als remmend voor de gemeenschapsvorming. Door die mobiliteit is het maken van eigen, individuele keuzes gemakkelijker geworden. Die eigen keuzes zijn dan ook belangrijk, ook wanneer men iets voor de gemeenschap wil doen wil men iets kiezen wat bij de eigen interesse past.

Wanneer werd gevraagd naar inspiratiebronnen kwam nooit 'het geloof' als eerste antwoord. Er is een zodanige vervaging van het godsbesef, dat het geloof weinig invloed heeft op het leven van elke dag van de onderzochte groep mensen.

Wel maken de meesten zich zorgen over de verruwing van de maatschappij en de invloed hiervan op hun kinderen. Men wil graag bewust leven, maar komt vaak (minder dan men zou willen) toe aan verdieping en bezinning.

Er is veel positieve waardering voor de kerkdienst, ook bij hen die niet zo'n sterke band voelen met de gemeente. Openheid en gastvrijheid vindt men belangrijk rond de kerkdienst (Dingemanse, 2010, p.70-76).

Joep de Hart, *Geloven binnen en buiten verband*, (2014) p.10 en 11

In zijn rapport beschrijft De Hart hoe ondanks teruggang en kerkverlating kerkelijke gemeentes belangrijke sociale gemeenschappen blijven vormen en dat kerkelijke gemeentes relatief veel vrijwilligers 'leveren' voor werk in kerk en maatschappij. Wel is in de loop van de afgelopen vier a vijf decennia de distantie tot het kerkelijk leven steeds groter geworden. Eerst onder jongeren tot 35 jaar, maar daarna ook onder de leeftijdsgroepen tussen de 35 en 54 jaar. Alleen de senioren onderscheiden zich nu nog in dat opzicht van de rest (dit geldt met name voor de grote en vrijzinnige kerken). Opvallend in dit rapport zijn de uitkomsten aangaande jongeren. Kerkelijke jeugd (tot ongeveer 25 jaar) bezoekt regelmatig en voorheen een kerkdienst en het vertrouwen in kerkelijke organisaties ligt onder deze jongeren zelfs boven dat van de oudere kerkleden. Ook wat de inhoud van het geloof betreft zijn er opvallende uitkomsten, nl. dat kerkelijke jeugd vaker dan oudere geloofsgenoten zonder twijfel in God gelooft. Kerkelijke leerstellingen worden door deze jeugd in groeiende mate onderschreven. 'Het meest van alle generaties beschouwt de jongste garde een sterk geloof als belangrijkste waarde in het leven. De hertraditionalisering blijkt een trend die zowel in protestantse als in katholieke kring waarneembaar is, wel handhaven protestantse jongeren in alle jaren een duidelijk hoger niveau van 'christelijke orthodoxie,' aldus het rapport.

Nadine van Hierden en Maaïke Bikker, *Kerk en dertigers 2.0, een verkennend onderzoek* (2012)

Veel van wat over dertigers wordt gezegd in dit rapport is ook te vinden bij Nienke Wijnants. 'Zelfontwikkeling' en 'keuzestress' zijn daarbij kernbegrippen. Uit het rapport blijkt dat dertigers serieus genomen willen worden in de kerk, dat ze willen worden aangesproken op hun kwaliteiten en dat ze zowel gelijkgezinden als identificatiefiguren zoeken (Van Hierden en Bikker, 2012, p.30 en 31).

In het onderzoek van Van Hierden en Bikker worden ook andere onderzoeken en meningen aangehaald. Zo wordt gemeld dat er vanuit meer orthodoxe hoek kritische geluiden te horen zijn op de wens naar flexibele vormen, een ruim keuze aanbod en vluchtige behoeften van dertigers. Ds.Wim Dekker stelt in *Kontekstueel* (september 2009) dat dertigers moeilijk kunnen leven met 'plaatsen der moeite' en dat ze behoefte hebben aan grenzen aan het individualisme en aan de onbeperkte vrijheid. Nавolging en discipelschap zijn thema's die opvallend veel voorkomen in kerken waaraan veel dertigers verbonden zijn en Arjan Markus zegt in een themanummer over dertigers van *Kontekstueel* (september 2009) dat dertigers best aangesproken willen worden op hun vrijblijvendheid. 'Keuzestress verdwijnt ook als je minder vaak wilt kiezen. Dat is niet makkelijk, je gaat daarmee in tegen jezelf en tegen de cultuur. Maar dat misstaat een christen niet. Laat de kritiek van het evangelie maar klinken in de dertigerlevens. Mijn ervaring is dat ze daar ook naar vragen.'

Marten van de Meulen(hoofdauteur) *Over berg en dal: Twintigers en dertigers in de Protestantse Kerk* (2014)

Het betreft hier een onderzoek naar wat nodig is om jongeren te betrekken bij de dorpskerk, omdat het vermoeden bestaat dat de secularisatie juist de dorpen de komende twintig jaar het hardst zal treffen. De reden hiervoor is dat men in de steden vaak heel bewust ervoor kiest om lid te zijn van een gemeente van Christus, terwijl op de dorpen de binding aan de gemeente meer wordt bepaald door sociale verbanden en tradities. Wanneer dan de kerk niet meer 'leuk' genoeg is, is de

motivatie om te blijven minder sterk (Van der Meulen, 2014, p.12). De uitkomst van het onderzoek geeft o.a. aan dat twintigers en dertigers hechten aan: persoonlijke benadering, saamhorigheid, afwisseling in de kerkdienst, meer interactie, muziek met pit, kwaliteit, relevantie, meedoen en stimulans van ouders (Van der Meulen 2014, p.14). Met 'relevantie' wordt bedoeld dat er herkenning en diepgang is, dat de boodschap van de Bijbel iets zegt over het leven van elke dag. Er worden initiatieven genoemd van predikanten die een andere 'kerkplek' bedenken, om zo met andere groepen in gesprek te komen (van der Meulen, 2014, p.16, p.39). Je zou die plekken ook 'oases' kunnen noemen, zo wordt gezegd. Ook blijkt dat twintigers en dertigers het prettig vinden dat er verschillende soorten diensten zijn op de zondag en dat er diepgang is, zonder dat zaken dwingend worden gebracht. Ruimte om zelf positie te bepalen (Van der Meulen p.17 en 20). Ook valt het woord participatie: 'Laat de jongere generaties zoveel mogelijk meedoen en meedenken.'

Nynke Dijkstra-Algra, *Het werk van de Geest in vernieuwingsbewegingen: een bijdrage voor de kerken* (2008)

In haar werk als gemeenteadviseur van de Protestantse Kerk is Dijkstra-Algra veel op zoek naar manieren om het geloofsgesprek in gemeentes te bevorderen. Dit gebeurt veelal in een plurale en pluriforme setting. In haar zoektocht naar wegen voor dat gesprek ontdekte ze 'Renovare' een beweging die zoekt naar groei en vernieuwing voor christenen (Dijkstra-Algra, 2008, p.100). Renovare, aldus Dijkstra-Algra is meer een houding dan een model of systeem. Het gaat dan om een houding die recht wil doen aan de veelkleurige christelijke traditie en die tegelijk ook aan de ene bron: Jezus Christus. Stromingen en bewegingen worden niet tegenover elkaar gezet, maar naast elkaar, zodat ze elkaar kunnen aanvullen en bevruchten (Dijkstra-Algra, 2008, p.100). De verschillende stromingen en bewegingen van de christelijke traditie worden geschetst: het gaat om zes hoofdstromen, waarvan de evangelische beweging er één is. Dijkstra-Algra zegt dat het goed is voor de kerk om samenwerking te zoeken met deze bewegingen, want zo stelt ze, daar waar kerken zich gingen afzetten tegen deze bewegingen, groeiden de bewegingen en werden ze sektarisch en tegelijk werden de kerken almaar kleiner. Het vernieuwende werk van de Geest, zoals dat zichtbaar wordt in de kracht van de beweging, kan alleen een kans krijgen in de kerken als de kerken het een kans geven en zelf ook op zoek gaan naar verbinding en groei (Dijkstra-Algra, 2008, p.110).

Maarten Wisse, *Zo zou je kunnen geloven* (2013)

'Evangelicaal,' zo zegt Wisse heeft in de oorspronkelijke Engelse anglicaanse context vooral de betekenis van 'orthodox christelijk', maar dan wel liturgisch veel minder klassiek en chique. Maar, zo zegt Wisse, langzamerhand kunnen bij dit begrip 'orthodox' steeds meer nuances worden aangebracht. Twintig jaar geleden was het plaatje vrij duidelijk: het onfeilbare gezag van de Bijbel, de noodzaak van een persoonlijke relatie met God door Jezus, de noodzaak van verzoening en schuldvergeving door geloof in Jezus Christus, daarmee samenhangend de godheid van Jezus en ten slotte de realiteit van de hel met daarbij behorend een grote nadruk op zending evangelisatie (Wisse, 2013, p.54). Wisse beschrijft vervolgens dat er een verschuiving zichtbaar is bij evangelischen bijv. m.b.t. standpunten inzake schepping en evolutie en homoseksualiteit. En hoe er naast evangelische gemeentes zich veel 'evangelicalisme voordoet' in de traditionele kerken in allerlei vormen: individuele leden, of complete gemeentes binnen een kerkverband (Wisse, 2013, p.55).

Samenvatting en vergelijking van de literatuur bij deelvraag 3

Hendriks geeft in grote lijnen aan welke sociale en maatschappelijke factoren invloed hebben op het leven van de kerkelijke gemeente. Hij vraagt zich af of de kerk wel beseft dat ze in de crisis is. Het verlies van identiteit ziet hij als kern van het probleem en hij geeft ook aan waar de behoefte van post-moderne mens ligt, nl. bij persoonlijke geloofsbeleving en 'communities lite'.

Bij Dingemanse komt het bovenstaande dichtbij: uit zijn onderzoek blijkt dat gemeenteleden wel het belang zien van gemeenschapsvorming en bezinning, maar dat ze er vaak niet aan toe komen daar vorm aan te geven. Bovendien heeft bij deze respondenten het geloof vaak geen directe verbinding meer met hun dagelijks leven. De laatste drie publicaties (De Hart, Van Hierden en Bikker en Van der Meulen) hebben ook andere accenten. De Hart heeft geconstateerd dat jongeren tot 25 jaar weer meer vertrouwen in kerkelijke organisaties hebben en dat ze vaker dan andere generaties het geloof als belangrijkste waarde in hun leven noemen.

Uit de twee andere onderzoeksrapporten blijkt dat jongeren (twintigers en dertigers) in de kerk serieus genomen willen worden. Woorden en begrippen die hierbij naar voren komen zijn: persoonlijke benadering, aanspreken op kwaliteiten, meer afwisseling en interactie in de kerkdienst, de boodschap van de Bijbel moet iets te zeggen hebben voor het leven van elke dag, kunnen kiezen zonder dwang (zelf nadenken), participatie.

Kritische geluiden uit andere publicaties die worden aangehaald in het rapport van Van Hierden en Bikker zijn afkomstig uit het een themanummer van het tijdschrift Kontekstueel, waarin door ds.Wim Dekker en door Arjan Markus wordt gepleit voor grenzen aan het individualisme en voor het laten klinken van de 'kritiek van het evangelie' op dat individualisme.

Dijkstra-Algra en Wisse beschrijven vernieuwingsbewegingen binnen de kerk, die een aparte plaats innemen en hun invloed in de kerk graag willen laten gelden, soms tot ongenoegen van andere gemeenteleden. Dijkstra-Algra wijst erop dat het zaak is de kracht van die bewegingen te integreren in de kerk.

2.4 Deelvraag 4

Deelvraag 4

Wat wordt er beschreven in de visie van de Protestantse gemeente van Meerhuizen aangaande de functie die men zou willen hebben op het gebied van 'betekenisgeving'?

Beleidsplan van de Protestantse gemeente Meerhuizen

Uit dit beleidsplan is voor dit onderzoek met name de beschrijving van de **Visie** van belang. Die luidt als volgt:

De Protestantse gemeente van Meerhuizen i.w. wil een gemeente van Jezus Christus zijn waarin de ontmoeting centraal staat.

Allereerst de ontmoeting met God.

Deze ontmoeting willen we mogelijk maken door elkaar uit te nodigen tot de zondagse viering en door elkaar te stimuleren tot een persoonlijke omgang met God.

Vanuit die ontmoeting, de ontmoeting met elkaar als gemeenteleden – jong en oud –

Deze ontmoeting willen we mogelijk maken door – in navolging van onze Heer – met een warm hart naar elkaar om te zien, alle dagen van de week.

En tenslotte willen wij als gemeente – vanuit de ontmoeting met God en met elkaar – geïnspireerd worden tot de ontmoeting met mensen dichtbij en ver af.

Deze ontmoeting willen wij mogelijk maken door in woord en daad getuigen van Jezus Christus te zijn. Omdat wij geloven dat de boodschap van redding en verlossing niet bedoeld is voor de oren van onze eigen gemeenteleden alleen. Het Woord van onze Heer is ervoor bestemd overal in deze wereld harten van mensen te raken en levens te brengen in het Licht van Zijn liefde.

In de praktijk

Wat dit voor de gemeente zelf in de praktijk betekent zal moeten blijken uit de interviews. Wat betreft het 'zichtbaar zijn in de samenleving' en 'het missionair zijn', dit is geconcentreerd op de volgende activiteiten:

- Een openlucht dienst
- Een kerkdienst bij het verzorgingshuis in het dorp
- Een tentdienst met Hemelvaart
- De pas geopende kringloopwinkel

3 De interviews, methodiek en verantwoording van gemaakte keuzes

3.1 De keuze voor het houden van individuele interviews

Naast literatuurstudie is er gekozen voor het houden van interviews, om zo de hoofdvraag van het onderzoek beantwoord te krijgen, nl. deze:

- Wat geeft het leven van de leden van 20-50 jaar van de Protestantse Gemeente van Meerhuizen vooral betekenis en welke rol speelt de kerkelijke gemeente daarin voor hen ?

Omdat het hier gaat om persoonlijke onderwerpen, waarin de antwoorden breed kunnen uitwaaiëren is gekozen voor het houden van interviews en niet voor bijv. het laten invullen van vragenlijsten. Verder is er gekozen voor individuele interviews bij de respondenten thuis en niet voor bijv. groepsgesprekken, zodat mensen zich veilig konden voelen om hun verhaal te doen (Van der Donk en Van Lanen, 2012, p.209). Eén respondent kwam op eigen verzoek bij de onderzoeker thuis.

Een ander argument om voor een interview te kiezen en niet voor een enquête is het gegeven dat bij een interview de vragen mondeling kunnen worden toegelicht en dat er kan worden doorgevraagd bij onduidelijkheid aan beide kanten (van der Donk en Van Lanen, 2012, p.210).

Omdat het onderwerp waarop mensen werden bevraagd heel breed is heb ik gekozen voor een gedeeltelijk gestructureerd interview, waarbij wel open vragen werden gesteld, maar waarbij de thema's en de volgorde min of meer vast lagen. Wel heb ik in de gespreksvoering veel ruimte gegeven voor persoonlijke inbreng, omdat dit inherent was aan de thema's.

De keuze voor een (gedeeltelijke) structurering was in mijn ogen noodzakelijk, omdat een te open gehouden interview in het geval van mijn onderwerp de data-analyse in de weg zou kunnen staan (Van der Donk en Van Lanen, 2012, p.237). Dit bleek na het eerste interview, doordat ik daar heel open was begonnen met vragen. Hierdoor duurde het interview bijna twee uren en bevatte het te veel niet relevant materiaal. Bij de daaropvolgende interviews heb ik meer een volgorde aangehouden en een tijdsduur van ongeveer één a anderhalf uur.

De eerste twee interviews werden gehouden met echtparen. In het overleg met de vakcoach over de vraag welke gemeenteleden zouden kunnen worden benaderd is ingezet op het schetsen van een dwarsdoorsnede van de gemeente. Hiervoor was een lijstje opgesteld met namen, de meesten van echtparen / stellen. Het ging bij de stellen om mensen die als gezin een bepaalde positie innemen in de gemeente, een bepaalde kleur vertegenwoordigen. Na het eerste interview gaf de docente hierop feedback die me bewust maakte van het risico van onderlinge beïnvloeding. Het is overigens zo dat de vragen steeds aan beide respondenten zijn gesteld en dat men na afloop aangaf het bijzonder te vinden ook van de partner op een dieper niveau te horen hoe die over verschillende zaken dacht. Ik heb niet de indruk gekregen dat men zich niet veilig voelde in het gesprek. Toch hield ik de andere zes interviews steeds met één persoon. De respondenten van interview 3 en 4 zijn wel een (jong) echtpaar, maar ze zijn apart van elkaar geïnterviewd. Daarbij kwamen de antwoorden toch behoorlijk overeen en omdat ik graag een zo breed mogelijk beeld wilde krijgen heb ik de andere zes interviews steeds met één persoon gedaan.

In plaats van zes interviews te houden, zoals oorspronkelijk de bedoeling was, heb ik gekozen voor twee extra interviews, om zo een beter beeld te krijgen van het geheel. Bij het kiezen van respondenten is steeds overleg geweest met de vakcoach.

Het houden van interviews heeft alles te maken met het doel in het onderzoek, zoals genoemd in Hoofdstuk 1(p.8).

Doel **in** het onderzoek:

- Het opdoen van kennis aangaande datgene wat betekenis geeft aan het leven van de gemeenteleden van 20-50 jaar van de gemeente van Meerhuizen .

3.2 De respondenten

In overleg met de predikant van de kerkelijke gemeente van Meerhuizen zijn respondenten gekozen. Hierbij is geprobeerd een zo breed en divers mogelijk beeld van de gemeenteleden in de leeftijdscategorie van 20-50 jaar te vertegenwoordigen met de geïnterviewden. Het gaat daarbij om belijdende leden en doopleden van de gemeente. Daarbij is gedacht aan de volgende aspecten:

- leeftijd: twintigers, dertigers en veertigers
- man / vrouw
- opleidingsniveau
- wel of niet actief in vrijwilligerswerk in de kerk
- 'stromingen' in de gemeente
- wel of geen kinderen
- single of gehuwd/samenwonend

Alleen wat betreft het laatste aspect is het niet gelukt het hele veld te bestrijken: van de geïnterviewden is er niemand single. Er zijn in de gemeente relatief heel weinig mensen zijn die in deze categorie vallen, aldus de predikant. Dat bleek ook uit de moeite die moest worden gedaan om zo iemand te vinden.

De verdeling in categorieën ziet er als volgt uit

- er zijn vijf mannen en vijf vrouwen geïnterviewd
- er zijn twee twintigers geïnterviewd, drie dertigers en vijf veertigers, hun leeftijden, resp: 27, 28, 31, 34, 39, 41, 42, 44, 44 en 48 jaar oud.
- van deze mensen zijn er zeven belijdend lid (leeftijden: 31, 34, 39, 41, 42, 44 en 48 jaar) lid en drie dooplid (27, 28 en 44 jaar)
- vijf geïnterviewden zijn opgegroeid in Meerhuizen en vijf niet
- vier respondenten zijn op HBO-niveau of hoger opgeleid, zij werken als juridisch of commercieel adviseur, als manager en als chemisch analist
- zes respondenten zijn dat niet, zij werken in de zorg, op een kantoor, in een winkel, als vrachtwagenchauffeur of hebben een eigen bedrijf
- acht respondenten zijn gehuwd en twee zijn samenwonend
- één van de samenwonenden is gescheiden van haar eerste partner
- degene die gehuwd zijn, zijn dat allen voor de eerste keer
- zeven respondenten hebben kinderen (twee of drie)
- drie respondenten (28, 44 en 48 jaar) twifelen sterk of ze nog wel bij de gemeente willen blijven, zij voelen zich aangesproken door de bevreemding, de blijheid en de passie van de meer 'vrije gemeenten' (o.a. baptist en evangelisch), met name de respondent van 28 jaar.
- twee respondenten voelen zich ook aangesproken door de gemeentes die hierboven worden genoemd, maar zij zien liever een vleugje hiervan in de PKN, dan dat ze overwegen een overstap te maken, of deze gemeentes 'te kopiëren naar de PKN'
- vijf respondenten zijn behoorlijk actief in het vrijwilligerswerk in de kerk, vier van hen zijn 'evangelisch getint' (27, 34, 44 en 48 jaar) één van hen (41 jaar) is wel heel actief en gelovig, maar zeker niet evangelisch getint
- drie respondenten (39, 42, 44) voelen zich niet heel sterk bij de gemeente betrokken, zijn eerder wat negatief of twijfelachtig, maar ze zijn niet van plan de gemeente te verlaten

- één respondent (31 jaar) heeft net belijdenis gedaan, het geloof is heel belangrijk voor hem en hoewel hij vindt dat hij eigenlijk meer betrokken zou moeten zijn bij de kerkelijke gemeente is hij heel tevreden over wat de kerkelijke gemeente te bieden heeft

Er is een wat hoog percentage veertigers geïnterviewd, maar dit komt overeen met de vertegenwoordiging van veertigers in de gemeente als geheel (zie hoofdstuk 1.2) en het heeft te maken andere aspecten die van belang waren om een zo breed mogelijk beeld te kunnen schetsen van de gemeente (levensbeschouwelijke / kerkelijke ligging, kerkelijk actief, ja of nee).

3.3 Interviews, de voorbereiding

Alle geïnterviewden zijn door mij persoonlijk telefonisch benaderd, na overleg met de predikant. Een aantal van de mensen die eerst op de lijst van de predikant stonden was niet bereikbaar, of kon niet meewerken wegens vakantie. Eén stel wilde liever niet worden geïnterviewd. Wanneer ik mensen belde om hen te vragen of ze geïnterviewd wilden worden stelde ik me voor als de stagiaire van de predikant. De meesten wisten dat ik stage liep in de gemeente. Sommigen wisten ook van het onderzoek, omdat ik me had voorgesteld in het kerkblad. Ik vertelde hen waar mijn onderzoek over gaat en daarbij legde ik uit dat ik vragen zou stellen over wat voor hen belangrijk is in het leven in z'n algemeenheid en wat met betrekking tot levensovertuiging en kerkelijke gemeente. Ook vertelde ik dat geheimhouding en anonimiteit gewaarborgd is en dat de ik de interviews graag op wilde nemen. Daarbij vertelde ik dat ik na het uitwerken van de interviews weer zou wissen wat ik had opgenomen. Niemand had daarmee een probleem. Steeds heb ik bij de kennismaking dit nog een keer weer uitgelegd en daarbij ook verteld dat de interviews zouden worden geanonimiseerd. Ook heb ik alle respondenten gevraagd of het materiaal door mijn vakcoach en door de interim predikant mag worden ingezien. In Meerhuizen is nl. in juni 2014 een interim predikant benoemd, die zich ook met het thema bezig zal gaan houden waar mijn onderzoek over gaat. Alle respondenten gingen hiermee akkoord. Twee interviews heb ik, nadat ik ze had uitgetypt, de respondenten op hun verzoek via de mail toegestuurd.

De **deelvragen** die vanuit de interviews moesten worden beantwoord zijn de volgende:

- 5 Hoe omschrijven de respondenten de 'betekenisgeving' zoals die er in hun eigen leven is ?
- 6 Op welke plaatsen en bij welke gelegenheden ervaren de respondenten vooral die 'betekenisgeving'?
- 7 Welke rol speelt de kerkelijke gemeente daarin voor de respondenten ?

Er is met het woord 'betekenisgeving' bewust gekozen voor een brede inzet, omdat het niet is gezegd dat geloof en kerkelijke gemeente een belangrijke rol spelen in ieders leven. Zoals ook uit de bestudeerde literatuur blijkt zou het goed kunnen gebeuren dat mensen heel diverse spirituele bronnen benoemen.

Verder kan het zijn dat de bronnen waar men uit put en de doelen die men heeft niet een uitgesproken spiritueel karakter dragen. Bij het maken van de lijst met vragen en topics is er met name bij deelvraag 5 een opbouw gemaakt van algemeen naar meer specifiek, zoals mag blijken uit onderstaande vragen, die ik stelde nadat de respondent zich had voorgesteld:

- Als je kijkt naar een gemiddelde week in je huidige leven, waaraan besteed je dan zoal je tijd ?
- Welke zienswijze, hoop of inspiratie geeft betekenis aan je doen en laten ?
- Op welke dingen richten zich je geloof, hoop en liefde ?
- Wat is heilig voor je, waar zit je bezieling, je idealen en wat houden ze in ?
- Waaraan denk je bij: de zin van het leven ?
- Welke woorden passen bij jouw geloof / levensbeschouwing ?

In Bijlage 1 zijn de vragen te vinden zoals ik die heb gebruikt voor de interviews, niet altijd in precies de zelfde bewoordingen, soms gebruik makend van synoniemen of uitleg, soms was het niet nodig alle vragen te stellen, omdat er al voldoende antwoord was gegeven. Ik heb steeds eerst om *eigen antwoorden* gevraagd voordat ik eventueel lijstjes voorlegde met woorden om uit te kiezen (zie bijlage 1).

Zo probeerde ik te komen van 'wat is belangrijk in het leven, wat houdt je bezig en in beweging' te komen naar waar dat dan vooral werd ervaren en pas dan de vraag te stellen naar de rol die de kerkelijke gemeente speelt voor de respondent.

Na de vragen die nodig waren om tot het beantwoorden van de deelvragen te komen heb ik nog een aantal vragen gesteld om tot aanbevelingen te kunnen komen. Deze vragen hebben specifiek betrekking op de kerkelijke gemeente.

Na afloop van ieder interview is gevraagd of mensen nog iets toe te voegen hadden en hoe ze het interview hadden ervaren.

3.4 Analyse van de gegevens

Voor de analyse van de gegevens ben ik als volgt te werk gegaan:

- Na intensieve herlezing heb ik van ieder interview een samenvatting gemaakt.
- De topics die in de interviewvragen aan de orde kwamen heb ik als kapstok voor de analyse gebruikt.
- Per interview zijn bij de topics fragmenten uit de antwoorden van de respondent geplaatst die bij een topic horen en die uiteindelijk antwoord geven op de deelvragen. Steeds heb ik daaraan voorafgaand per topic kort omschreven wat de respondent zegt of vindt aangaande bijv.: tijdsbesteding, of 'geloof en levensbeschouwing'.
- Uit de antwoorden zijn per topic labels afgeleid, bijv. bij topic 'tijdsbesteding' de labels: werk, gezin, sociale contacten, vrijwilligerswerk, hobby
- Deze labels zijn in een tabel gezet (per topic een tabel) en de scores van alle interviews zijn in die tabellen vermeld.
- Daarna is naar aanleiding van al die scores bij iedere deelvraag per topic iets geschreven over de uitkomst en uiteindelijk konden de deelvragen worden beantwoord.

Een voorbeeld van een interviewanalyses is te vinden in Bijlage 2.

Alle tabellen met topics en labels zijn te vinden in Bijlage 3.

4 Uitkomsten van de interviews

4.1 Uitkomsten van de antwoorden bij deelvraag 5:

Hoe omschrijven de respondenten de 'betekenisgeving', zoals die er in hun eigen leven is ?

Er wordt per topic kort ingegaan op de uitkomsten van de interviews. De precieze scores zijn te vinden in de tabellen van Bijlage 3.

1 Tijdsbesteding

Door alle respondenten wordt betaald werk buitenshuis als één van de belangrijkste zaken genoemd waarmee de tijd wordt gevuld. Voor twee respondenten is dat zelfs heel veel werk buitenshuis, misschien wel te veel. Gezin en huishouden worden door op één na alle respondenten genoemd. Op de derde plaats staan kerk en vrijwilligerswerk in en buiten de kerkelijke gemeente (vijf respondenten). Hobby en studie nemen een vierde plaats in en familie wordt één keer genoemd.

Rutger (34 jaar) Ik denk dat dat met name werk en slapen is. Grotendeels. En voor de rest: vrije tijd. 's Avonds proberen we vooral samen tijd door te brengen, dat kan zijn tv kijken, maar ook catechisatie geven en één keer in de twee week hebben we een 'Sharepointgroep' waar een geloofsonderwerp op tafel komt dat we dan bespreken met vrienden en veel bij vrienden, familie en af en toe wat wielrennen.

Daniël (28 jaar) Vooral m'n werk en de laatste tijd ook veel tijd aan m'n gezin en als ik dan tijd overhoud of vrijmaak dan aan de muziek. Ik speel in een band. Dan hebben we nog tijd met vrienden. In het weekend vaak een borreltje drinken. Donderdags is het vaak Sharepoint, noemen we dat. Kring.

Jan (48 jaar) Ik werk als manager voor een multinational. Op dit moment reis ik iets minder, maar ik heb ontzettend veel gereisd.

2 Betekenisgeving

Op vragen naar betekenisgeving, zin van het leven, idealen en inspiratie wordt allereerst het gezin genoemd door alle respondenten. Geloof en naastenliefde nemen een tweede plaats in (resp. zes en vier keer genoemd). Daarna volgt de kerkelijke gemeente (twee keer) sociale relaties en familie worden resp. drie en twee keer genoemd en één respondent antwoordt hier: samenzijn met geloofsgenoten, het maakt niet uit waar, niet persé met eigen gemeenteleden. Eén respondent noemt 'werk', zij werkt nl. in de zorg, vaak met mensen in hun laatste levensfase. Voor deze respondent heeft haar werk daardoor dat alles met 'betekenisgeving' te maken.

Hermien (44 jaar) Tsja, wat geeft ons leven betekenis. Heel dicht bij huis: het gezin, de mensen om ons heen, de liefde voor de mensen om je heen, je kinderen, maar daaromheen ook: er voor mensen willen zijn. En ook ons geloof.

Jelmer (31 jaar) Ja, dat klinkt wel wat als een open deur, maar het geloof is wel een leidraad in mijn leven, tenminste...dat probeer ik wel, om dat leidraad te laten zijn.

Pieter (42 jaar) Ja, nou je dat zo vraagt zal ik niet direct zeggen dat is het geloof...Ik denk dat dat de basis is,(gemeenschap) nog meer dan het geloof zelf. Als je wat meemaakt, dan val je meer terug op het geloof zelf, tenminste dat hoor je vaak, maar als je midden in het leven staat dan vind je dat, dan is dat samenzijn met mensen ook belangrijk. Dan komt de rest vanzelf, ja hoe moet ik dat zeggen. Dat bepaalt voor een groot deel hoe je zelf in het leven staat. Ik zeg het wat onsamenhangend...

3 Heilige grond (wat is heilig voor je, wat is het allerbelangrijkste in je leven)

- Het gezin wordt door vijf respondenten genoemd, waarbij één ook nog heel expliciet haar familie noemt.
- Het geloof, wordt door vijf respondenten genoemd, waarbij kan worden gezegd dat dit geloof dan vervolgens wordt omschreven in termen van: daarmee ook naar buiten treden (liefde van God laten zien, bijv.).
- De Bijbel is Gods Woord, dat wordt door drie respondenten genoemd, waarbij nog moet worden gezegd dat voor deze respondenten het ook Heilige grond is, dat Jezus wordt gezien als Zoon van God die voor onze zonden is gestorven. Dat zou de gezamenlijke basis van christenen moeten zijn, zo vinden zij.

Verder wordt door één respondent 'de kerk' als Heilige grond genoemd. De kerk is hem dierbaar, maar tegelijk maakt hij zich veel zorgen om die kerk, de plaatselijke kerkelijke gemeente in het bijzonder.

Eén respondent noemt 'gelukkig zijn en gelukkig maken' als heilige grond. Daarbij kan worden opgemerkt dat 'gelukkig maken' staat in de context van de christelijke naastenliefde.

Jan (48 jaar) Ik zie de kerk ook wel als een stuk heilige grond.

Ruth (41 jaar) Nou, heel belangrijk eh...is ons gezin. Dat is echt heel belangrijk. De kinderen daarin. Mijn man en ik hadden een enorme kinderwens en het heeft zeven jaar geduurd voordat Theo geboren is en zo heet hij ook bewust, want het betekent: geschenk van de Heer.

4 Belangrijke gebeurtenis

Bij dit thema komt een veelheid aan gebeurtenissen voor het voetlicht. Bij al deze gebeurtenissen speelt het geloof een rol van betekenis. Geloof, vertrouwen en het 'bepaald worden bij wat echt belangrijk in een mensenleven'.

- Opvoeding wordt door drie respondenten in twee interviews genoemd als sterk bepalend voor hoe ze in het leven staan, voor hun basishouding.
- Drie keer wordt een sterfgeval genoemd (kind, moeder, opa) waar omheen er dingen gebeurden die een wissel omzetten en die ook inspireerden om zelf iets voor anderen te gaan betekenen, of die geloofsvertrouwen gaven.
- De waarde van familie en gezinsrelaties werden diep gevoeld bij een ongeluk dat een kind overkwam, bij het lang wachten op zwangerschap en bij de uitzending van een broer die beroepsmilitair is.
- Het meedoen aan projecten van World Servants en het bezoeken van de Pinksterconferentie Opwekking zette drie respondenten op het spoor van een diepere en blijere geloofsbeleving.
- Eén respondent ervoer Gods leiding rond de problemen met een jongere broer van hem.
- Een bijna-dood ervaring maakte voor één respondent dat ze er meer dan ooit van overtuigd raakte dat er 'meer is tussen hemel en aarde' en het gevoel dat er vergeving is, dat alles ooit goed komt reisde nog lang heel nabij met haar mee.
- Een scheiding was een andere bepalende gebeurtenis in het leven van deze zelfde respondent. Teleurstelling en verdriet, ook over de houding van de omgeving maakte dat ze meer voor zichzelf en voor de eigen kleine kring ging geloven en minder voor de omgeving.

Jelmer (31 jaar) Dat is ten eerst het overlijden van mijn opa, die geloofde ook heel erg en toen die wegviel heb ik daar heel veel kracht uit gehaald en we hebben een broertje, die heeft waarschijnlijk het syndroom van Asperger. Daar hebben we heel veel, ja... trammelant mee gehad, maar ook wel heel veel dingen waarvan je zegt: er is toch meer, dat kan geen toeval zijn. Dat heb ik ook weer heel erg op mijn geloof betrokken.

Minke (44 jaar, over de tijd na een bijna-dood ervaring) Ja, ja ik ben gebleven, dus ik ben er nog steeds. Toen heb ik wel iets over me gekregen van: wanneer ik kan moet ik daarover praten, moet ik dat mensen vertellen dat er meer is, dat er echt wel iets is. Maar ja, op een gegeven moment houdt dat ook op natuurlijk en dan hoop je maar dat ze het verstand en inzicht krijgen daarin. Maar dat is wel een keerpunt geweest in mijn leven.

5 Geloof en levensbeschouwing

Een greep uit de woorden die hier worden genoemd : vertrouwen, God, bidden, liefde, normen en waarden, twijfel, schepping, eerlijk delen, vriendschap, leiding, sturing, bron, persoonlijk, vertrouwen.

Een veelheid aan woorden en begrippen, waarbij het opvalt dat 'geloof en levensbeschouwing' voor de meeste respondenten direct en voor een enkeling indirect te maken hebben met het christelijk geloof en hoe je dat vorm geeft. De woorden die daar niet op exclusief mee te maken hebben, zijn toch alle in het verband van het christelijk geloof gebruikt, nl. liefde, sociaal netwerk, respect, vriendschap, basis, bron, rode draad, persoonlijk. Deze woorden zijn alle genoemd door mensen die duidelijk betrokken zijn op de God van de Bijbel. Een aantal van hen kerkelijk heel betrokken, een aantal minder, of nauwelijks.

Bij de begrippen 'normen en waarden' en 'manier van doen / van leven' geeft een tweetal respondenten aan dat het christelijk geloof voor hen meer impliciet dan expliciet hier mee te maken heeft. Twijfel wordt slechts twee keer genoemd, één keer door iemand die 'volop in het geloof' staat, maar soms twijfelt. Eén keer door iemand die zegt niet zozeer te twijfelen aan God, maar meer aan 'hoe om te gaan met kerkgang, opvoeding, gemeenteleven.' Doop, rituelen en vieren' worden genoemd door één respondent. Deze vrouw geeft aan niet een sterke binding met de gemeente te hebben, maar rituelen als 'met kerst naar de kerk' en de doop hebben voor haar een grote betekenis. Haar kinderen zijn niet gedoopt en de pijn hierover lijkt ze nog te voelen. In het laten dopen van kinderen had ze graag laten zien dat ze 'haar kinderen aan God teruggeeft.' 'Je kind laten dopen' heeft voor haar ook te maken met het 'vieren van het leven.' Haar familie is nu haar gemeente geworden en in haar werk vindt ze diepgang, door het bezig zijn met een heel wezenlijk onderdeel van het mensenleven: het afscheid van het leven en door goede gesprekken over 'hoe je moet leven en geloven.' Eén respondent noemt in één adem 'rotsvast en absoluut niet perfect.' Ook het woord 'hoop' spreekt hem aan. Hij heeft net belijdenis van zijn geloof gedaan.

Hetty (39 jaar) Ja, de normen en waarden voor je kinderen

Pieter (42 jaar) Schepping, ja dat denk je dan toch wel eens: goh, hoe is het toch mogelijk dat dat allemaal zo groeit en bloeit en..

Evelien (27 jaar) Maar goed, door World Servants is het echt wel, het was al een basis, maar nu echt dat ik het ook, dat ik er ook wat mee doe, dat het ook leeft zeg maar. Het lijntje met God onderhouden door bidden en Bijbel lezen, net zoals met Bijbelstudie of de kindernevendienst, dat je een onderwerp moet voorbereiden....dat je meer toepast, zeg maar..dat je het meer gebruikt en dat het gewoon meer een rode draad in je leven is.

6 Mate van betrokkenheid op God

Woorden en beelden die opkomen bij de respondenten wanneer het gaat over God: persoonlijk , dichtbij , steun, Vader in de Hemel, alles , integraal deel van het leven, ongreepbaar, Vriend, Helper, aannemen wat is doorgegeven, Redder, Stuurman, Beschermers.

Wat opvalt bij deze begrippen is dat vrijwel alle beelden van God heel persoonlijk zijn. Er is betrokkenheid op God in het leven van de respondenten en voor de meesten van hen betekent Hij veel. Alleen de respondenten uit het eerste interview geven aan dat God voor hen 'ongreepbaar' en 'lang niet helemaal duidelijk' is.

Jan (48 jaar) Ja, absoluut. God is in onze kerken wel eens voorgesteld als een licht, of dat wat het goede is in mensen, maar we geloven echt heel duidelijk in een persoonlijke God.

Ruth (41 jaar) Wie is God voor jou ? Het eerste wat mij te binnen schiet: Hij is mijn Redder, maar dat vind ik ook zo...Mijn Helper, denk ik en mijn Stuurman, iemand die je door het leven loodst of begeleidt...

Daniël (28 jaar) Ja, liefde..God, God is liefde.

7 Vormgeven aan de betrokkenheid op God

Er is gevraagd hoe men vorm geeft aan die betrokkenheid. Genoemd werden: persoonlijk thuis en in normen en waarden, in de opvoeding van de kinderen, vrijwilligerswerk, kerkgang, naastenliefde, soms twijfel over hoe het moet met die vormgeving.

Bij de vormgeving aan de betrokkenheid op God scoren de dagelijkse en persoonlijke dingen het hoogst. Het is voor alle respondenten heel belangrijk hoe ze zich in hun directe omgeving gedragen, hun gezin, de buurt en de mensen die ze tegenkomen op het werk en in de kerk. Bij de persoonlijke dingen horen ook bidden en je bezinnen op wie je bent en wat je doet, hoe je in het leven staat, stilte, inkeer.

Pieter (42 jaar) Eigenlijk zou het zo moeten zijn: je gaat naar de kerk en je gaat naar God toe, maar dat gevoel heb ik nog nooit gehad. Als ik heel eerlijk ben.

Hermien (44 jaar) Ja, we gaan regelmatig naar de kerk, niet altijd. Je geeft het je kinderen ook mee. Later zullen ze hun eigen keuzes moeten maken, maar nu zijn ze nog vol vertrouwen. We doen allebei aan vrijwilligerswerk. Kindernevendienst doen we beiden, kinderkerk. Met vergaderingen gaat vaak één van beiden.

Jelmer (31 jaar) Ik zie het vooral als je houding naar andere mensen en dan maakt het niet uit wat voor afkomst of geloof ze zelf hebben..dan zoek je gewoon..eh..De predikant zei, dat is gewoon dat als mensen je zien en horen, dat ze dan zeggen: ja, die heeft iets. Je kunt niet gelijk de vinger erop leggen, maar hij heeft iets..

8 Doorgeven aan kinderen, al dan niet samen met anderen

Bij het doorgeven van die betrokkenheid op God aan de kinderen worden de volgende dingen genoemd: daar heb ik hulp van anderen bij nodig, thuis Bijbellezen, bidden en zingen, het is een opdracht van Jezus om dat te doen, twijfel en normen en waarden.

Alle respondenten die de vraag over 'doorgeven aan kinderen' hebben beantwoord geven aan dat ze daar hulp van anderen bij nodig hebben. Het gaat dan om de hulp van buurt, school en kerkelijke gemeente. Bij de één gaat het expliciet om het doorgeven van betrokkenheid op God, op Jezus, bij de ander meer om het doorgeven van normen en waarden en het aanleren van respect voor anderen en voor de natuur.

Vier keer wordt 'twijfel' genoemd, met daarachter de vraag of de kinderen wel voldoende bagage mee krijgen om zelf ook straks mee verder te kunnen in het leven. Kinder- en tienerdiensten in de kerk worden positief gewaardeerd door vrijwel iedereen. Twijfel is er over de taal die wordt gesproken in de kerkdienst en over de christelijke identiteit van scholen. Vaak wordt aangegeven dat de gemeenschap (of het nu kerk, school of buurt is) een krachtiger rol zou mogen spelen bij het doorgeven van normen en waarden.

Minke (44 jaar) Ja, dat christelijk onderwijs, wat me niet altijd bracht wat ik graag wilde. Ik denk dat je het niet alleen kunt, je bent niet 24 uur per dag bij ze en ja..Maar bij heit krijgen ze het niet mee. Familie, vrienden, pakes, beppes en vrienden en vriendinnen van de kinderen, dat is allemaal belangrijk.

Evelien (27 jaar, heeft zelf geen kinderen) Nou ja goed..de jeugd, we geven samen catechisatie en ik zit sinds een jaar bij het kindernevendienst team. Er werd een oproep gedaan, een noodkreet om mee te werken en Rutger en ik hadden net afgesproken dat we wel iets voor de gemeente wilden doen, dus dat was ook weer zo'n punt dat ik dacht: 'Ja, dat moet ik doen !' En dan de kiddies van groep 1 t/m 4. Ja, die kleintjes dat vind ik leuk. Zo praktisch en leuk en dan kun je zelf ook nog weer wat van ontvangen.

Ruth (41 jaar) Ja, dat heb ik. Dan denk ik: de wijze waarop ...in onze eigen opvoeding werd er veel meer bij stil gestaan. Wij gingen vroeger bijv. twee keer naar de kerk toe. Nou, wij gaan twee a drie keer per maand en dan ook nog maar één keer. We lezen de bijbel alleen bij het avondeten, want dan zij we alle vier thuis. Wij lazen vroeger meer dan één keer per dag uit de Bijbel, dus dat is ook al achteruit gegaan. Vroeger moesten we psalmversjes leren voor de maandag. Daar stond je elke dag bij stil en dat is dus ook al niet meer zo. Er wordt wel op een andere wijze invulling aan gegeven. Soms denk ik: is dat te weinig, of niet ? Houden ze het hiermee vast ?

4.2 Uitkomsten van de antwoorden bij deelvraag 6:

Op welke plaatsen en bij welke gelegenheden ervaren de respondenten vooral betekenisgeving ?

Bij deze deelvraag is er één topic, nl. **‘ervaring’**.

De vragen hierover leverden de volgende plaatsen en gelegenheden op:

- Thuis en /of in het persoonlijk leven, festival e.d. en kerkdienst in de eigen gemeente (allemaal vijf keer genoemd)
- In de natuur werd vier keer genoemd
- Op het werk, tijdens een World Servants project, in een goed gesprek, tijdens Bijbelstudie (drie keer)
- In de samenkomst van een andere gemeente, in de stilte, wanneer ik bij mezelf word bepaald (elk twee keer genoemd)
- In de dienst aan de samenleving, op momenten van kracht en diepgang (één keer genoemd)

De breedte van het leven is vertegenwoordigd in de antwoorden die hier werden gegeven: persoonlijke ervaringen, thuis, op het werk, in de eigen kerkdienst of in een andere gemeente, stilte of juist veel ‘lawaaï’, maar ook in dienstbaarheid aan anderen.

Interviewer: Thuis ?

Jelmer (31 jaar) Ja, dat is een beetje veilig, geborgen. Ja..daar kom ik tot rust en dan denk je er wel eens over na. Ja, hoe moet je dat uitleggen ?

Ja..dan trek je je eens even terug, ja niet eens bewust, maar dan ben je er wel eens wat meer mee bezig..als je op het werk bent, dan heb je je hoofd weer bij andere dingen.

Nou, je vraagt je af: doe ik het allemaal wel goed, zit ik op de goede weg ? Een beetje zelfreflectie, denk ik.

Jan (48 jaar) Dienst aan de samenleving.

Rutger (34 jaar) Een mooie aanvulling daarop is dat wij het Pinksterweekend naar Opwekking zijn geweest. Ik bedoel dan is daar een spreker drie kwartier aan het woord en het is nog interessant ook. En met 50.00 man Opwekking zingen, ja stralende zon d'r bij: dan denk ik van: hoe heb je 't zo kunnen bedenken !

En Bijbelstudie, dat is dan onze sharepoint..

Ja en hoe mooi God de natuur heeft gemaakt, dat is toch wel eh..dat we hier van mogen genieten. Dat brengt je dan wel heel gemakkelijk heel dicht bij God.

4.3 Uitkomsten van de antwoorden deelvraag 7: Welke rol speelt de kerkelijke gemeente daarin voor de respondenten ?

Bij deze deelvraag is één topic gebruikt, nl. 'kerkelijke gemeente'

Een overzicht van de antwoorden :

- Zes keer wordt gekozen voor 'speelt nauwelijks een rol' of 'speelt geen rol'
- Vijf keer wordt het woord 'negatief' gekozen
- Vier keer 'positief'.
- Twee keer worden genoemd: twijfel, voeding, activiteiten, inspiratie en geloofsgemeenschap.
- Eén keer worden genoemd: 'samen doen' en getuigen en 'andere groep of gemeente'.

Omdat het hier gaat om een kernthema van dit onderzoek, met slechts één topic volgt van iedere respondent een citaat. Het kwam geregeld voor dat respondenten zowel positieve als negatieve aspecten noemden aangaande de rol van de kerkelijke gemeente in hun leven. Dit geldt met name voor de respondenten van het tweede en het zesde interview.

Interviewer: Speelt de kerkelijke gemeente een rol voor jullie op dit moment, zo ja: welke ?

Hetty (39 jaar) Op dit moment niet een hele grote. Door allerlei factoren. Ik ben vorig jaar zelf een tijd ziek geweest, dan komt het er ook niet van en Pieter werkt zes dagen in de week, dan ben je ook heel zuinig op de tijd die je als gezin hebt. Ja, ik heb dat toen ook wel aangekaart hoor, bij de dominee. Op een gegeven moment merk je dat het bij je weggaat en dat is zo jammer, eigenlijk wil je dat niet. Je hebt een verbindende factor en ja, in de kerk is dat het geloof, maar dat kan op zoveel verschillende manieren. Dat is ook het mooie maar tegelijk het moeilijke.

Pieter (42 jaar) De kerk staat wel een beetje op een kruispunt. De kerk heeft volgens mij wel vernieuwing nodig, heel veel. Soms laten mensen ook teveel hun persoonlijke gevoel spelen en kijken ze niet naar het grotere geheel.

Jan (48 jaar) Het is ook je sociale net, absoluut.

En dat van eh...doordat hier ook verschillende groepen zijn heb je ook dat heel veel vergaderingen daar over gaan, het gaat dan bij het breed moderamen zo snel over regeltjes en verschillen van inzicht en dan kom je aan de eigenlijke inhoud niet toe. Bij de kindernevendienst staan de neuzen behoorlijk dezelfde kant op en dan merk je ook dat er energie zit in zo'n club.

Hermien (44 jaar) Op dit moment, ja. Het is inmiddels acht jaar geleden dat onze oudste zoon overleed en toen merkte je zo dat er een gemeente om je heen staat: de hoeveelheid kaartjes en ook komen en zo. Ja, en onze beste vrienden komen uit deze gemeente. Ja, alleen merk je de laatste jaren dat veel mensen twijfelen. We hebben natuurlijk veel vrienden met grotere kinderen die zeggen: er is eigenlijk niks voor onze kinderen, dus gaan we naar een baptisten – of een evangelische gemeente in de buurt.⁸ Dan zie je elkaar in de kerk ook niet meer en dat is wel jammer en dan zegt de één weer: 'We zien het niet meer zitten, we gaan hier weg' en dan die. Dat wisselt elkaar af. Je moet elkaar er steeds weer bij trekken. Die positieve spirit is er wel weer meer, maar je ziet elkaar niet op zondag in de kerk. Er zijn ook mensen die zeggen: 'Ik heb het gevoel dat God mij nodig heeft in deze gemeente. Het is eigenlijk één groot zendingsveld.'

Rutger (34 jaar) Ja, zeker..je bent geboren en getogen, gedoopt, belijdenis, allemaal in dezelfde kerk. Daar heb je een band mee. Daar hebben we ook het nodige gedaan, dat jeugdwerk, dan hoop je ook dat dat in stand blijft, dat men daar iets mee doet.

⁸ Verschillende gemeentes in de regio:resp. een Vrije Baptisten, een Christen- en een Evangelische gemeente

Evelien (27 jaar) Altijd blijven hangen in Meerhuizen, vrienden in Meerhuizen en doordeweeks ook gewoon vergaderingen voor de kindernevendienst en ik zit dan in het bestuur van de jeugdsoos. Die is door Rutger (haar man) opgericht: ons oudste lid.

Daniël (28 jaar) Nou, als ik dat voor mezelf mag beantwoorden: ik denk op het moment weinig, omdat ik het hier niet helemaal vind. En als ik aan de andere kant denk: speelt een gemeente een rol, dan denk ik 'ja' daar word ik bemoedigd, je kunt niet zonder denk ik. Alhoewel Sharepoint natuurlijk ook een soort van gemeente is.... Maar deze kerk, nee, we hebben al een paar keer op het punt gestaan en zeg: we schrijven ons uit, maar zover.....eh

Ruth (41 jaar) Laatst hadden we wijkavond / groot huisbezoek en dat was al heel lang niet meer gedaan..maar ik wilde het weer eens proberen en er waren 42 mensen, echt van jong tot oud. Dat was echt heel erg leuk, gewoon met elkaar in gesprek en dan hoeft het niet zozeer over geloof te gaan, maar de kerk is wat je bindt en je hebt eens een ander gesprek dan over de schutting en dat doe je niet voor jezelf, maar je wilt dat de mensen er een fijn gevoel aan over houden. 'Dit doen we weer, of zullen we ook eens een keer naar de kerk, want daar zijn zij ook ?' Die geborgenheid. Als de één er op een andere manier in staat dan de ander: dat maakt niet uit, als je maar oog en oor voor elkaar hebt.

Minke (44 jaar) Maar toen heb ik ook voor mezelf gezegd: ja, maar ik geloof niet voor de mensen, maar voor mezelf en voor m'n gezin. Dus daar ligt eigenlijk wel een beetje mijn kern van hoe sta ik in het leven: dat is echt puur voor m'n gezin en voor de mensen om me heen. Ja, dat is dus op dit moment niet een hele grote rol...ik heb er inderdaad al veel over gezegd...

Jelmer (31 jaar) Ja, dat staat op een vrij laag pitje eigenlijk en..we zijn hier nog niet zo lang en je bent eigenlijk nog wat bezig met het opbouwen van contacten. Ik moet zelf ook vaak in het weekend werken, dus ik ben ook wel vaak verhinderd om naar de kerk te gaan. Ja, dat gaat niet zo ruig..om zo maar te zeggen.

4.4 Bij het hoofdstuk aanbevelingen

Hoe zou de kerkelijke gemeente van Meerhuizen volgens jou moeten zijn?

Om relevante aanbevelingen te kunnen geven voor specifiek deze gemeente zijn aan het einde van ieder interview vragen gesteld die daarbij zouden kunnen helpen, met bovenstaande vraag als rode draad.

Drie topics zijn er bij deze vraag, nl. ideaal, vormen en rol.

Ideaal en vormen

Wat de kerkelijke gemeente betreft komen drie hoofdlijnen sterk naar voren in wat men ziet als belangrijk voor die gemeente. De eerste hoofdlijn is bij alle respondenten te vinden, de tweede bij meer dan de helft van de respondenten en ook bij meer dan de helft van de respondenten zijn elementen uit de derde hoofdlijn te vinden:

- 'Zien en gezien worden'. Dit geldt zowel voor de gemeenteleden onderling, als ook voor de kerkenraad richting gemeente. Aandacht geven en krijgen, elkaar leren kennen, naar elkaar luisteren en niet oordelen.
- Meer losheid, minder regels en protocollen, meer variatie in de zondagse kerkdienst, meer ruimte voor ontmoeting rond die kerkdienst.
- Helderheid over de identiteit van de eigen gemeente zien te krijgen en ook meer helderheid in de boodschap: die mag praktischer en radicaler en in eigentijdse, gewone taal, maar ook helderheid zien te krijgen over wat de gemeente wil met 'gemeente-zijn'.

Minke (44 jaar) Ja..daar kan ik zeker wat over zeggen...steun bij persoonlijke nood, ik vind het heel belangrijk dat die nood wordt opgepikt...professionele aanpak...ja, zoals het contact met de predikant, dat vond ik heel fijn. Ik heb daar zeker ideeën over. En verder: meer aanvaarding, minder veroordeling en beoordeling. En wat belangrijk is: dat een ouderling eerst aan de mensen vraagt wat hun verwachtingen zijn en er dan op inspeelt.

Rutger (34 jaar) Ik denk niet dat je dat in één kerkdienst kunt gieten. Misschien zou je kunnen zeggen kijk we beginnen om half 11, 11 uur met een bak koffie en dan doen we de reguliere morgendienst, wellicht een beetje aangepast en doen we vanaf 1 uur half 2 meer dingen op doelgroepen gericht. En: Tuurlijk, je bent één gemeente dus je zult wel moeten nastreven om dat de basis te laten zijn.

Evelien (27 jaar) Ja, ik kijk naar me zelf..ik vind eigenlijk sommige diensten zo al wel genoeg. Het moet wel wat duidelijker misschien in preken / spreken, dat je er echt iets aan hebt om het toe te passen in je leven...niet een bla bla verhaaltje er omheen, maar wel een Bijbeltekst en dan: kijk, dit heeft Petrus zo bedoeld en zo pas je dat toe in onze tijd. Voorbeelden erbij, eigentijds . Ik kijk natuurlijk ook met een kindernevendienst oog, maar eh ja, ik word al heel vrolijk ervan dat er al een beetje reuring mag zijn in die diensten, de kinderen komen naar voren, er wordt al wat gedaan..een beetje out of the box, zeg maar. Het moet niet te strak allemaal, zo van: oe...als er iemand hoest is het al bijna te veel. Dus ik ben al lang blij dat er ook een beamer in de kerk hangt en dat daar dus al een filmpje al op geprojecteerd kan worden zeg maar.

Jan (48 jaar) Belangrijk is dat deze kerk haar identiteit terug moet vinden.

Ruth (41 jaar) Mensen moeten goed aangeven wat ze zoeken en willen. Het moet uit de mensen zelf komen, maar ze mogen er ook wel eens over nadenken hoe ze omgaan met de kerk. In een huwelijk zijn ook wel eens problemen, maar moet je dan direct weggaan ? We moeten als gemeenteleden met elkaar in gesprek over problemen die er zijn, want de kerk, dat zijn we toch allemaal ?

Zoals gezegd gaat het om hoofdlijnen, want daarnaast blijkt dat de meningen soms vrij sterk uiteenlopen. Zo wil meer dan de helft van de respondenten graag meer losheid en variatie in en rond de zondagse kerkdienst, maar er zijn ook respondenten die hieraan duidelijk geen behoefte hebben. Bovendien zijn er in de groep mensen die wel meer losheid en variatie willen verschillende accenten te vinden:

De één wil graag meer Opwekkingsliederen zingen, de ander is juist bang voor een nieuwe eenzijdigheid in dat opzicht: in plaats van alleen maar orgel, nu alleen maar praisemuziek. Ongeveer de helft van de respondenten vindt dat de boodschap in de preek helderder en radicaler mag zijn, of zelfs moet zijn. De andere helft ziet in dat opzicht geen noodzaak tot verandering. Waar de één juist variatie wil rond de eredienst, waarbij wordt gedacht aan een aanbod voor verschillende doelgroepen, wil de ander juist 'samen in één dienst' en niet 'ieder apart in een hok'.

Daniël (28 jaar) Ja, ik denk dat het goed is om bij elkaar te komen en vooral om in gesprek te zijn, oud en jong net als op die avonden hier in de kerk.

Ja en bidden en op antwoord wachten en de liederen dat kan soms anders. In het nieuwe liedboek zie ik soms dingen, dat ik denk: is dat nu zo nieuw? Ouderwets taalgebruik. Opwekking komt dicht bij je gevoel. Alle boekjes aan de kant, behalve de Bijbel. Wel een soort van liturgie moet je hebben natuurlijk, maar je moet die traditionele vormen allemaal wat los laten, veel meer per dienst invullen..pak een thema dat mensen bezig houdt en zoek daar Bijbelteksten bij.

Minke (44 jaar) Daar hoeft wat mij betreft niks aan te worden veranderd. Ik vind het alleen wel jammer dat veel jongeren nadat de kinderkerk is afgelopen uit de kerk verdwijnen. Ik denk dat ze gewoon mee kunnen naar de volwassen viering. Daar moeten ze ook in groeien. Je bent samen een gemeenschap.

Ruth (41 jaar) Ja, dat klinkt dan misschien wel wat radicaal, maar ik denk: laat het maar gewoon bij traditioneel! Daar ben ik misschien wat fel in, maar straks zitten we allemaal in ons eigen hok: de tieners, de kinderen en ze komen er ook niet eens zo hard op af. We zijn samen gemeente!

Pieter (42 jaar) Wat ik dan ook merk, een bepaalde groep mensen bij ons in de kerk, met dat praisegebeuren en zo, die denken ook dat ze daar een grote groep mensen mee aanspreken, maar volgens mij is dat helemaal niet zo. Ja, want volgens mij is bij ons in de kerk nog steeds gewoon die hele zeg maar gewoon protestantse groep nog steeds groter dan de....eh

Hetty (39 jaar) Ik denk van: het is: of praise, of wat we altijd doen, kort gezegd en daar tussen in zit een groot gat. Er zijn heel veel mensen die muzikaal talent hebben en het is wel leuk een beetje variatie in die dienst aan te brengen.

Ook blijken er behoorlijke inhoudelijke (theologische) verschillen te zijn:

Pieter (42 jaar) De kern is de gemeenschap, nog meer dan het geloof, vind ik, als dat goed is.

Ruth (41 jaar) Ja, we zijn een geloofsgemeenschap er zou zorg en respect moeten zijn en geloofsbeleving, maar ja: de verschillen zijn wel groot. Bijv. bij vragen als: Hoe zie je Jezus, is Hij alleen een soort profeet, of is Hij 'Zoon van God'? Ik denk dat laatste, maar ik kan wel verschillende denkwijzen volgen en interessant vinden. De Bijbel vind ik belangrijk, maar het lijkt me niet goed om alles letterlijk te nemen, bijv. over homofilie en zo.

Daniël (28 jaar) Nou, je moet eerst maar geloven dat God zijn Zoon naar deze aarde zond, om voor onze zonden te sterven. Als je dat niet meer gelooft dan moet je je toch sterk afvragen wat je in de kerk doet.

Jelmer (31 jaar) Ja, hoe ieder dat wil beleven. Of je wel veel naar de kerk gaat of niet, of er thuis mee bezig wil zijn of niet. En: Ja...dat is wel..eh ik denk dat je Jezus moet zien als de Zoon van God en de rechterhand van God. Maar of ik dat nu ook aan een ander op moet leggen, om dat ook zo te zien en te denken....

Wat zeker wordt gedeeld is de behoefte aan een gemeente waarin mensen elkaar zien staan en waarin aandacht is voor persoonlijke ontmoeting.

Nog een tweetal punten die naar voren kwamen bij deze topics, nl. de behoefte aan positieve energie en enthousiasme en de wens dat de gemeente zich meer laat zien in de samenleving

Hermien (44 jaar) Een gemeente die bruist, enthousiast is en voor het geloof gaat, waar je de Geest voelt. Maar daarmee sluit je misschien ook wel een groep uit, ik weet het niet.

Ruth (41 jaar) Maar ik vind wel dat de mensen die voor de kerk werken enthousiasme moeten uitdragen en blijheid over het werk dat ze doen. Niet al klagend je werk doen.

Daniël (28 jaar).....maar toen dacht ik wel meteen dat wat ik wat mis in die kerk, dat is dan die passie.

Rutger (34 jaar) We zien met elkaar wel in dat de nood hoog is en dat er wat moet gebeuren En de mensen die dat denken die zijn ook enthousiast en eh ze hebben in ieder geval wel hetzelfde doel voor ogen, omdat ze zien zo kan het niet verder. Hier moeten we wat aan doen, dit moeten we aanpakken.

Jan (48 jaar) Ja, ik denk dat het meer naar buiten moet gaan. Dat het meer zelfvertrouwen moet krijgen. Wat is ons gemeenschappelijk fundament ? We hebben de Bijbel, we hebben Gods woord en dat willen we graag vertellen !

Rol

Als laatste is gevraagd of mensen zelf een rol zouden willen spelen in de kerkelijke gemeente en zo ja, welke. Van de respondenten die al een rol spelen geven de meesten aan dit ook in de toekomst te willen doen. De respondenten uit interview 2 en 5 zijn wel graag actief, maar geven aan dat ze misschien niet meer iets willen oppakken in de toekomst, uit angst voor 'lauwheid en gekissebis'.

Voor het meewerken aan de kinderkerk en de tienerkerk is belangstelling en motivatie bij verschillende respondenten en ook voor creativiteit en voor meedenken over verandering. Twee respondenten aan geven aan dat ze 'van alles' wel willen doen. Ook zijn er enkelen die voorkeur hebben voor 'één op één contact'. 'Praktisch' en 'ongedwongen' zijn de kernwoorden uit het antwoord van respondent 8.

De respondenten uit het eerste interview wijzen erop dat het in deze tijd lastig is geworden om je voor lange tijd aan een bepaalde taak te binden, bijv. aan kerkenraadswork. Doordat jongere generaties dit minder snel doen, zo zeggen zij, blijft het kerkenraadswork en daardoor ook het uitzetten van de beleidslijnen in handen van de 50-plussers en zo beland je gemakkelijk in een vicieuze cirkel in de gemeente.

Pieter (42 jaar) De kerk staat wel een beetje op een kruispunt. De kerk heeft volgens mij wel vernieuwing nodig, heel veel. Daar zou ik misschien wel aan mee willen werken. Maar dan niet zoals het nu gaat. Volgens mij. Dat het misschien wel wat anders moet, daar zou ik best m'n steentje aan bij willen dragen op mijn manier. Niet zoals nu, als je ouderling wordt dan zit je daar direct voor vier jaar aan vast. Dat kan tegenwoordig bijna niet meer. Dat kan je bijna niet overzien wat je over een jaar boven je hoofd hangt.

Rutger (34 jaar) Ja, kijk, omdat je met een kleine groep vrijwilligers bent komt men vaak voor van alles op je af, maar ik denk dat ik in een commissie 'denken' wel tot m'n recht zou kunnen komen. Het is vaak zo, van er komt wat op je pad en je denkt dat is wel wat en dat past wel, ook in m'n privé leven, maar..

Als het nog zo zou gaan dat we wat intenser met elkaar om zouden gaan, dan sta ik wel overal voor open. Daar pak ik graag een stukje in op en ik heb niet een specifieke rol voor mezelf in gedachten.

Ruth (41 jaar) Ja zeker ! De kerk gaat me aan het hart.

Evelien (27 jaar) Geef mij maar de creatieve rol !

Ik ben geen regelaar, maar meer iemand van acties en van doen. Zoals bijv. tijdens een startweekend een talentenjachtgebeuren, zoiets.

Jan (48 jaar) Geen bestuurlijke rol. Alleen maar discussie, hete hoofden, kouwe harten i.p.v. waar het echt om draait. Tienerkerk en kinderkerk, daar zit ik op m'n plek. Echt bezig met inhoud.

Hermien (44 jaar) Ja, wil je daar een rol in spelen ? Ja. Ik zei al, tegen dat gekissebis, daar kan ik ook niet zo goed meer tegen. Zoals een kindernevendienst en een kinderkerk, dat doe je vanuit je overtuiging en ja...dat contactpersoon zijn dat valt gewoon tegen. Menselijk contact vind ik heel mooi. Maar je loopt heel erg tegen de lauwheid van de mensen aan, zeg maar. Ze laten je bij de deur staan en verder kom je niet.

5 Beantwoording van de deelvragen 5 t/m 8 aan de hand van de uitkomsten van de interviews en een vergelijking met de bestudeerde literatuur

In dit hoofdstuk worden de deelvragen 5 t/m 8 beantwoord en vervolgens vergeleken met de relevante literatuur, zoals die is beschreven en verantwoord in hoofdstuk 2.

5.1 Deelvraag 5

Hoe omschrijven de respondenten de ‘betekenisgeving’ zoals die er in hun eigen leven is ?

‘Betekenisgeving’, zoals die in de interviews naar voren komt is in de eerste plaats heel persoonlijk. De relatie met partner, kinderen, familie en vrienden geven voor iedereen grote betekenis aan het leven. Het christelijk geloof speelt voor allemaal in meer of mindere mate een rol bij ‘betekenisgeving’, voor een enkeling vooral impliciet. Ook waar het geloof betreft staat het persoonlijke voorop, waarbij het opvalt dat de meesten (op één of twee na) een heel persoonlijk godsbeeld hebben: het beeld van een God dichtbij, die echt iets betekent in het leven van mensen. Dat blijkt ook uit voorbeelden uit hun biografie. God heeft voor de respondenten te maken met hoe je in het leven staat: de omgang met de naaste en de opvoeding van de kinderen. Na de kleine kring van het gezin worden de kringen steeds wijder: iedereen onderstreept het belang van gemeenschapsvorming, maar het is soms lastig hier inhoud aan te geven. Een geloofsgemeenschap speelt vaak een rol bij de betekenisgeving, maar dat kan een andere groep of gemeente zijn dan de eigen gemeente. Voor bijna alle respondenten is het belangrijk aan kinderen (eigen of die van een ander) iets mee te geven: normen en waarden, respect, liefde, geloof.

Vergelijking met de uitkomsten van het literatuuronderzoek

Overeenkomsten:

Werk en gezin hebben een hoge prioriteit bij de respondenten. Het leven van de onderzochte groep is erg gevuld: er moet van alles tegelijk gebeuren. Het leven is wel druk, maar nooit hoorde ik uitspraken als: ‘ik wil mezelf kunnen ontplooien’. Dat kwam soms wel impliciet naar voren, maar veel minder sterk dan in de literatuur wordt beschreven. Spiritualiteit, geloof- en gemeenschapsbeleving zijn zeker niet altijd gebonden aan de eigen omgeving en kerkelijke gemeente, maar worden ook elders gevonden, mee door de toegenomen mobiliteit. Hierin is een hang te bespeuren naar massale bijeenkomsten zoals het Pinksterfestival: Opwekking, Christelijke muziekfestivals, The Passion, maar ook andere zaken zoals het meedoen met een World Servants project behoren daardoor tot de mogelijkheden. Er wordt veel verwacht van en nadruk gelegd op de kleine kring van het gezin. Bij de vraag naar het noemen van een gebeurtenis, die mee heeft bepaald hoe men nu in het leven staat komt er veel los en dat heeft alles te maken met zingeving: met hoe men God en de naaste ziet en beleeft. De ‘biografisering’ van geloof en levensloop speelt hier een rol. Het belang van gemeenschappen en van samenleven komt sterk naar voren, evenals belang van ‘normen en waarden’ voor kinderen en ‘hen iets meegeven’. Godsvertrouwen en geloof lijken richting en bodem te geven aan het bestaan van de respondenten: er is weinig existentiële twijfel naar voren gekomen.

Verschillen:

Het leven van de meeste respondenten is wel druk, maar zo op het oog minder hedonistisch en op genieten en zelfontplooiing gericht dan in de literatuur wordt beschreven. Het beeld dat de respondenten te zien geven is plichtsgetrouwer en traditioneler dan het beeld dat de bestudeerde stof geeft van deze generaties. Wel zijn postmoderne trekken te herkennen, met name wanneer het gaat om 'beleven en bewust leven'. Er blijkt in deze interviews weinig van keuzestress en twijfel, op een enkele keer na. Of het moet al gaan om de keuzestress aangaande de keuze voor wel of niet lid blijven van deze gemeente.

Uit sommige recente literatuur blijkt dat vaak vooral inspiratie wordt gehaald uit ervaringen in het dagelijks leven, zonder een expliciete link met geloof. Uit de voor dit onderzoek gehouden interviews komt een ander beeld naar voren. Op één of twee na alle respondenten hebben een persoonlijk godsbeeld en hun geloof betekent iets voor hun leven van elke dag. Soms heel direct, soms als 'een manier van leven', die ze meer indirect met God verbinden.

In de literatuur wordt melding gemaakt van alternatieve vormen van spiritualiteit, niet slechts christelijk. De in dit onderzoek gevonden alternatieve vormen zijn sterk christelijk gekleurd. Een tweetal respondenten noemt 'stilte' en/of 'meditatie', maar het gaat hierbij om een zich richten op God in het eigen persoonlijke leven en niet om het deelnemen aan vormen van alternatieve spiritualiteit.

Wat uit de interviews sterk naar voren komt en minder sterk uit de literatuur, is de wens van ouders (en ook van jongerenwerkers die zelf geen kinderen hebben) dat kinderen het geloof mee krijgen en gevoed zullen worden in de gemeente.

Uit de literatuur komt vooral zorg om verruwing van de samenleving naar voren. Dat speelt ook wel in de interviews, maar het heeft daar in de meeste gevallen duidelijker de lading van: het geloof aan kinderen te willen doorgeven.

5.2 Beantwoording deelvraag 6

Op welke plaatsen en bij welke gelegenheden ervaren de respondenten vooral die betekenisgeving ?

De breedte van het leven is vertegenwoordigd in de antwoorden die hier worden gegeven: persoonlijke ervaringen, thuis, in een goed gesprek, op het werk, in de eigen kerkdienst of in een andere gemeente, stilte (meditatie en natuur) of juist veel 'lawaai' (festivals), maar ook in dienstbaarheid aan anderen.

Bij de vraag naar ervaring blijken er nogal wat verschillen zijn, maar er is ook een soort evenwicht: er is zowel heel persoonlijke ervaring als ervaring samen met anderen. Wat bij dat 'samen met anderen' opvalt is de diversiteit. De eigen gemeente speelt een rol en dan met name de kerkdienst. Een aantal respondenten vindt hier inspiratie, diepgang, nieuwe sporen om over na te denken. Dit gebeurt door de preken, door de rust, maar ook de kinder- en tienerdiensten spelen hierin een rol.

Wat in de interviews aan het licht komt is de relatief grote rol die een soort 'evangelische golfstroom' speelt bij een aantal respondenten. Zij putten veel geloofskracht uit wat ze ervaren in de samenkomsten van andere gemeentes, op christelijke festivals en in het meedoen aan projecten van World Servants. Hier vinden ze passie, blijheid, echtheid en een duidelijke en radicale boodschap. Taalgebruik en muziek worden op genoemde plaatsen en gelegenheden door hen als eigentijds en toegankelijker ervaren.

Een drietal respondenten geeft aan 'God en de betekenis die het geloof aan het leven geeft' op het werk te ervaren, door de gesprekken die ze voeren met collega's, maar ook door hun houding naar anderen. Op die manier ervaren ze dat ze iets van God mogen laten zien. Dit geldt ook voor 'dienst aan de samenleving', genoemd door één respondent. Eén respondent vertelde dat ze naar The Passion is geweest in Groningen. Een prachtige ervaring, omdat het haar een heel andere insteek aanreikte dan normaal.

Vergelijking met de uitkomsten van het literatuuronderzoek

Er is een groep mensen bevraagd, waarin zich zowel kerkelijk actieve leden bevinden, als leden die minder zichtbaar zijn in het gemeentelven. Een overeenkomst met de bestudeerde literatuur is het feit dat ook hier de kerkdienst als positief wordt gewaardeerd, ook door mensen die vrij weinig de diensten bezoeken, maar tegelijk is er een groot verschil. In lang niet alle bestudeerde literatuur is iets te bespeuren van een evangelische stroming, maar bij de respondenten van Meerhuizen is die vrij prominent aanwezig. Het is ook grotendeels deze groep die ontevreden is over zaken als liturgie en preken die niet radicaal genoeg zijn. Ook bij enkele andere respondenten is een roep om verandering te horen, maar het gaat dan wel om een ander soort verandering, hoewel er overlap is tussen die twee (te zien in het derde en vierde interview).

5.3 Beantwoording van deelvraag 7:

Welke rol speelt de kerkelijke gemeente daarin voor de respondenten ?

Er zijn grote verschillen in de antwoorden op deze vraag. Geregeld is er sprake van ambivalentie. Dat geldt vooral voor de respondenten van interview 2. Zij zijn zowel positief als negatief en twijfelend over de rol die de kerkelijke gemeente voor hen speelt. Ze hebben steun ervaren bij persoonlijke nood en veel van hun vrienden horen bij de gemeente. Bij hen en bij anderen is soms twijfel over vormen en inhoud. Positief zijn ze over het kinderwerk.

Voor respondent 5 speelt de gemeente een rol, maar hij twijfelt misschien nog wel het meest van allemaal of hij wel moet blijven. Hij noemt daarbij dat andere gemeentes wel een rol voor hem spelen. Mede door het optreden met zijn praiseband bezoekt hij geregeld samenkomsten van andere gemeentes.

De respondenten van de interviews 1 en 7 geven aan dat de gemeente voor hen nauwelijks een rol/een negatieve rol speelt, waarbij de vrouw uit interview 1 aangeeft dat de gemeente wel een 'geloofsgemeenschap' is 'dat bindt', zo zegt ze maar het staat ook onder spanning. Beide respondenten van dit interview geven aan dat gemeenschap een basis zou moeten zijn waarop geloof kan bloeien.

De respondenten 3,4,6 en 8 zijn ieder op hun eigen manier vooral positief over de gemeente: 8 krijgt er voeding en inspiratie, ook al is hij niet heel actief en ook al vindt hij dat hij wel eens wat vaker naar de kerk zou kunnen gaan. De gemeente speelt een rol voor hem.

Respondenten 3 en 4 zijn positief en 3 noemt daarbij: voeding, inspiratie, activiteiten, geloofsgemeenschap en 'samen doen en getuigen'. Voor 4 zijn de activiteiten datgene wat bij 'kerkelijke gemeente' hoort.

Respondent 6 noemt één negatieve ervaring uit het verleden, maar zij heeft de draad weer opgepakt. De gemeente gaat haar aan het hart en ze noemt ook positieve ervaringen.

Vergelijking met de uitkomsten van het literatuuronderzoek

Overeenkomsten

Er zijn veel overeenkomsten te benoemen met de onderzochte literatuur bij dit thema. Er wordt een afbrokkeling van oude verbanden waargenomen en tegelijk zijn de respondenten overtuigd van het belang van gemeenschappen en van aandacht voor elkaar. Ook is er het verlangen naar vernieuwing. Dat verlangen naar vernieuwing is het sterkst waar te nemen bij mensen met een wat evangelische inslag, maar het is ook te vinden bij de mensen die wat aan de rand staan en die soms negatieve gevoelens koesteren aangaande de gemeente en de gang van zaken in allerlei opzicht.

Er wordt minder dan vroeger geleefd bij vaste tradities en de eigen keuze gaat voorop, maar toch is er een sterke waardering voor gemeenschapsverbanden. Ook wanneer men zelf niet zo'n sterke binding heeft maakt men zich vaak wel zorgen over het verdwijnen van allerlei verbanden en met name van de kerk.

Verder zijn er mensen die na negatieve ervaringen met de kerkelijke gemeente min of meer afhaken. Nog een overeenkomst is, dat de meelevende leden bijna allemaal een taak of taken vervullen in de gemeente.

Dit komt weer overeen met literatuur waaruit blijkt dat kerkelijke gemeentes nog belangrijke sociale gemeenschappen zijn, ook voor vrijwilligerswerk in kerk en maatschappij.

Verschillen

Wat ik in de literatuur minder en de praktijk van het onderzoek veel tegenkwam is de ontevredenheid in relatie tot de kerkelijke gemeente bij min of meer evangelische gemeenteleden, die zich zorgen maken over de inhoud en de vormen van bijv. de kerkdiensten. Deze mensen vragen zich af of hun kinderen wel genoeg geestelijke voeding zullen krijgen, of de boodschap van de Bijbel wel helder en eenduidig genoeg klinkt en of de identiteit van de gemeente wel duidelijk genoeg is.

Veel van de respondenten van dit onderzoek ervaren betekenisgeving vooral op plaatsen waar het christelijk geloof een rol speelt.

Dit zou te maken kunnen hebben met de context van de plattelandsgemeente, waar in z'n algemeenheid gesproken de traditionele milieus wat meer vertegenwoordigd zijn. Daardoor zullen mensen zich minder snel losmaken van de groep, maar het kan ook te maken hebben met het aanbod: er is in de omgeving van Meerhuizen veel in beweging. Zo zijn er in de afgelopen vijf a tien jaar een evangelische gemeente en zgn. christengemeente bijgekomen in de omgeving en ook is er een baptisten gemeente op vrij korte afstand van Meerhuizen.

Misschien is hier een beweging gaande zoals die in de bestudeerde literatuur wordt geschetst: in de steden is de motivatie om bij een gemeente te willen horen vaak anders dan in de dorpen. In steden is er vaak een bewustere motivatie, nl. om bij de gemeenschap van Jezus Christus te willen horen. In dorpen is de motivatie om bij een kerkelijke gemeente te horen vaak meer gelegen in sociale en familiale betrokkenheid. Deze motivatie vervaagt gemakkelijk wanneer de kerk niet meer genoeg weet te boeien en vooral aansluit bij 50 plussers.

De groep die wel bewust bij een gemeente van Jezus Christus wil horen vindt in de omgeving van Meerhuizen alternatieven bij bovengenoemde gemeentes, wanneer men in de eigen gemeente geen aansluiting meer vindt, of men zet zich in voor verandering in de eigen gemeente en raakt daarin soms gefrustreerd.

5.4 Een vergelijking van de kenmerken van de respondenten met datgene wat in de literatuur aangaande verschillende generaties wordt beschreven en de beantwoording van deelvraag 8

Deelvraag 8

Zijn er opvallende onderlinge verschillen waar te nemen waar het de antwoorden op de deelvragen 5, 6 en 7 betreft ? (bijv. verschillen die gerelateerd lijken te zijn aan leeftijdscategorie, man – of vrouw zijn, of opleidingsniveau)

Omdat de literatuur aangaande het thema ‘generaties’ nog niet is uitgediept, wordt dat in dit hoofdstuk gedaan, als inleiding op de beantwoording van deelvraag 8.

De respondenten voor dit onderzoek maken deel uit van één van de volgende drie generaties:

• De ‘verloren generatie’ (44-58 jaar)	drie respondenten
• De ‘pragmatische generatie’ (29-43 jaar)	vijf respondenten
• De ‘grenzeloze generatie’ (-28 jaar)	twee respondenten

(Spangenberg en Lampert, 2009, p.54-56)

In z’n algemeenheid zijn de kenmerken van de generaties, zoals die in hoofdstuk 2 zijn geciteerd te herkennen bij de respondenten, maar er zijn ook verschillen met wat in de literatuur wordt beschreven. De ervarings-en belevingsgerichte mentaliteit, het ‘je eigen ding kunnen doen en jezelf kunnen zijn’, worden in het genoemde boek beschreven als kenmerk van de pragmatische generatie, maar in de interviews voor dit onderzoek komen ze bij alle drie de generaties naar voren.

Jelmer (31 jaar) Ja, hoe ieder dat wil beleven. Of je wel veel naar de kerk gaat of niet, of er thuis mee bezig wilt zijn of niet.

Hermien (44 jaar) Een gemeente waar je de Geest voelt, een gemeente die bruist en enthousiast is, waar mensen voor hun geloof gaan.

Daniël (28 jaar) ...en dan duizenden christenen en samen zingen. Dan voel je je op je gemak en zet je je hart open, zeg maar en op dat moment grijpt God je en dan hoor je erbij.

Rutger (34 jaar) Nee en dan denk ik van: als je die doelgroepen kunt bedienen en die voelen zich geïnspireerd en gehoord, zodat ze hun geloof op hun eigen manier mogen beleven, dan zou dat best wel een punt zijn.

Spangenberg en Lampert beschrijven acht milieus, waarin de Nederlandse bevolking zou kunnen worden ingedeeld (Spangenberg en Lampert, 2009, p. 267).

In de literatuurstudie van hoofdstuk 2 is hierover meer te lezen.

Nadine van Hierden en Maaïke Bikker maken in hun onderzoeksrapport *De kerk en dertigers 2.0* een indeling in drie hoofdstromen van de door Spangenberg en Lampert benoemde milieus (Van Hierden en Bikker, 2012, p.22). Van deze indeling maak ik hier gebruik, om een indruk te geven van de sociale en maatschappelijke kenmerken van mijn respondenten.

De volgende drie hoofdstromen met de daarbij behorende waarden worden genoemd:

- Traditioneel, met als waarden: behoudend en plichtsgetrouw
- Modern, met als waarden: genieten, bezitten, status
- Postmodern, met als waarden: bewust leven, ontplooiën en beleven

De respondenten van mijn onderzoek zijn voornamelijk te vinden in de traditionele en in de postmoderne hoofdstroom en dan met name bij de: traditionele burgerij, de moderne burgerij en de post-materialisten (zie hoofdstuk 2).

Ruth (41 jaar) Want ik denk wel, je bent verantwoordelijk voor je leven en je levensstijl en hoe je daarmee omgaat, maar toch zie ik daar wel heel veel sturing in.

Minke (44 jaar) Dus de waarden en normen zijn voor mij heel belangrijk. Ik als klein mens kan daar niet altijd alles mee.

Evelien (27 jaar) Liefde vind ik vooral bij mijn man, ook wel inspiratie en bij familie en vrienden...en eh..nou ja goed: Opwekking ! Dat is gewoon fantastisch met zoveel duizenden één God eren, zeg maar. En ook zoveel mooie mensen, in de zin van: heel veel mensen denken dat geloven saai is. Jurken tot aan de enkel, maar wat daar loopt, dan denk ik: de hipste mensen lopen daar rond ! Alle kleuren van de regenboog zeg maar. Daarom heb ik ook wel dat soort foto's gemaakt voor mijn collega's. Dat ze niet denken dat het allemaal geitenwollen sokken en te Halleluja is, want die zaten natuurlijk al weer grapjes te maken.
En filmpjes gemaakt, dat vind ik gewoon fantastisch om door te geven in de hoop dat ze er misschien iets mee gaan doen.

Het valt op dat de respondenten van dit onderzoek in die milieus te vinden zijn, waarin relatief veel aandacht is voor normen en waarden. Dat geldt voor de verschillende generaties. Dat is anders dan bij Spangenberg en Lampert, omdat zij juist opmerken dat individualisme en hedonisme met name onder de jongere generaties aan terrein winnen (Spangenberg en Lampert, 2009, p.59). Verder kan worden opgemerkt dat er een overeenkomst te melden is met de literatuur, waar het het begrip 'bewaarden' betreft . Hiermee wordt bedoeld, dat de jongere generaties op zoek zijn, ze zoeken soms zelfs een duidelijke en strenge docent, die ook doceert over de 'waarde' van de dingen die hij aan de orde stelt (Spangenberg en Lampert, 2009, p. 66).

Evelien (27 jaar) Ja, ik kijk naar me zelf..ik vind eigenlijk sommige diensten zo al wel genoeg. Het moet wel wat duidelijker misschien in preken / spreken, dat je er echt iets aan hebt om het toe te passen in je leven...niet een bla bla verhaaltje er omheen, maar wel een Bijbeltekst en dan: kijk, dit heeft Petrus zo bedoeld en zo pas je dat toe in onze tijd. Voorbeelden erbij, eigentijds

Het is opvallend hoe antwoorden die met elkaar min of meer overeenstemmen op de deelvragen 5,6 en 7 dwars door alle genoemde categorieën heen lopen. Het lijkt weinig uit te maken of men man of vrouw is, jong of al wat ouder en ook opleidingsniveau lijkt van weinig invloed te zijn bij de beantwoording van de vragen. Eén verschil valt sterk op en dat is een verschil dat niet wordt genoemd in de deelvraag. Het lijkt of er een scheidslijn loopt tussen de respondenten die wel en de respondenten die niet *evangelisch* getinte antwoorden geven.

Daarbij lijkt leeftijd niet echt een rol te spelen, dat is althans uit deze groep respondenten niet echt op te maken. De leeftijd van de 'evangelische groep' ligt tussen de 27 en 48 jaar en die van de 'niet evangelische groep' tussen de 31 en 44 jaar. De respondenten van interview 2, 3,4 en 5 hebben duidelijk een evangelische kleur. Wat opvalt bij de vijf respondenten van deze vier interviews is een sterke betrokkenheid op geloof en op het fenomeen kerkelijke gemeente. Genoemde respondenten zijn graag actief in de gemeente en ze doen vooral veel in het kinder - en tienerwerk.

Het doorgeven van het geloof aan kinderen is voor hen heel belangrijk en vooral de mensen van interview 2 en 5 maken zich zorgen om de gemeente, hun relatie met de gemeente is ambivalent tot zeer ambivalent:

‘Is de boodschap wel duidelijk en radicaal genoeg?’ ‘Is er niet teveel lauwheid?’

‘Willen wij dit wel voor onze kinderen?’ Dat zijn vragen die zij zich stellen.

Respondent 3 en 4 vormen als het ware een brug tussen de ‘evangelische’ en de ‘niet evangelische’ categorie. Hun houding ten opzichte van de gemeente is positief: ze voelen zich verbonden en ze zijn actief en ze brengen graag een vleugje evangelisch in de PKN.

Het geloof is een sterk en integraal onderdeel van het leven van de evangelisch georiënteerde respondenten. Dit komt heel expliciet bij de respondenten van interview 2 en 5 aan de orde, bij 5 zo sterk dat hij zegt: ‘God is de belangrijkste in mijn leven, zonder God kun je wel ophouden.’

Wat ervaring betreft zijn de tot nu toe genoemde respondenten gemiddeld genomen meer dan anderen gecharmeerd van bijv. de Pinksterconferentie Opwekking, meedoen aan World Servants projecten en aan EO-evenementen.

Voor de respondenten uit de andere interviews, m.u.v. interview 1, speelt het geloof ook een nadrukkelijke rol in hun leven, maar dit resulteert alleen voor de respondent van interview 6 in een (zeer) sterke betrokkenheid op de kerkelijke gemeente. Zij is heel actief in het vrijwilligerswerk, o.a. als kerkenraadslid.

Voor de respondenten 6,7 en 8 geldt dat er wat hun betreft aan de zondagse eredienst niet zoveel veranderd hoeft te worden. Zij vinden die goed zoals het is. Het biedt hen genoeg ervaring. Wel is de relatie van respondent 7 met de kerkelijke gemeente een ambivalente, door negatieve ervaringen uit het verleden.

De respondenten van interview 1 zijn zeker niet evangelisch van kleur, maar zij ervaren de kerk als een instituut dat zeer aan vernieuwing toe is. Ze vinden dat nu te veel zaken vooral worden bepaald door de 50 of 60 plus generatie. Daarbij moet worden gedacht aan kerkenraadsbeleid en aan de vormgeving van de zondagse diensten. Doordat veel jongeren het niet aandurven om voor een periode van vier jaar zich ergens aan te verbinden, zo stellen zij, wordt het een vicieuze cirkel, waarin de nodige vernieuwing niet tot stand komt.

Samengevat

De respondenten van de interviews zijn (in vergelijking met de bestudeerde literatuur) relatief vaak mensen die bewust en verantwoordelijk in het leven staan. Normen en waarden zijn belangrijk voor hen. Ze hechten aan beleving en ervaring en aan het beleven van het geloof op een eigen manier.

Het is opvallend hoe antwoorden die met elkaar min of meer overeenstemmen op de deelvragen 5,6 en 7 dwars door alle genoemde categorieën heen lopen. Het lijkt weinig uit te maken of men man of vrouw is, jong of al wat ouder en ook opleidingsniveau lijkt van weinig invloed te zijn bij de beantwoording van de vragen. Eén verschil valt sterk op en dat is een verschil dat niet wordt genoemd in de deelvraag. Het lijkt of er een scheidslijn loopt tussen de respondenten die wel en de respondenten die niet evangelisch getinte antwoorden geven. Daarbij lijkt leeftijd niet echt een rol te spelen, dat is althans uit deze groep respondenten niet op te maken.

6 Beantwoording van de hoofdvraag en aanbevelingen

6.1 Beantwoording van de hoofdvraag

Wat geeft het leven van de gemeenteleden van 20-50 jaar van de Protestantse Gemeente van Meerhuizen vooral betekenis en welke rol speelt de kerkelijke gemeente daarin voor hen ?

De beantwoording van de deelvragen 5 t/m 8 en de vergelijking van uitkomsten van de interviews met de relevante literatuur, zoals beschreven in Hoofdstuk 5, geven in principe antwoord op de hoofdvraag.

Heel kort samengevat komt dat antwoord op het volgende neer:

- Betekenis wordt door de respondenten vooral ervaren in het persoonlijke leven en in het persoonlijk geloof. Het omgaan met de naaste in allerlei sociale relaties en met name in het gezin zijn van grote betekenis. Hierbij speelt het christelijk geloof een belangrijke rol voor bijna alle respondenten. Dat geloof heeft ook invloed op het dagelijks doen en laten.
- De rol die de kerkelijke gemeente speelt voor de respondenten is minder eenduidig. Men ervaart gemiddeld genomen een gebrek aan gemeenschap en echte ontmoeting en een teveel aan regels en protocollen. Wel wordt de preek en de voeding die men daarin krijgt meestal positief gewaardeerd, maar ook weer niet door iedereen: een aantal vindt de boodschap niet helder en praktisch genoeg.

6.2 Beantwoording van de vraag bij het hoofdstuk aanbevelingen: Hoe zou de kerkelijke gemeente van Meerhuizen volgens jou moeten zijn?

Om op verantwoorde wijze tot aanbevelingen te kunnen komen die echt bij de gemeente van Meerhuizen passen zijn aan het einde van de interviews vragen gesteld aangaande de kerkelijke gemeente. Daarin kwamen drie thema's aan de orde: het ideaal van de respondent in dat opzicht, de vormen die zouden kunnen of moeten worden gebruikt om tot dat ideaal te komen en de rol die de respondent eventueel daarbij zelf zou willen spelen.

Bij dit alles is gedacht aan het doel van het onderzoek, zoals genoemd in hoofdstuk 1 (p. 8)

Doel van het onderzoek:

Het vergroten van mijn eigen professionaliteit door goed te luisteren naar wat er leeft bij de gemeenteleden tussen de 20 en 50 jaar en het nauwkeurig beschrijven daarvan. Het is de bedoeling dat deze kennis de kerkenraad input oplevert voor het bepalen van beleid.

Topic: Ideaal

Wat sterk naar voren komt in de antwoorden is de behoefte aan persoonlijke aandacht voor elkaar. Het gaat om aandacht van gemeenteleden voor elkaar, maar ook aandacht van de kerkenraad voor de gemeente: 'luisteren naar wat er leeft'. Dit wordt door verschillende respondenten benoemd, ook bij de vraag naar vormen. Respondent 6 vat dit op treffende wijze samen onder de noemer 'zien en gezien worden', waarmee ze tevens wijst op verantwoordelijkheid voor elkaar en niet alleen 'voor jezelf iets vragen', zij is dan ook degene die vindt dat mensen op hun verantwoordelijkheid mogen worden aangesproken. Respondent 7 vindt dat er meer professionaliteit moet zijn in het pastoraat. Men moet weten aan te sluiten bij de behoefte (zoals de predikant dat wel doet). De behoefte om meer echt een gemeenschap te zijn en elkaar te kennen wordt door alle respondenten wel op de één of andere manier geuit. Respondent 8 vindt dat het al heel goed gaat en hij heeft niet de behoefte een ideaalbeeld te beschrijven. Bij het thema 'vormen' komt naar voren wat in zijn ogen belangrijk is voor de gemeenschap.

Voor een aantal respondenten geldt dat meer diversiteit met name in de zondagse kerkdienst ook vraagt om ruimte en om meer losheid en minder regels. Gezelligheid en ontspanning zou de gemeenschap ten goede komen (2,3,4, en 5). Een aantal respondenten (3,4, en 5) vindt dat er meer helderheid in de boodschap mag zijn, praktischer, radicaler, of dat opnieuw naar de eigen identiteit moet worden gezocht (2). Bij deze respondenten wordt ook de behoefte aan meer enthousiasme gevonden en de behoefte aan voeding en herkenning. Meer naar buiten en bezig zijn in de samenleving als gemeente wordt door 1 respondent genoemd (2)

Topic: vormen

Opnieuw vallen de verschillen op: wil de één vooral Opwekking en praise, de ander wil dat juist liever niet, of in ieder geval niet alleen maar dat.

Waar de één pleit voor diversiteit in en om de kerkdienst (3) de ander wil dat juist liever niet (6 en 8) Waar de één meer losheid wil en minder hoog/liturgisch wil de ander liever traditioneel op dezelfde voet doorgaan (6,7,8).

Respondent 3 en 4 pleiten in hun verhaal voor meer diversiteit op de zondag. Hen noem ik speciaal omdat ze (vooral 3) een vorm aandroegen waar niemand verder mee kwam:

Meer variatie in de reguliere diensten en bijv. eens per maand een soort 'meet and greet' dienst, waarbij na een korte gezamenlijke viering bijv. een maaltijd wordt ingelast. Daarna kan ieder aan een eigen onderdeel mee gaan doen, een workshop of viering (dit kan zijn: Johannes de Heer liederen zingen, maar ook goed gesprek over een thema) na afloop samen afronden, bijv. door te delen wat is ervaren, samen zingen en een gebed. Een beetje het idee van een startzondag, maar dan eens per maand.

Topic: rol

De respondenten uit interview 2 en 5 twijfelen of ze wel iets willen oppakken, uit angst voor 'lauwheid' en 'gekissebis'. Op zich zijn ze actief en betrokken van aard. De respondenten uit interview 1 en 3 willen wel meedenken over verandering. Zij zijn degenen die allebei sterk aan geven: 'er moet iets gebeuren' de één vanuit een positieve betrokkenheid bij de gemeente, de ander nauwelijks meer echt betrokken. Respondent 1 geeft aan dat een langdurige kerkelijke functie er niet in zit voor hem. Hij en zijn vrouw zien het huidige systeem mee als een oorzaak van het in stand houden van bepaalde onvruchtbare patronen: omdat vaak de 50 plussers de posities bezetten treden er maar moeizaam veranderingen op, die juist voor de jongere generaties gewenst zijn. Hij noemt dan de term die overigens maar één keer is genoemd gedurende het hele interview traject nl. de term: 'projectmatig werken': meer kortdurende taken in de gemeente, waardoor meer gemeenteleden kunnen participeren.

6.3 Verantwoording vanuit de literatuur bij de aanbevelingen

Alle hier genoemde literatuur is besproken in hoofdstuk 2 van dit onderzoek.

Volgens Hendriks is de kern van het probleem van de kerken het verlies van identiteit, een crisis in het systeem van de gemeente en niet een verzameling losse problemen.

Dat is ook de indruk die ik heb gekregen bij het doen van dit onderzoek.

Verder signaleert Hendriks dat er door het verlies van oude verbanden een nieuw verlangen is naar 'herbergzaamheid', maar dan in een minder zware vorm dan vroeger.

Ook dat kwam duidelijk in dit onderzoek naar voren. Door iedereen, geen enkele respondent uitgezonderd, wordt het 'bij elkaar thuis kunnen zijn' en 'het omzien en luisteren naar elkaar' als heel belangrijk benoemd, maar geregeld ook als problematisch. Dat heeft te maken met vormen, die als belemmerend worden ervaren, met grote onderlinge verschillen en ook met de soms geringe (eigen) betrokkenheid.

Ganzevoort en Visser stellen dat het van belang is dat kerkelijke vormen niet onveranderd blijven, maar dat ze dienstbaar worden gemaakt aan de huidige individuele geloofsbeleving. Godsdienstige vormen moeten 'bij de tijd' worden gebracht (reïstitutionalisering).

Voor verschillende respondenten uit dit onderzoek is dit aan de orde, al geldt de hang naar verandering in dat opzicht niet voor iedereen.

Spangenberg en Lampert gebruiken het begrip 'bewaarden', waarmee ze bedoelen dat de jongste generatie op zoek is naar mensen die hen doceren over de 'waarde' van de dingen. Het aanreiken van identiteit door opvoeders is volgens hen van groot belang. Daartoe moeten opvoeders zelf doorhebben hoezeer doorleefdheid en zelf iets uitstralen van belang is.

Ik denk dat dit naadloos aansluit bij wat een aantal respondenten heeft genoemd: een behoefte aan meer duidelijkheid en radicaliteit.

Overigens zal het niet bij deze gemeente passen om al te radicaal te worden, daarvoor is in ieder geval de onderzochte groep te divers. Bij de respondenten bleek dat voor minstens de helft van hen het geloof een heel persoonlijk iets is en alles te maken heeft met 'de eigen unieke innerlijke ervaring (en)', zoals ook Joep de Hart dat beschrijft.

Bontekoning heeft het over de kracht van generaties: iedere generatie heeft eigen vaardigheden, de nieuwe generaties kunnen helpen verouderde onderdelen van een cultuur te revitaliseren. De oudere generatie kan verbindend werken en helpen de balans te bewaren tussen inhoud en proces.

Dit gegeven zou kunnen worden ingezet bij het werken in en aan de gemeente. Voor de 'Verloren generatie' ligt die kracht in het praktisch en relativerend kunnen zijn, voor de 'Pragmatische generatie' in ervaring en beleving en voor de 'Grenzeloze generatie' in echtheid, authenticiteit en in het soepele gebruik van media.

Overigens gaat het hier om generalisaties. Ik heb de indruk dat ook hier zaken zijn die dwars door generaties heenlopen (zoals de nadruk op beleving en echtheid).

In het onderzoek van Van Hierden en Bikker wordt een ander onderzoek aangehaald, nl. Young Urban Protestants daarin zijn vijf punten geformuleerd (aangaande dertigers) die veel overeenkomsten vertonen met wat in mijn onderzoek naar voren komt. Dertigers:

- willen dat het ergens over gaat (over de Bijbel, levensvragen, over Jezus, over hun leven)
- willen ruimte (om anders te denken, andere keuze te maken, andere liturgie)
- een gemeente zoeken waar ze op hun plek kunnen zijn, gekend, gezien worden, serieus genomen worden
- een goede sfeer (geen gezeur, spanning, kerkpolitiek, maar gastvrijheid, aanvaarding)
- willen een kerk waar wat gedaan wordt; een kerk die het verschil maakt, ook in de omgeving waar ze staat.

Wat voor de dertigers uit dit onderzoek geldt, dat geldt naar mijn inschatting voor de meerderheid van de respondenten van mijn onderzoek.

Marten van der Meulen laat in zijn rapport over twintigers en dertigers in een aantal plattelandsgemeentes in de PKN zien dat het de uitdaging is om verbindingen te creëren tussen de traditionele kerken en innovatieve kerkplekken. Begrippen die sterk naar voren komen in dit onderzoek:

persoonlijke benadering, projectmatig, relevant, saamhorigheid, participatie.

Al deze begrippen en woorden ben ik tegengekomen in mijn onderzoek, waarbij 'saamhorigheid, relevant en persoonlijke benadering' respectievelijk het meest naar voren kwamen.

In het blad Kontekstueel laten zowel Wim Dekker als Arjan Markus een tegengeluid horen. Dekker stelt dat dertigers behoefte hebben aan grenzen aan het individualisme en dat ze moeilijk kunnen leven met 'plaatsen der moeite'.

Markus zegt dat de kritiek van het evangelie mag klinken in het leven van dertigers en dat je soms moet ingaan tegen jezelf en tegen de cultuur, als christen.

Ik denk dat deze woorden van toepassing kunnen zijn: er zou veel gewonnen zijn wanneer de onderzochte groep kon worden geïnspireerd het uit te houden met de gemeente en te proberen de gemeenschap te herstellen, in het besef dat daarvoor sommige eigen behoeften (tijdelijk) moeten wijken.

Nynke Dijkstra-Algra houdt zich veel bezig met het geloofsgesprek in een plurale setting en zij laat zich daarbij inspireren door Renovare, een beweging die zoekt naar groei en vernieuwing voor kerken en christenen. Renovare is eigenlijk een houding van waaruit de verschillende stromingen in de christelijke traditie elkaar kunnen aanvullen en vruchtbaar met elkaar in gesprek kunnen zijn. Wat sterk naar voren komt in de besproken artikel van haar hand is het appel dat er uitgaat richting de gevestigde kerk vanuit de verschillende bewegingen die er in de loop van de tijd zijn geweest. Zij pleit ervoor als kerk samenwerking te zoeken met deze bewegingen. Het gaat in dit artikel over verschillende soorten bewegingen. In de Protestantse gemeente van Meerhuizen is er een sterk evangelische beweging, maar het zou goed kunnen dat bij verdiepende gesprekken ook andere bewegingen meer stem en contouren krijgen.

Speciaal voor de aanbevelingen is nog gebruik gemaakt van *Jouw Spiritualiteit, geloven zoals je bent*, van Gary Thomas. Hij geeft in zijn boek over spiritualiteit handreikingen om zicht te krijgen op het fenomeen van de verschillende 'spirituele talen' die mensen spreken. Voor de één is de natuur bij uitstek een plek om God te ervaren en voor de ander is dat de traditie. Wanneer mensen leren dit bij elkaar en bij zichzelf te onderscheiden kan dit het onderlinge begrip bevorderen en zal er minder de behoefte zijn de ander iets op te dringen in dat opzicht. Het boekje van Thomas en de daarbij behorende cursus (op DVD) zijn (evenals het materiaal van Renovare) heel geschikt voor gebruik in de gemeente.

6.4 Aanbevelingen

Inleiding

Pluraal of pluriform ?

Deze begrippen spelen (soms impliciet en soms expliciet) een rol in de uitkomsten van de interviews. Dit is te lezen in hoofdstuk 5 van dit onderzoek. Misschien is de belangrijkste vraag richting de toekomst van deze gemeente wel of men nog wel 'samen gemeente' kan zijn en hoe dat dan zou moeten. Zijn de verschillen zo groot dat men alleen maar **pluraal** kan zijn: verschillende meningen, die los naast elkaar staan, zonder onderlinge verbinding ? Of kan men **pluriform** zijn: verschillend, maar wel onderling verbonden ?

Onderstaande aanbevelingen zijn gericht op het stimuleren van die onderlinge verbondenheid, met respect voor de onderlinge verschillen, zonder daarin te vervallen tot een oppervlakkig soort tolerantie.

De aanbevelingen zijn gebaseerd op de drie hoofdlijnen die uit de interviews naar voren komen. Bij elk van de respondenten komen één of meerdere van de volgende thema's aan de orde:

- 'Zien en gezien worden'. Dit geldt zowel voor de gemeenteleden onderling, als voor de kerkenraad richting gemeente. Aandacht geven en krijgen, elkaar leren kennen, luisteren en niet oordelen.
- Meer losheid, minder regels en protocollen, meer variatie in de zondagse kerkdienst, meer ruimte voor ontmoeting rond die kerkdienst.
- Helderheid over de eigen identiteit van de gemeente zien te krijgen en ook meer helderheid in de boodschap: die mag praktischer en radicaler en in eigentijdse gewone taal, maar ook helderheid zien te krijgen over wat de gemeente wil met het 'gemeente-zijn'.

Naast **pluriformiteit** is **participatie** is een kernbegrip: wanneer zoveel mogelijk mensen participeren in de gesprekken, de vormgeving en activiteiten kan de gemeente weer meer 'gemeenschap' worden. Hierbij is het belangrijk dat mensen worden aangesproken op hun kwaliteiten en gaven, maar ook op hun verantwoordelijkheden, zonder hen daarbij al in een bestaande functie (kerkenraad, commissie) te willen plaatsen.

Aanbevelingen

Naar aanleiding van de uitkomsten van dit onderzoek zou de kerkenraad zich kunnen richten op:

Aanbeveling 1

Het organiseren van gesprekken en activiteiten in de gemeente die zijn gericht op 'zien en gezien worden' op aandacht en ontmoeting, op zo'n manier dat men zich hierbij ongedwongen aan kan sluiten.

Aanbeveling 2

Het organiseren van gesprekken en activiteiten in de gemeente die zijn gericht op het krijgen van helderheid over de ideeën die in de gemeente leven over vormgeving van het gemeentelven en van de zondagse kerkdienst.

Aanbeveling 3

Het organiseren van gesprekken en activiteiten in de gemeente die erop zijn gericht het onderlinge geloofsgesprek te bevorderen en zo meer helderheid te krijgen aangaande de identiteit van de gemeente.

Bij aanbeveling 1

Hierbij valt te denken aan meer ruimte voor ontmoeting rond de zondagse kerkdienst, bijv. door eens per maand een soort ontmoetingszondag te houden, met koffie vooraf en een latere aanvangstijd. Na een (korte) reguliere dienst zouden vervolgens een maaltijd en /of verschillende workshops (meer doelgroepgericht) kunnen worden gehouden. Ook is te denken aan huiskamerbijeenkomsten waar ruimte is om door te spreken over geloof - en levensthema's.

Bij aanbeveling 2

Dit thema zou op een gemeentevergadering of in een enquête aan de orde kunnen komen, maar ook in persoonlijke gesprekken van kerkenraadsleden of contactpersonen met gemeenteleden. In deze gesprekken kan ook worden besproken welke verwachtingen men heeft van het pastoraat en welke rol men zelf eventueel zou willen spelen in het gemeentelven. Verder zouden gemeenteleden kunnen worden betrokken bij de voorbereiding van de kerkdienst, om zo bijv. de preek, de liedkeuze en de muziek meer te laten aansluiten bij wat er leeft in de gemeente.

Bij aanbeveling 3

In het afgelopen seizoen is er in de gemeente ervaring opgedaan met 'gesprekken tussen jong en oud'. Meer dan eens kwam in de interviews aan de orde dat deze gesprekken als zeer positief zijn ervaren. Met die gesprekken als voorbeeld zou in de gemeente het geloofsgesprek kunnen worden gevoerd. Daarbij zou het gedachten goed van Renovare, zoals Nynke Dijkstra-Algra dat beschrijft en dat in een werkboek voor kleine groepen heeft uitgewerkt een leidraad kunnen zijn. Dit materiaal is gebaseerd op stromingen in de kerken, terwijl Gary Thomas in zijn boekje *Jouw spiritualiteit* en de daarbij behorende cursus vooral focust op persoonlijke spiritualiteit. Ook het werken met dit materiaal zou kunnen helpen bij het bevorderen van onderling begrip en het krijgen van meer helderheid aangaande de identiteit van de gemeente.

Wanneer er werkelijk verandering tot stand komt waardoor de gemeente weer een gemeenschap wordt die weet wat haar drive is, dan kan dat ook beter met anderen, buiten de gemeente, worden gedeeld. Dan kan vorm krijgen wat in het beleidsplan als volgt wordt verwoord:

‘De Protestantse gemeente van Meerhuizen wil een gemeente van Jezus Christus zijn waarin de ontmoeting centraal staat: ontmoeting met God, met elkaar en met de samenleving.’

Deze intentie sluit naadloos aan bij het citaat van Hendriks dat in de inleiding van dit onderzoek is genoemd:

‘Theologen en mensen van de praktijk zijn het in grote trekken eens over wat de kern van het gemeente-zijn is. Ik vat die communis opinio in deze ene zin samen: constitutief voor kerk-zijn is het gehoor geven aan de Stem van de Roepende (God of Christus) en zo de gemeenschap zoeken met Hem, elkaar en de wereld.’
Om het nu maar in gewoon Nederlands te zeggen, we worden geroepen tot:

- omgaan met God
- ‘gemeenschap’ met elkaar
- dienst aan mens en samenleving, die dienst omvat hulp en verkondiging, boze geesten uitwerpen en getuigen (Hendriks, 2008, p.54).⁹

⁹ Bij ‘boze geesten’ wordt gedacht aan verslaving, eenzaamheid, gevoelens van zinloosheid e.d.

7 Reflectie op het onderzoeksproces gekoppeld aan de competenties en op het hermeneutisch criterium

7.1 Validiteit en opbrengst voor het werkveld

Bij 'het werkveld' wordt vooral gedacht aan de Protestantse gemeente van Meerhuizen. Overeenkomsten met de uitkomsten van de literatuur duiden er op dat deze opbrengst misschien breder kan worden ingezet, maar verschillen geven weer aan dat daar voorzichtig mee moet worden omgegaan. De overeenkomsten liggen vooral op het gebied van 'het zoeken naar echte ontmoeting en gemeenschap' en 'het meer bij de tijd laten zijn van zaken rond de kerkdienst en de organisatie van het kerkelijk leven.' Op dit gebied zouden de uitkomsten van het onderzoek eventueel breder kunnen worden ingezet. Ook op het gebied van 'omgaan met pluriformiteit' zouden de aanbevelingen iets voor anderen kunnen betekenen, maar juist door het doen van onderzoek groeit de bewustwording dat standaardoplossingen en modellen niet voldoen (ook genoemd bij de reflectie op de algemene HBO-competentie 5). De validiteit van het onderzoek kan blijken uit wat met name in Hoofdstuk 3 is beschreven: de verantwoording van de gemaakte keuzes. In dat hoofdstuk is beschreven waarom er voor een bepaalde methode (interviews) en voor bepaalde respondenten (dwarsdoorsnede van de leeftijdscategorie 20-50 jarigen in de Protestantse Gemeente van Meerhuizen) is gekozen. Het opnemen van de interviews en het letterlijk uitwerken ervan zorgt voor een grote betrouwbaarheid, ook bij het later analyseren van de gegevens. Ook het regelmatige overleg met de predikant van deze gemeente en het vragen van feedback op bijv. de interviewvragen aan verschillende mensen verhogen de validiteit. Verder is er uitgebreid literatuur onderzoek gedaan en in dat onderzoek werden veel zaken aangetroffen, die ook in de interviews naar voren kwamen. Dit was behulpzaam bij het formuleren van aanbevelingen. Die aanbevelingen zijn de uiteindelijke opbrengst voor het werkveld en ze vormen een aanzet voor verder denken in het proces waar de Protestantse Gemeente van Meerhuizen middenin zit. Samen met een interim predikant zal het komende jaar verder worden 'gedacht en gedaan' met betrekking tot de door mij onderzochte leeftijdscategorie in deze gemeente. Dit onderzoek geeft al een eerste indruk en sfeertekening van de gemeente als geheel. De uitkomsten van het onderzoek zullen overigens worden gedeeld met de gemeente. Over de manier waarop en de mate waarin dit moet gebeuren wordt nog overlegd.

7.2 Algemene HBO-competenties

De competenties die aan de orde zijn bij het doen van onderzoek zijn vooral:

- 2 Multidisciplinaire integratie
- 3 Toepassing relevante inzichten, theorieën, concepten en onderzoeksresultaten
- 5 Creativiteit en complexiteit in handelen
- 6 Probleemgericht werken
- 11 Zelfsturing

Vooraf competentie 3 is hier van belang. Het is voor het eerst dat ik op deze wijze onderzoek heb gedaan. Enige beperkte ervaring had ik opgedaan in het derde jaar van de opleiding. In de minor van de Baptisten moest een gemeente-analyse worden gemaakt. Het doen van onderzoek op de wijze zoals nu voor het afstuderen is een onverwacht zware klus geworden. Ik denk dat een aantal zaken hieraan debet was. Wat voor mij van belang is als leerpunt en aandachtspunt voor de toekomst, is de constatering dat *te grote betrokkenheid bij het onderwerp, te oplossingsgericht bezig willen zijn* mij in de weg hebben gezeten. Daarnaast heeft mijn *eigen perspectief* op 'kerkelijke betrokkenheid' me in de weg gezeten, hoewel ik dacht dit inmiddels aardig te kunnen onderscheiden. Het blijkt heel moeilijk te zijn je echt 'onder te dompelen in de context van de ander'. Deze ervaring heeft me geleerd alert te zijn op het innemen van een meer neutrale en onderzoekende houding

Bij competentie 2

Het omgaan met pluraliteit / pluriformiteit in een kerkelijke gemeente heeft door de stage en door het doen van onderzoek dit jaar bij mij hoog op de agenda gestaan. Door de interviews, door het lezen van de relevante literatuur en door gesprekken met mijn vakcoach ben ik verder gekomen in het denken hierover (multidisciplinaire integratie), maar ik ben nog lang niet uitgedacht, uitgelezen en uitgesproken over dit onderwerp.

Overigens is pluraliteit niet het enige dat aan de orde kwam bij het doen van onderzoek: ook het denken over liturgie, pastoraat en over het maken van beleid voor een gemeente kregen een impuls.

Bij competentie 3

Deze competentie heeft alles met het doen van onderzoek te maken. Het hele proces heeft mij geleerd heel precies te werken. Met name de interviews zijn daarbij behulpzaam geweest, omdat ze zijn uitgewerkt met de letterlijke tekst vanaf een geluidsband en niet vanuit aantekeningen. Dit opnieuw beluisteren en uitwerken was bijzonder, omdat het precies laat horen wat er is gezegd. Het zeer intensief bezig zijn met de analyse maakte dat ik als het ware door de teksten en de visies van mensen heen ben gekropen. Het meest spannend was de vraag of de door mij gestelde vragen wel tot relevante antwoorden zouden leiden, met name bij de deelvraag over 'betekenisgeving' speelde dat een rol. Het is daarom dan ook dat voor deze deelvraag veel aspecten van 'betekenisgeving' aan de orde zijn geweest in de interviews, waardoor uiteindelijk toch een goed beeld is ontstaan.

Het was heel boeiend om te zien en te lezen hoe allerlei door mij gevonden aspecten ook in de bestudeerde literatuur terug kwamen. Overeenkomsten en verschillen op het spoor komen was een bezigheid die me boeide en verraste. Het zette me op het spoor van allerlei nieuwe literatuur over mijn onderwerp, waarover ik nog niet ben uitgelezen.

Bij competentie 5

Door het doen van dit onderzoek en door de gemeente-analyse van jaar 3, heb ik geleerd echt te kijken naar datgene wat van belang is en wat speelt in juist *deze* gemeente en niet te kiezen voor standaardprocedures / oplossingen.

Bij competentie 6

Het doen van de onderzoeken in jaar 3 en 4 hebben me enorm geholpen bij het leren analyseren van een gecompliceerde situatie. Het afstand nemen en doorvragen en het vergelijken van gegevens geven een realistischer beeld van een situatie, bijv. bij de vraag hoe groot en breed een probleem eigenlijk speelt. Dit kan voorkomen dat je alleen de mensen hoort die het hardst roepen en het kan je helpen in de gemeente een verbinder te zijn, in plaats van iemand die partij kiest voor de één en daarbij de ander over het hoofd ziet.

Bij competentie 11

Door het doen van onderzoek heeft de competentie 'zelfsturing' een 'boost' gekregen. Het professioneel werken op deze manier deed me ervaren dat ik daardoor gemakkelijker afstand kan nemen van de problematiek en eerst rustig verder wil kijken, vragen en denken alvorens met allerlei (praktische) ideeën en oplossingen in zee te gaan, of me te laten meeslepen in een bepaald perspectief.

7.3 De beroepsspecifieke competenties

- De agogisch educatieve competentie

Deze competentie kwam in die zin aan bod, dat het doen van onderzoek vooral voor mezelf agogisch en educatief van aard was. Het doen van onderzoek heeft me geholpen om scherper te onderscheiden wat van belang is voor het vergaren van informatie over een bepaald onderwerp. Het lezen van andere onderzoeksrapporten heeft me erg geholpen om informatie te krijgen die up to date en relevant is en ook de daarin aangetroffen literatuurlijsten boden een schat aan nieuwe publicaties.

- De liturgische competentie

Door alles wat in de interviews en de literatuur aan de orde kwam heeft mijn kijk op liturgie zich (opnieuw) verdiept. Wat ik te horen en te lezen kreeg sluit aan bij een proces waar ik de afgelopen jaren mee bezig ben. Daarbij zou de term: '*participerende gemeente*' gebruikt kunnen worden. Ik vind het heel belangrijk dat er in een gemeente samen wordt nagedacht over liturgie en dat gemeenteleden een rol spelen bij de voorbereiding van de zondagse eredienst / samenkomst. Dat die eredienst ook echt een *samenkomst* mag zijn, die wens deel ik met een heel aantal respondenten van de interviews en ook uit het literatuuronderzoek is gebleken dat 'saamhorigheid' een belangrijk thema is voor jongere generaties. Ook wat betreft muziekstijlen en liedkeuze in de eredienst / samenkomst is er veel gezegd in de interviews en heb ik veel informatie uit de literatuur gekregen. Voor mij is hierdoor bevestigd wat ik steeds meer ben gaan vinden: dat er ook in dit opzicht moet worden aangesloten bij wat er aan gaven is in de gemeente, zonder dat het op wildgroei of eenzijdigheid uitloopt. In dat opzicht hebben predikant en kerkenraad wel een taak, maar ze moeten zich ervan bewust zijn dat de kerk niet van de kerkenraad of van de dominee is.

Bij de liturgie hoort ook de preek en ik denk dat het voor veel gemeenteleden verrijkend zou zijn wanneer bij de voorbereiding van de preek aan gemeenteleden zou worden gevraagd welke vragen er leven, naar aanleiding van een Bijbelgedeelte of een actueel thema. 'De Bijbelse boodschap verbinden met het leven van elke dag', de behoefte daaraan komt zowel in de interviews als ook in de gelezen literatuur naar voren.

- De pastorale competentie

Tijdens de interviews merkte ik dat door de veelheid aan persoonlijke verhalen de pastorale competentie op een bepaalde manier soms onder druk stond. Sommige interviews droegen gespreksstof voor vele pastorale gesprekken in zich.

Ik heb opnieuw aan mezelf gemerkt dat pastoraat mijn hart heeft. Het luisteren naar de levensverhalen van mensen, het geven van oprechte en intense aandacht en het helpen bij het zoeken naar verbanden, het verbinden van mensenverhalen met het verhaal van God: dat alles vind ik het mooiste van het vak.

Ik heb ook gemerkt uit de verhalen hoe belangrijk deze persoonlijke aandacht is. Daar zou ik graag iets mee doen in professioneel opzicht.

- De missionaire competentie

Die is in die zin aan de orde geweest, dat kerkenraad en gemeenteleden de wens hebben dat (min of meer) afhakers binnen de gemeente opnieuw worden betrokken bij de gemeenschap en het geloof. Naar buiten toe bezig zijn als gemeente is maar in één interview aan de orde geweest, maar daarbij werd direct opgemerkt dat de gemeente dan wel eerst zelf moet weten waar ze voor staat. Wel kwam in de interviews naar voren dat veel respondenten in het eigen dagelijks leven hun geloof 'uitleven' en op die manier missionair zijn, impliciet of expliciet. Pluraliteit vind ik in het pastoraat niet heel lastig, maar wanneer het gaat om samenwerken in een groep of naar buiten treden, dan kan het heel moeilijk zijn. De vraag in hoeverre het leven en werken vanuit een gezamenlijke kern noodzakelijk is, dringt zich op en ook de vraag hoe die kern geformuleerd zou kunnen worden, zo dat gemeenteleden elkaar ruimte en respect kunnen geven. Hier wordt nog verder op ingegaan bij 7.4: Het hermeneutisch criterium. Wel is het zo, dat bij een aantal in de aanbevelingen genoemde zaken (op den duur) gemakkelijk anderen dan de eigen gemeenteleden aan zouden kunnen haken. Bijv. bij huiskamergesprekken over opvoeding. Het zou kunnen dat zo'n manier van werken in missionair opzicht toekomst heeft.

7.4 Het hermeneutisch criterium

Het doen van dit onderzoek was voor mij behalve boeiend, tijdrovend en 'niet gemakkelijk' ook confronterend. Er kwamen vragen naar de oppervlakte die tot diep nadenken stemmen. Die vragen hebben alles te maken met het leerdoel dat ik gedurende de stage toevoegde aan de al geformuleerde leerdoelen:

- Beter leren omgaan met pluraliteit

Zoals gezegd: het één op één in het pastoraat omgaan met pluraliteit vind ik geen probleem, maar hoe pak je dit aan in een groep? Wanneer voor de één de kern van het evangelie volstrekt helder is en voor de ander niet, of wanneer die kern heel verschillend wordt geformuleerd?

Is het wel mogelijk om als gemeente naar buiten te treden (missionair) wanneer voor de één Jezus de Zoon van God is, die door zijn sterven en opstanding verzoening bracht tussen God en mens, terwijl een ander Jezus ziet als een goed mens, die ons iets van God laat zien en de opstanding niet letterlijk lichamelijk, maar vooral geestelijk interpreteert ?

Voor mij persoonlijk is de kern van de Bijbelse boodschap:

God zoekt gemeenschap met mensen. Hij deed dat door zijn openbaring aan het volk Israël (met als hoogtepunten : de uittocht en de tien geboden / de wet) en breder voor de wereld: door het leven, lijden en sterven en de opstanding van Jezus.

Ik kan me voorstellen dat het heel moeilijk werkbaar is in een gemeente wanneer er steeds onenigheid is over de kern van de Bijbelse boodschap. Dat dit ook daadwerkelijk zo is beluisterde ik in diverse interviews. Er zal sowieso over moeten worden nagedacht door een gemeente, zeker wanneer bijv. in het beleidsplan en op een website hierover dingen worden gezegd, die niet door iedereen worden onderschreven. Het zal dan veel verdraagzaamheid vragen om nog met elkaar door één deur te kunnen. Voor verreweg de meeste geïnterviewden geldt dat ze een persoonlijk Godsbeeld hebben, waarin Jezus en verzoening een plek hebben. Het verschil is, dat de één vindt dat je hier als gemeente voor moet staan en dat de ander ook ruimte wil geven voor andere opvattingen.

Ik heb me de afgelopen maanden afgevraagd of je misschien 'gemeente van Jezus Christus' kunt zijn, terwijl de één zich meer laat inspireren door het leven van Jezus, en de ander meer door zijn sterven en opstanding . In het bezig zijn hiermee heb ik in ieder geval geleerd 'dialogisch' te zijn, in de woorden van mijn vakcoaches:

Haar luisterhouding zou ik dialogisch willen noemen: haar eigen standpunt (kern van haar geloof) goed vasthoudend, is zij bereid met de ander te zoeken naar wat hem/haar ten diepste beweegt.

en

Grytsje kan goed luisteren en daarna goed verwoorden. Zij weet in haar houding naar de ander, haar eigen plek in geloven goed vasthoudend, die ander alle ruimte te geven zijn / haar verhaal te doen en ze durft vragen ter verdieping te stellen.

De winst die ik heb geboekt ten opzichte van voorgaande jaren is dat ik mijn eigen standpunten helderder heb en daar ook een zekere rust in heb gevonden.

- Hoe aan te kijken tegen een kerkelijke gemeente ?

Deze vraag heeft alles te maken met het hermeneutisch criterium en hij speelde sterk voor mij bij het doen van dit onderzoek. Wanneer ik bijv. Dingemanse (Dingemanse 2010) lees, of het rapport over de kerk en dertigers (Van Hierden en Bikker, 2012) krijg ik de indruk dat 'de gemeente op reis is met de middengeneratie' (Dingemanse formuleert het letterlijk zo in de subtitel van zijn boek). Maar, denk ik dan: een groot deel van de gemeente bestaat uit die middengeneratie. Zij zijn zelf ook 'de gemeente'. Het wordt natuurlijk anders wanneer men wil proberen nieuwe mensen bij de gemeente te betrekken, maar het gaat hier om de mensen die wel lid zijn van de gemeente. Het zal mee hierdoor zijn dat het woord 'participatie-gemeente' zich het afgelopen half jaar aan me opdrong en het bijzondere was dat dit woord 'participatie' ook naar voren kwam in het rapport van Marten van der Meulen over de kerk en twintigers en dertigers (Van der Meulen, 2014).

Arjan Plaisier, scriba van de Protestantse Kerk in Nederland, verstuurde op donderdag 5 juni zeven brieven over het ambt naar diverse ontvangers: kerkenraden, pioniers, de Rooms Katholieke bisschoppen en een brief aan alle plaatselijke gemeenten¹⁰. Uit deze brief citeer ik tot slot met instemming een aantal passages:

‘Er bestaat een hardnekkig beeld van de kerk als organisatie, gebouw, regelingen, financiën, enzovoort. Natuurlijk is een kerk ook een organisatie, maar daarmee heb je de kern niet te pakken. De kerk is in de eerste plaats een *geloofsgemeenschap*, een samenleving van zusters en broeders in Christus’ naam..

De leerlingen van Jezus...bleven trouw aan het onderricht van de apostelen, vormden een gemeenschap, braken het brood en wijdden zich aan het gebed. (Handelingen 2 vers 42).’

‘Wat is de kerk ? Het is een dak boven het evangelie.’

‘Dat veel mensen afknappen op de kerk komt wellicht omdat er veel organisatie is en weinig hart, veel instituut en weinig ziel. De kerk opnieuw ontdekken, dat is de kerk van een kerkdienst op zondagmorgen onder leiding van een dominee. Maar het is ook een gespreksgroep van jongeren die spreken over geloof en leven. ‘

‘Dat alles kan overal: in kerken, in huizen, in zaaltjes, in een kroeg. De kerk heeft een hart en een ziel. De ziel kan overal kloppen. Het gaat erom die hartklop te horen.’

‘U bent geen onmondige gelovigen, die worden bediend door ambtsdragers. Door de Geest weet u dat u van God bent en bent u medewerkers van God.’

‘Met die gaven dienen we elkaar. We troosten elkaar, bouwen elkaar op en helpen elkaar om samen gemeente te zijn, naar binnen en naar buiten.’

Kerk zijn kan overal ! Daarin zie ik veel ruimte, maar daarin hecht ik net zo goed aan het voortzetten van en het aansluiten bij een traditie. Alles wat is bedacht en overdacht in de loop van de eeuwen, dat moeten we niet weggooien. Laat dat een bron, een steun en houvast zijn voor allerlei nieuwe initiatieven.

Zoals ouders een bron en houvast kunnen zijn voor hun kinderen, die zich losmaken en op eigen benen gaan staan: een nieuwe generatie.

¹⁰ Arjan Plaisier, geciteerd uit het Nederlands Dagblad van 5 juni 2014

7.5 Ten slotte

Veel over wat is geleerd rond het doen van dit onderzoek is aan de orde geweest in dit hoofdstuk. Ik wil afsluiten met een aantal zaken waarin ik zeker nog verder wil komen:

- Het omgaan met en het denken over pluraliteit / pluriformiteit in een groep en met name in een kerkelijke gemeente
- Minder oplossingsgericht denken, maar eerst een onderzoekende houding aannemen en tijd nemen voor reflectie
- Verdieping zoeken in de eigen visie, zowel op het gebied van geloof en theologie, als ook op het gebied van 'gemeente-zijn'.

De komende tijd hoop ik de weg die de gemeente van Meerhuizen aflegt met veel interesse te volgen. Het onderzoek dat ik nu heb gedaan zal waarschijnlijk uiteindelijk een klein deel zijn van datgene wat de pas benoemde interim-predikant gaat doen in het komende jaar. Ik verwacht dat dit alles mij veel zal brengen aan verdieping, visie en professionele inzichten.

Verder ben ik van plan door het lezen van literatuur mijn visie te blijven vormen. Het lezen van onderzoeksverslagen van anderen kan helpen om zelf ook een onderzoekende houding te blijven aannemen.

Last but not least:

Door de tijd die nu vrij komt hoop ik weer meer aandacht te kunnen hebben voor mijn spirituele vorming en voeding en daarop verheug ik me zeer. Dit is immers de basis van waaruit een pastor haar werk kan doen ?

Geraadpleegde literatuur

- Bontekoning, A. (2010) *Het generatieraadsel. Ontdek de kracht van generaties*, Amsterdam: Mediawerf
- Dane, H. (2013). De toekomst van de kerk, *OuderlingenBlad*, nr.1037
- Dekker, W. (2009) *Kerk en tussenuit generatie*, in: Kontekstueel, sept.2009
- Dingemanse, S.J. (2010) *In beweging blijven. De gemeente op reis met de middengeneratie*, Vught: Skandalon
- Dijkstra-Algra, N. (2008) In: *De werking van de Heilige Geest in de Europese cultuur*, Kampen: Kok
- Dijkstra-Algra, N. (2005) *Renovare, werkboek voor kleine groepen*, (3^e druk). Gorinchem: Ekklesia
- Van der Donk, C. en van Lanen, B. (2012) *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn*, (1^e druk, 2^e oplage). Bussum: Coutinho
- Ganzevoort, R. en Visser, J. ((2009). *Zorg voor het verhaal, achtergrond, methode en inhoud van pastorale begeleiding* (2^e dr.). Zoetermeer: Meinema
- De Hart, J. (2014). *Geloven binnen en buiten verband, godsdienstige ontwikkelingen in Nederland*, Rapport van het Sociaal Cultureel Planbureau
- Hendriks, J. (2008). *Verlangen en vertrouwen, het hart van gemeenteopbouw*, Kampen: Kok
- Van Hierden, N. en Bikker, M. (2012). *Kerk en dertigers 2.0, een verkennend onderzoek*
- De Jong, N. (2011). *Young Urban Protestants. Onderzoeksrapport*. www.izb.nl
- Markus, A. (2009). *Dertigers en de kerk: wat is het probleem ?* In: Kontekstueel, sept.2009
- Van der Meulen, M. (hoofdauteur) *Over berg en dal: Twintigers en dertigers in de Protestantse Kerk* (2014), Amsterdam Groningen: Protestantse Theologische Universiteit
- Mulder, A. 'Werken met diepgang: Een introductie.' In: Mulder, A. en Snoek, H. (red.) (2012). *Werken met diepgang. Levensbeschouwelijke communicatie in de praktijk van onderwijs, zorg en kerk*. Zoetermeer: Meinema, p.21-42
- Redactie religie en filosofie, 14 maart 2014, Tweede golf van secularisatie komt op kerken af, *Trouw, de Verdieping*, p.9
- de Roest, H. (2006). *En de wind steekt op. Kleine ecclesiologie van de hoop*, (2^e dr.). Zoetermeer: Meinema
- Spangenberg, F. en Lampert, M. (2009). *De grenzeloze generatie en de eeuwige jeugd van hun opvoeders* (1^e druk). Amsterdam: Nieuw Amsterdam
- Thomas, G. (2000) *Jouw spiritualiteit, Geloven zoals je bent*, Amsterdam: Buijten en Schipperheijn
- Wattel-De Vries, A., *Generatie, geloof en dynamiek, een onderzoek naar generatiedynamiek binnen vijf verschillende generaties in de Christelijk Gereformeerde kerk in Aalten*, Gereformeerde Hogeschool Zwolle, sept. 2013
- Wisse, M. (2013) *Zo zou je kunnen geloven*, Franeker: Van Wijnen
- Wijnants, N. (2008). *Het dertigersdilemma. De belangrijkste loopbaan- en levensvragen van twintigers en dertigers*, Amsterdam: Bert Bakker
- Wijnants, N. (2013). *Wie ben ik ? en Wat wil ik ? Dertigers en veertigers op zoek naar authenticiteit, zin en geluk*, Amsterdam: Promothoeus/Bert Bakker
- www.mijnwoordenboek.nl geraadpleegd 5 maart 2014
- www.bijbelseplaatsen.nl geraadpleegd 10 september 2014
- www.wikipediawoordenboek.nl 10 september 2014

Bijlage 1 Vragen voor de interviews

Beginnen met voorstellen en uitleg aangaande de opdracht, geheimhouding garanderen, uitleg aangaande het opnemen van het gesprek en duur van het gesprek en dan de persoonlijke gegevens opnemen:

Naam, leeftijd, gezinssamenstelling, beroep, hoe lang woont deze persoon, of wonen deze personen hier en waar zijn ze opgegroeid.

Bij deelvraag 5:

Hoe omschrijven de respondenten de 'betekenisgeving' zoals die er in hun eigen leven is ?

- Als je kijkt naar een gemiddelde week in je huidige leven, waaraan besteed je dan zoal je tijd ?
- Welke zienswijze, hoop of inspiratie geeft betekenis aan je doen en laten ?
- Op welke dingen richten zich je geloof, hoop en liefde ?
- Wat is heilig voor je, waar zit je bezieling, je idealen en wat houden ze in ?
- Waaraan denk je bij: de zin van het leven ?
- Welke woorden passen bij jouw geloof / levensbeschouwing ?

manier van leven	God	samenleving
vertrouwen	kiezen	bidden
Jezus	energie	twijfel
Geest	eerlijk delen	niets
steun	persoonlijk	waarden en normen
kerkelijke gemeente	inspiratie	bron / bijbel
sociaal netwerk	vrienden	goed doen
rituelen	vieren	leven
iets	kracht	hoop
liefde	vangnet	achterhaald
van vroeger	doop	natuur
schepping		

Vervolgens:

- Is er een gebeurtenis in je leven die bepalend is geweest voor hoe je nu in het leven staat ?
- Wie is God voor jou ?
- Is er in jouw leven een bepaalde mate van 'betrokken zijn op God ?'
- Geef je daar vorm aan ?
- Heb je de behoefte dat door te geven aan je kinderen ?
- Heb je er anderen bij nodig ? Aan welke anderen denk je daarbij ?

Bij deelvraag 6:

Op welke plaatsen en bij welke gelegenheden ervaren de respondenten vooral die betekenisgeving ?

(misschien zijn veel antwoorden hierop dan al gegeven)

- Aan welke plaatsen en gelegenheden denk je bij het begrip 'betekenisgeving', geloof, hoop, liefde en inspiratie ? Waar ervaar je die en waar vind je steun ?

Eventueel laten kiezen uit:

goed gesprek	stilte	kerkdienst / viering
contacten / relaties	gezin	festival
festival	conferentie	dienst aan samenleving
bijbelstudiegroep	poëzie	eigen kerk of elders
liefde	natuur	zorg voor elkaar
bij het zien en ontdekken van verbanden en samenhang in het leven		

Bij deelvraag 7:

Welke rol speelt de kerkelijke gemeente daarin voor de respondenten ?

- Speelt de kerkelijke gemeente voor u een rol op dit moment ? Zo ja, welke ?
- Eventueel woorden laten kiezen:

steun bij persoonlijke nood	geen rol	activiteiten
geloofsgemeenschap	vragen	antwoord
viering/eredienst	opvoeding	inspiratie

Bij het hoofdstuk 'Aanbevelingen':

- Hoe zou het volgens jou de protestantse kerk van Meerhuizen moeten zijn ?
- Wanneer zou de kerkelijke gemeente meer gaan betekenen in je leven, wanneer zou je je ermee verbonden kunnen voelen ?
- Wat is daarin voor jou vooral belangrijk ? Kiezen uit de bovenstaande woorden bij deelvraag 7, of andere toevoegen (in volgorde van belangrijkheid).
- Welke vormen zou je daarvoor willen / kunnen kiezen ?
- Zou je zelf een rol willen spelen ? Zo ja, welke ? Waarom wel / waarom niet ?

Ten slotte

- Is er nog iets niet gezegd, dat wel gezegd moet worden ?
- Hoe vond je het om dit te doen ?
- Heb je nog aanvullingen en ideeën ?

Bijlage 2, Een voorbeeld van een interview analyse

Inleiding

In deze bijlage kan worden bekeken hoe ik de analyse van de interviews heb gedaan. Er is steeds per label gekeken naar de gespreksfragmenten die daarbij passen. Dit zijn geregeld complete antwoorden. Om het in een overzichtelijker geheel te plaatsen heb ik ook tabellen gemaakt. Deze zijn te vinden in bijlage 3.

In deze bijlage is de analyse van interviews 3 te vinden.

Dit interviews is enkel bedoeld om een indruk van de methode te geven, het vormt geen afspiegeling van een soort 'gemiddelde uitkomst'.

Analyse van het interview met Rutger, interview 3

Deelvraag 5

Hoe omschrijven de respondenten de 'betekenisgeving' zoals die er in hun eigen leven is ?

Bij deelvraag 5 zijn vragen gesteld over de volgende onderwerpen:

1 Tijdsbesteding, 2 Betekenisgeving, 3 Heilige Grond, 4 Belangrijke Gebeurtenis, 5 Geloof en Levensbeschouwing, 6 Betrokkenheid op God, 7 (eventueel)Vormgeven aan die betrokkenheid, 8 Kinderen en geloof

1 Tijdsbesteding

Rutger besteedt zijn tijd vooral aan werken, samen zijn met zijn vrouw, thuis, of samen bezig met tienerwerk, goed (geloofs)gesprek in een zgn. 'sharepointgroep', familie, vrienden en af en toe wielrennen.

R4 Ik denk dat dat met name werk en slapen is. ☺ Grotendeels en voor de rest vrije tijd 's avonds proberen we vooral samen tijd door te brengen, dat kan zijn tv kijken, maar ook catechisatie geven en één keer in de twee week hebben we een 'sharepointgroep' waar een geloofsonderwerp op tafel komt dat we dan bespreken met vrienden en veel bij vrienden, familie en af en toe wat wielrennen..

2 Betekenisgeving

De liefde voor zijn vrouw en de liefde voor de naaste zijn van grote betekenis in het leven van Rutger. Geloof en kerk hebben hier veel mee te maken en hij wil ook graag jongeren hierin iets meegeven.

R9 Ik denk dat dat met name mijn vrouw is: liefde. Dat je weet dat je bij elkaar thuis kunt komen en ook bemoediging, dat je probeert er voor elkaar te zijn.

Ja, dat ligt ook natuurlijk ook heel dichtbij elkaar, als je bijbel leest, ja: Jezus is liefde. Zo snel zal ik dat niet uiten misschien, maar meer als: liefde naar je naaste en naar je vrouw.

R10 Ja, vrouw en naaste en wat ik zelf heb ervaren toen ik jonger was, toen ik naar vereniging en catechisatie ging, dat je daar een hele goeie groep vrienden aan over heb gehouden. Dat is ook wat ik probeer aan jongeren over te brengen, dat je toch probeert de groep wat bij elkaar te houden, want het is een hele moeilijke leeftijd om iets over te brengen, maar we ervaren wel, nu voor het tweede jaar, dat ze er toch iets van oppikken. Dat is heel mooi, o niet voor jezelf te houden wat voor jezelf heel dierbaar is, maar wel iets door te geven

3 Heilige Grond

Rutger heeft aan bovenstaande in dat opzicht niets meer toe te voegen. Zijn Heilige Grond is daarmee al genoemd.

4 Belangrijke Gebeurtenis

Als gebeurtenis die bepalend is voor hoe hij in het leven staat noemt hij vooral zijn opvoeding. Daarnaast heeft het meedoen aan hulpverleningsprojecten van World Servants in Brazilië en Malawi diepe indruk gemaakt.

G31 Is er een bepaalde gebeurtenis in je leven, waardoor je denkt: ja, daardoor sta ik waar ik nu sta ? Zijn er dingen heel bepalend geweest in je leven ?

R31 Ik denk sowieso mijn opvoeding. Ja, kijk als mijn wiegje ergens anders had gestaan weet ik niet of ik dezelfde persoon zou zijn, dus ik denk dat dat een hele belangrijke basis is. Dat ik altijd volop betrokken ben geweest bij het kerkelijke werk, daardoor heb ik ook van God mogen ervaren en ja die twee keer World Servants die hebben toch een hele verandering teweeg gebracht, omdat je daar hebt gezien hoe de wereld in elkaar steekt, hoe de wereld bedoeld is en hoe mensen daar met elkaar omgaan. Als we daar maar een klein gedeelte mee mochten nemen hier naartoe zou het hier een stuk mooier zijn.

Hier is de wereld naar binnen gekeerd en de buurman is minder interessant..

R32 En daar is het: alles voor elkaar.

Eerst voor God en daarna alles voor elkaar.

Ja, we hebben niks en we zijn er voor elkaar en we moeten het samen doen.

Daardoor zijn me de ogen wel open gaan.

R33 En hoe intens hun het geloof beleven en dat ook uiten in een kerkdienst. Dan denk ik wel eens, hoe zitten we dan hier met strakke gezichten? Als Jezus jouw idool is dan mag je dat toch van de daken schreeuwen ? En of dat nou met een psalm is of een gezang, dat maakt dan niet uit. Het gaat erom dat...

R34 Ja en dan houden wij ons hier wel 's in en dan denk ik van 'kijk daar 's. Ze schreeuwen het uit!' Het gaat allemaal wat enthousiaster.

5 Geloof en levensbeschouwing

Voor Rutger passen daarbij vooral woorden als: geloof, kerk en naastenliefde. Het omzien naar anderen, het bezig zijn in de kerkelijke gemeente en de aandacht voor jongeren, dat zijn allemaal belangrijke zaken voor hem.

R17 Vertrouwen, Jezus (vanzelfsprekend eigenlijk), eh kerkelijke gemeente ook, samenleving, Jezus, God, Geest, Drie Eenheid, de bron, de bijbel hoort daar ook wel weer bij. Samenleving en eerlijk delen, ja, dan denk ik: eerlijk delen dat is ons helaas nog steeds niet gelukt

R19 Dat is wel een moeilijke

Sociaal netwerk erg van belang, vrienden die om je heen staan, die jij kunt steunen, maar die jou ook zeker steunen wanneer het eens wat minder gaat

R20 Eh...ja schepping, natuur als je naar je werk rijdt, als je naar je werk rijdt en je kijkt om je heen en alles staat in bloei, of je zit achter in de tuin, ja dat is hartstikke mooi. En dan denk je van...waar komt dat allemaal vandaan ?

R21 Ja, hoe mooi God de natuur heeft gemaakt, dat is toch wel eh..dat we hier van mogen genieten. Dat brengt je dan wel heel gemakkelijk heel dicht bij God.

Ja, zo prachtig dan is het herfst en dan daarna is het niks meer en dan weer lente en zomer en alles komt weer tot bloei: daar word je zelf ook weer helemaal vrolijk

6 Betrokkenheid op God

Er is in het leven van Rutger zeker betrokkenheid op God. God heeft te maken met het leven van mensen, Hij laat mensen niet vallen en zorgt voor hen, Hij wil een relatie met hen. Zo ziet Rutger dat.

R23 Ehm..je Vader, ehm...iemand die er altijd voor je is en voor je zorgt dat is denk ik waarom je de zorgen bij Hem brengt..

R24 Ja. Hij zal je sowieso niet laten vallen, maar ik dat het wel fijn is dat je dat weet, dat Hij contact met jou wil, maar dat je dat ook ..eh..zelf doet, dmv bidden. Daar hebben we het op catechisatie ook wel over gehad: God weet wel wat er in jou omgaat, Hij kent jou door en door, maar Hij wil een levende relatie met jou en Hij kan jou niet voeden als jij zelf niet uit wat werkelijk in jou leeft.

7 Vormgeving aan die betrokkenheid

Rutger geeft samen met zijn vrouw catechisatie en ze willen graag het geloof met anderen delen en beleven en de schouders onder het werk in de kerk zetten.

R28 Ja, inderdaad eh mijn vrouw zit in het bestuur van de jeugdsoos. We willen toch een stukje overdragen. Ja en ook als er minder mensen zijn voor de verschillende taken, dat je toch de schouders eronder blijft zetten. Kijk waar we nu allemaal mee bezig zijn, dat biedt ook wel weer kansen.

R29 Ja, precies en kerkgang is natuurlijk niet het allerbelangrijkste en ik denk dat je niet zonder kunt. Mensen die niet hier naar de kerk gaan, die kunnen ook elders naar de kerk gaan en wel een heel levend geloof hebben..

R30 Dat je het in ieder geval met elkaar kunt beleven en kunt delen

8 Kinderen

Rutger en Evelien hebben zelf (nog) geen kinderen, maar kinderen en jongeren zijn voor hen heel belangrijk. Ze willen hen graag een thuis bieden en samen met hen over geloof praten en hen daarin iets doorgeven van wat ze zelf hebben gekregen.

R1 Nou, veel bezig geweest met het jeugdwerk in Meerhuizen, soos, club, catechisatie, jeugdraad. Het gaat al snel van het één in het ander, als je ergens aan mee doet dan weten ze je wel te vinden voor iets anders. Ja, wat dat betreft wel betrokken in de gemeente.

R10 Ja, vrouw en naaste en wat ik zelf heb ervaren toen ik jonger was, toen ik naar vereniging en catechisatie ging, dat je daar een hele goeie groep vrienden aan over heb gehouden. Dat is ook wat ik probeer aan jongeren over te brengen, dat je toch probeert de groep wat bij elkaar te houden, want het is een hele moeilijke leeftijd om iets over te brengen, maar we ervaren wel, nu voor het tweede jaar, dat ze er toch iets van oppikken. Dat is heel mooi, o niet voor jezelf te houden wat voor jezelf heel dierbaar is, maar wel iets door te geven

R11 13/14 jaar.

..... en dan kun je een bepaalde basis leggen dat ze zich fijn voelen hier en..hier elke twee week zijn. Dat ervaren we wel. Het groepje is niet zo groot, een man of vijf, zes, maar ze komen wel trouw.

G36 Heb je daar anderen bij nodig ?

R36 Nou ja, het is veel fijn dat je dat samen kunt doen. Dat je in ieder geval kunt delen en nou ja: zonder God lukt dat natuurlijk ook niet.

Deelvraag 6

Op welke plaatsen en bij welke gelegenheden ervaren de respondenten vooral die betekenisgeving ?

Ervaring

Rutger ervaart geloof, hoop en liefde op verschillende plaatsen: in de kerkelijke gemeente, bij het luisteren naar ene preek, in de gesprekken van de 'sharepoint' groep, bij World Servants projecten, tijdens de jaarlijkse Opwekkingsconferentie met Pinkster, bij Festival 316 en ook in de schepping, de natuur. (R21)

R41 Een mooie aanvulling daarop is dat wij het Pinksterweekend naar Opwekking zijn geweest. Ik bedoel dan is daar een spreker drie kwartier aan het woord en het is nog interessant ook. En met 50.00 man Opwekking zingen, ja stralende zon d'r bij: dan denk ik van: hoe heb je 't zo kunnen bedenken !

R43 Bijbelstudie, dat is dan onze sharepoint..

R44 Festival 316, daar zijn we dan vorig jaar heen geweest, ja Opwekking dus en eh Meer massaal en wel hetzelfde doel, wat intenser enthousiaster vieren, dat geeft wel wat extra..een kerkdienst kan dat ook zijn. Ja, al naar gelang een tekst waar over gepreekt wordt, daar kun je heel erg door aangeraakt worden

R21 Ja, hoe mooi God de natuur heeft gemaakt, dat is toch wel eh..dat we hier van mogen genieten. Dat brengt je dan wel heel gemakkelijk heel dicht bij God.

Deelvraag 7

Welke rol speelt de kerkelijke gemeente daarin voor de respondenten ?

Uit het voorgaande is daarover al veel duidelijk geworden. Rutger heeft een band met de gemeente, hij vindt er veel, maar hij heeft ook de indruk dat er dingen moeten veranderen. Daarom is hij ook heel blij met de interim predikant die net is benoemd en die zich bezig zal houden met die verandering.

R47 Ja, zeker..je bent geboren en getogen, gedoopt, belijdenis, allemaal in dezelfde kerk. Daar heb je een band mee. Daar hebben we ook het nodige gedaan, dat jeugdwerk, dan hoop je ook dat dat in stand blijft, dat men daar iets mee doet

R48 Als je kijkt naar de kwantiteit...ja, jongeren hebben daar minder snel iets mee. Ik zie wel dat er nou ook initiatieven zijn, wat toch wel weer heel erg scoort..kinderkerk, tienerkerk...mooi om te zien.

Dat die ouders weer met hun kinderen naar de kerk gaan en die kijken ook een keer om de hoek en zo langzamerhand..je weet het is een logge organisatie, dus hier kan wel weer jaren overheen gaan voordat die groei weer wat aantrekt.

R49 Ja, bij een vereniging of in het bedrijfsleven zal het misschien wat anders zijn, wat sneller, maar hier zal het heel gestaag gaan.

We zien met elkaar wel in dat de nood hoog is en dat er wat moet gebeuren

R50 En de mensen die dat denken die zijn ook enthousiast en eh ze hebben in ieder geval wel hetzelfde doel voor ogen, omdat ze zien zo kan het niet verder. Hier moeten we wat aan doen, dit moeten we aanpakken.

R51 Daarom hebben we ook die interim-predikant ingevlogen en laten we hopen dat dat mag helpen.

R56 Ehm..voeding enerzijds..activiteiten, inspiratie, geloofsgemeenschap, het samen mogen doen. Allemaal hetzelfde doel hebben, dan kun je er met elkaar van getuigen, elkaar bevragen. Misschien mooi om te vertellen dat wij voor de tweede keer een jongeren /ouderen gesprek hebben gehad in de gemeente.

Voor het hoofdstuk 'aanbevelingen'

Voor dit hoofdstuk zijn vragen gesteld over drie onderwerpen, nl.

1 Hoe de kerkelijke gemeente zou moeten zijn (ideaal), 2 Welke vormen men daarvoor zou willen kiezen (vormen), 3 Welke rol men zelf eventueel zou willen spelen (rol)

1 Ideaal

Rutger vindt het belangrijk om te luisteren naar wat er in de gemeente leeft. De boodschap is voor hem belangrijker dan de vorm en die boodschap mag wel wat duidelijker en praktischer. Een 'sprankje evangelisch' is welkom.

R64 Ja, je kan naar een grote gemene deler gaan zoeken en het iedereen tegelijk naar de zin proberen te maken, zeg maar, maar ik denk niet dat dat verstandig is. Ik denk dat je moet luisteren naar wat er leeft. Ik denk dat men wil beleven en wil geloven. Het mag soms wel wat duidelijker slash radicaler: sla die bijbel maar open en zeg maar wat er staat. Ja, kijk je rijdt straks weer van het parkeerterrein af, maar we hebben hier een jeugdwerker gehad die zei van: je hebt een boodschap meegekregen. Je weet precies hoe dat gaat in zo'n PKN gemeente: niemand heeft er iets mee gedaan. Daarvoor sta ik hier niet te praten. Dat heeft dusdanig veel indruk op mij gemaakt dat ik dacht, ja je neemt het mee en je zit hier niet alleen maar een uurtje, je moet er ook iets mee doen. Ja, soms mag het wat duidelijker. Dat je met sprekers ook wel een beweging op gang kunt brengen, dieper na gaat denken. Niet een zoetsappig verhaal.

R65 Iets standvastiger misschien. Levendiger qua muziek wat mij betreft, maar dat is misschien niet het allerbelangrijkste. Kijk dat een duidelijk verhaal hebt, waar mensen zich in herkennen kun je het daarna ook gaan uitdragen

R66 Ja. Nou dat je, net als bij Opwekking na 4 / 5 diensten denkt: ja, hier heb ik dingen meegekregen, zo heb ik ze eigenlijk nog nooit gehoord.

2 Vormen

Diversiteit ruimte geven, dat vindt Rutger heel belangrijk in dit opzicht. Hij denkt dat je niet iedereen in één dienst kunt bedienen. Hij heeft hierover een aantal ideeën. Losser overkomen en losser van allerlei oude gebruiken zijn daarbij van belang.

R71 Nou, precies. Kijk we kunnen bij de baptisten gaan kijken en dat hier projecteren, maar ik denk niet dat dat de bedoeling moet zijn. Ik denk niet dat de gemeente die kant op wil, maar dat we gaan kijken van.. wat kunnen doen. Als je hier voorheen in de kerk kwam werd er niks tegen je gezegd, maar nu zegt de kerkenraad van: we gaan in de ontmoetingshal staan. Kijk het zijn van die kleine dingetjes..

R72 Je zegt het al 10 jaar, maar nu wordt het gedaan. Het koffiedrinken na de dienst, dat zou misschien wel elke week moeten..Of voor de dienst..dat is misschien wel een veel beter idee, want dan ga je samen met een ander in de bank zitten..

R74 Ja, dat zou best een spreker van buitenaf kunnen zijn. Ja en er wordt altijd gezegd van eredienst, maar volgens mij is elke dienst een eredienst want het is tot eer van God. En of je hier nou heel erg staat van de liturgie moet toch wel volgens het boekje zijn als je ramt op je gitaar en je schreeuwt het uit, dan eer je God ook. We moeten losser met onze liturgie om kunnen gaan, niet om om het moet allemaal niet heilig zijn. Als je de ontwikkeling hebt meegemaakt, de hele wereld is veranderd, auto, tv computer en op een aantal punten blijven we nog stug in hetzelfde zitten,

zoals iemand ook al eens zei: kijk een dominee in een jurk..dat is toch niet meer van deze tijd. Uitspraak van iemand anders..

Ja kijk bij een jeugd of praisedienst wil dominee ook wel eens in een pak gaan staan..wat is daar dan anders aan ?

Je wil losser over komen, nou dat kan in z'n totaliteit dan ook wel. Of het bij een kerkorde past of bij een PKN dat weet ik niet. Ja, misschien zitten we wel vast aan heel oude gebruiken en dat dat jongeren niet zo aanspreekt dat snap ik wel.

R76 Ik denk niet dat je dat in één kerkdienst kunt gieten. Misschien zou je kunnen zeggen kijk we beginnen om half 11, 11 uur met een bak koffie en dan doen we de reguliere morgendienst, wellicht een beetje aangepast en doen we vanaf 1 uur half 2 meer dingen op doelgroepen gericht.

R78 Ja, daar zijn we denk ik al heel lang mee bezig, om de goeie lieve vrede te bewaren..ach dan doen we dit es en als we dan een gitaar horen dan loopt die er uit. Ja, hoe zou je daar een verbinding in kunnen maken, misschien gezamenlijk koffiedrinken en gezamenlijk eten en dan uitzwaai die kant op en uitzwaai die kant op, dat mensen uit die middengroep, die hele groep kunnen kiezen om zo een dag met elkaar door te kunnen brengen. Een beetje hetzelfde idee als met de startzondag ook dat je de morgendienst heb en dan koffiedrinken en met elkaar eten en dan aansluitend nog een dienst eh..als één gemeente bezig, ja en 's middags doen we onze workshops en dan ga je ook naar de workshop die voor jou inspireren en boeiend zijn. En als ik 15 ben dan wil ik misschien naar een heel andere workshop als wanneer ik 80 ben. Als de maatschappij verschillend is dan kun je toch niet altijd mekaar in één dienst vangen. Tuurlijk, je bent één gemeente dus je zult wel moeten nastreven om dat de basis te laten zijn, maar geef wel mogelijkheden om wat uit te mogen wijken en dat die hele grote groep met elkaar respect heeft, maar als ouderen iets anders wil en hele oude ouderen nog weer iets anders, dat vinden we moeilijker.

R81 ja, kijk je moet natuurlijk wel op een bepaalde manier terugkoppeling hebben. Als je in zo'n workshop hele mooie dingen meeneemt, of bijv. na zo'n praisedienst en dominee gaat bidden, dan zijn er vaak een man of 60, 70 in de kerk waar gaan. we voor bidden ? Voorheen was dat briefjes inleveren, maar nu: iedereen mag persoonlijk zeggen waar voor gebeden moet worden en dan gaan we hand in hand in de kerk staan en we gaan bidden. Dat is heel puur. En dat doet met de betrokkenen vaak heel veel. Dan zingen we elkaar de zegen toe. Hoe mooi kan het zijn ?

3 Rol

Rutger vindt het belangrijk samen de schouders eronder te zetten en hij blijft graag bezig in de kerkelijke gemeente. In een commissie 'denken' zou hij zich op zijn plek kunnen voelen.

R83 Ja, kijk je bent, omdat je met een kleine groep vrijwilligers bent komt men vaak voor van alles op je af, maar ik denk dat ik in een commissie 'denken' wel tot m'n recht zou kunnen komen. Het is vaak zo, van er komt wat op je pad en je denkt dat is wel wat en dat past wel, ook in m'n privé leven, maar..

Als het nog zo zou gaan dat we wat intenser met elkaar om zouden gaan, dan sta ik wel overal voor open. Daar pak ik graag een stukje in op en heb niet een specifieke rol voor mezelf in gedachten.

Bijlage 3 Tabellen met uitkomsten van de interviews, per label

Uitleg bij de tabellen:

- De cijfers in de vakken van de bovenste horizontale rij geven het interviewnummer aan
- De topics uit de interviews staan boven iedere tabel, bijv. 'Tijdsbesteding'
- In de vakken van de meest linkse verticale rij staan de verschillende labels, zoals die zijn afgeleid uit de antwoorden van de respondenten, bijv.: werk, gezin, enz.
- De aanduidingen: P3, H4 enz. geven de interview fragmenten aan, waarin de antwoorden (labels) te vinden zijn

Tijdsbesteding

	1	2	3	4	5	6	7	8
werk	P3, H4	J1, H1	R4	E8	D3	R6	M9	J3,J5
gezin, huishou- den	P3, H4	H1	R4		D3	R6	M9	J5
sociale contacten			R4	E9	D5			
kerk / vrijw.werk bijbelstudie		J2,J3	R4	E8, 9, 11,12	D5	R1, R7		
hobby	H6		R4		D3			
studie				E7		R9	M9	
familie							M10	

Betekenisgeving

	1	2	3	4	5	6	7	8
gezin	H35	H6	R9 R10	E14	D8		M17 M22	J7
(naasten) liefde		J2	R9, R10	E14				J7
geloof		H6	R10	E13	D8	R4,R12 R15		J6
kerkelijke gemeente		J2	R10					
sociale relaties		J4,J5 J6,H9	R10	E20				
familie				E20			M22	
sharepoint geloofsgenoten (niet perse eigen kerk)					D8			
werk							M66	

Heilige grond

	1	2	3	4	5	6	7	8
gezin	H43	H11 H14		E24		R18	M23 M24	
geloof		H16 J16		E24	D14 D60 D61	R18		
kerk		J14						
Bijbel is Gods Woord		H16 J16			D14 D60 D61			
gelukkig zijn en gelukkig maken								J8 J10

Belangrijke gebeurtenis

	1	2	3	4	5	6	7	8
opvoeding	H12-15 H18 P20 P27,29		R31					
overlijden kind		H10 J7						
overlijden moeder				E33				
meedoen World Servants			R31- R34	E33	D24			
Opwekkings conferentie					D27- D31			
lang gewacht op zwangerschap						R28		
ongeval kind						R28		
broer beroepsmilitair						R28		
bijna dood ervaring							M30- M33 M36	
scheiding							M36	
overlijden opa								J19 J22 J24
problemen broer								J19 J20 J21

Geloof en levensbeschouwing

	1	2	3	4	5	6	7	8
normen en waarden	H47	J19					M47 M49 M51	
Vertrouwen		H21	R17		D18	R23		
twijfel	H24	H50						
kerkelijke gemeente			R17			R20 R33		
manier van leven / goed doen	P52 P53 P56	H42					M71 M72	
schepping	P58		R20					
eerlijk delen	P61		R17					
God		J18	R17	E26	D17			
Jezus		H21	R17	E26				
Bijbel Bijbelstudie (sharepoint)				E13	D21		M51 M52	
bidden	H41			E13	D21		M73	
liefde	H49 H56	J18		E25	D20			
sociaal netwerk			R19					
Geest			R17					

- Twijfel: niet aan God, wel: hoe gaan we om met de invulling, zoals kerkgang, opvoeding e.d. (interview 1)

Geloof en levensbeschouwing vervolg

	1	2	3	4	5	6	7	8
Drie Eenheid			R17	E26				
bron			R17					
rode draad				E13				
respect				E25				
vriend schap				E25	D21			
basis				E25	D21			
kracht en passie			R32		D21 D17			
diepgang			R22					
sturing leiding						R27		
doop							M38 M43 M45 M46	
familie							M60	
werk							M60	
persoonlijk							M60	J18
rituelen, vieren							M68	

hoop								J18
rotsvast								J16
absoluut niet perfect								J13

Betrokkenheid op God

	1	2	3	4	5	6	7	8
Vader In de hemel		H25 J23	R23	E30			M78	
persoonlijk dichtbij steun		J24 H26	R24	E30	D22			J25
alles / integraal deel van het leven		J25		E13	D34			
ongrijpbaar	P72,74 H65,66							
aannemen wat is doorgegeven	P74 P75							
vriend				E30	D22			
redder						R37		
helper						R37	M77	
stuurman						R37		
beschermmer							M77	

Vormgeven aan betrokkenheid op God

	1	2	3	4	5	6	7	8
Kerkgang	P79	H28	R29	E38 E48				
vrijwilligers werk (kerk en anders)		H28 H29	R28	E38		R33		
persoonlijk thuis	H70	H32 J32	R24 R25	E21	D21	R52	M81	
normen, waarden / dagelijks leven	P52 P53			E14	D36			J27
samen beleven / delen			R30					
twijfel over vormgeving eigen betrokkenheid	H37 H75 P79							

opvoeding					D36	R52	M81	
naastenliefde					D36	R39 R45		J27 R31
wat zou Jezus doen ?					D37			
stilte meditatie						R38		

Doorgeven aan kinderen, al of niet samen met anderen

	1	2	3	4	5	6	7	8
opdracht Jezus: doorgeven		J31 H31	R10 R11	E38 E39				
thuis:lezen bidden zingen		J32 H32			D11	R52	M52 M68	
normen en waarden	H74 P82						M47 M49	
hulp anderen	H78 P87 P92	J36 J37	R36	E40	D47 D48	R56	M84	
twijfel	H77 P89				D57	R56	M84	

Ervaring

	1	2	3	4	5	6	7	8
thuis en/of persoonlijk		H36		E27	D51	R61		J33 J35 J37 J40
Opwekking, Festival concert Passion		H43	R41 R44	E42 E44	D50		M87	
kerkdienst eigen gemeente		H43	R44	E48		R61 R20		J38
werk		J39 J40		E42	D51			
natuur	H84 H85 P96	H47	R21			R61		
andere gemeente (dienst)		H51			D50			
stilte	H82					R68		
World Servants			R31	E13	D27			
goed gesprek		H47				R19		J42
dienst aan samenleving		J41						
bij jezelf worden bepaald	H89							
Bijbel(studie) (sharepoint)			R43		D50		M88	
kracht/diepgang							M88	

Kerkelijke gemeente

	1	2	3	4	5	6	7	8
positief		H55,J55 J58,J59 H62	R47	E6, E8 E12,E18		R63 R65		
negatief	P99 P117 P118	H59 H61 J57			D52 D59	R64	M19 M21 M22	
speelt rol		J54 H54	R47		D57			J46
speelt nauwelijks een rol	H90,P91 P92 H111						M90	
twijfel		H58			D57			
andere groep, gemeente					D52 D56			
voeding			R56					J60 J68
activiteiten			R56	E8 E12 E18				
inspiratie			R56					J38
geloofsgemeen schap	H93		R56					
samen doen/ getuigen			R56					

Ideaal

	1	2	3	4	5	6	7	8
bruisend Geest passie blij		H63			D17 D72			
minder regels losheid ontspanning gezelligheid		J47,H52 H53,H54 H51,J52		E48 E50	D74 D77			
meer naar buiten		J60 J62-64						
herkenning voeding		H69						
minder strijd (negatieve energie)		H65,H66 H67,H70						
terugvinden identiteit		J68 J82						
'zien en gezien worden'	P121- 124 H109 H111			E50 E53		R70 R71	M89 M92	
luisteren naar wat er leeft			R64			R69	M95	
ruimte voor diversiteit (bijv.muziek)			R64 R65	E48				
duidelijke/ radicale boodschap			R64 R65	E48	D77			
aanspreken op verantwoorde lijkheid						R71		
professioneel aansluiten bij behoefte							M92 M95	

De respondent van interview 8 vindt het goed zoals het is. Hij is tevreden en hij vindt dat er al veel is en veel wordt gedaan.

Vormen om dat ideaal te bereiken

	1	2	3	4	5	6	7	8
aandacht voor diversiteit in en om kerkdienst	H105, H106 P113 P118		R78 R81 R74					
minder hoog-liturgisch en minder regels	P115 P116 P119 H94 H107	J20 J47 H52 H53 J51	R74	E57	D76			
niet alleen praise	P105 P106 P109 H97,99		R71 ?					
meer opwekking zingen (blijer)				E58	D75			
alleen bijbel, praktisch, Thematisch (preek)					D75 D77			
traditioneel houden (kerkdienst dienst)						R77	M94	J57
samen, niet ieder apart in 'hok'						R76	M94	
boodschap helder kern moet oké		H74			D76 D77			
dienst half 11/11 uur	H112		R76					
koffie vooraf aan dienst	H112		R72	E63				
soms spreker van buiten			R74					
luisteren, ongedwongenheid								J70 J79
meer projectmatig werken	P102 P103							
persoonlijke aandacht / steun				E63		R70	M89	J70 J79

Rol

	1	2	3	4	5	6	7	8
kinderkerk tienerkerk	P99	J79			D78			
meedenken over verandering			R83					
wil van alles wel doen			R83			R78		
1 op 1 contact		H76					M95 (misschien)	
creatief				E64				
praktisch en niet op de voorgond								J74 J76
wat op mijn pad komt (ongedwongen)								J76 J78- 81

Daarnaast geven de respondenten van interview 2 en interview 5 aan dat ze misschien niet meer iets willen oppakken uit angst voor lauwheid en 'gekissebis'.

Bijlage 4 Samenvattingen van de acht interviews

Samenvatting en van het interview met Pieter en Hetty, 11 juni 2014, **Interview 1**

Dit interview vond plaats bij de respondenten thuis. Het gezin van vader (42 jaar) en moeder (39 jaar) en drie kinderen (13, bijna 11 en 7 jaar) woont in een nieuwbouwwijk in een ruime vrijstaande woning. Pieter is zelfstandig ondernemer en Hetty heeft een administratieve functie in deeltijd, nadat ze eerst een aantal jaren 'bij de kinderen thuis' is geweest, zonder buitenshuis te werken.

Pieter is geboren en getogen Meerhuizenaar en Hetty woont bijna twintig jaar in Meerhuizen nu. Ze zijn beiden belijdend lid van de gemeente van Meerhuizen.

Voor zowel Pieter als Hetty komt het gezin op de eerste plaats in hun leven. Dat zou je hun 'Heilige grond' kunnen noemen. Voor Pieter neemt zijn werk relatief heel veel tijd in beslag, hij ervaart het soms als bijna te veel, maar thuis is hij er wel echt los van. Voor beiden speelt muziek een belangrijke bijrol in hun leven. Ze spelen in een band en ze hebben elkaar ook via de muziek leren kennen.

Geloof is voor hen vooral een manier van leven. Die manier van leven heeft alles te maken met respect voor anderen, met eerlijkheid en met 'normen en waarden'.

Voor Hetty speelt ook bidden een rol. Beiden vinden het belangrijk iets van die manier van leven door te geven aan hun kinderen.

Gemeenschap wordt door hen gezien als heel belangrijk voor een kerkelijke gemeente. Zo belangrijk, dat wordt gezegd door Pieter:

'De kern is de gemeenschap, meer nog dan het geloof, vind ik' (p.16)

En door Hetty wordt gezegd:

'Als de gemeenschap goed is, dan groeit het geloof.' (p.16)

Pieter en Hetty ervaren allebei iets van God in de natuur en Hetty noemt nog de stilte en de gewijde sfeer in een oude kerk, wanneer ze bijv. in het buitenland op vakantie zijn.

In de kerk zien Pieter en Hetty graag verandering: meer variatie, los van protocollen en plechtigheid. De kerkdienst zou meer een afspiegeling moeten zijn van wat in de gemeente leeft.

Ze denken bij die verandering niet aan een soort 'evangelische ommezwaai'. Ze hebben ook niet de indruk dat dit veel mensen zal trekken.

Pieter wil op projectbasis wel meewerken aan en meedenken over verandering. Een duidelijke keuze voor die verandering is volgens hem op dit moment cruciaal.

Beiden ervaren momenteel weinig verbondenheid met de kerkelijke gemeente. Wel noemen ze de kindernevendienst, die zo nu en dan een positieve ervaring met de kerk oplevert voor de kinderen.

Een aantal praktische ideeën komt in het gesprek naar voren:

- Koffiedrinken voor de dienst, in plaats van erna: zo loop je misschien met meer gevoel van verbondenheid naar binnen
- De kerkdienst misschien later op de ochtend, zodat de zondag meer echt een rustdag kan zijn
- Afwisseling in de diensten, ook waar het muziek betreft: niet alleen traditioneel en praise, maar ook andere stijlen, bijv. een selectie van muzikanten uit het korps.

Samenvatting van het interview met Jan en Hermien, 19 juni 2014, **Interview 2**

Dit interview wordt gehouden bij de respondenten thuis. Hermien is 44 jaar en part-time commercieel medewerker bij een assurantiëkantoor. De rest van de tijd besteedt ze vooral aan haar gezin. Jan is 48 jaar en werkt als manager voor een multinational op het gebied van software. Samen hebben ze drie kinderen gekregen, van wie de oudste zoon levenloos geboren is. Daarna kregen ze nog twee zoons die nu 6 en 3 jaar oud zijn. Ze wonen sinds 1999 in Meerhuizen. In 2000 zijn ze getrouwd. Ze zijn niet in Meerhuizen opgegroeid. Jan komt uit Groningen en Hermien uit het midden van het land. Het gezin woont in een ruime vrijstaande woning in een nieuwbouwwijk van Meerhuizen. Jan en Hermien zijn beide belijdend lid van de PKN in hun dorp.

Hermien en Jan besteden hun tijd vooral aan werk, gezin, kerk en vrijwilligerswerk, maar ook gewoon aan mensen om hen heen.

Dat geeft hun leven ook diepere betekenis, de liefde voor mensen om hen heen, er voor mensen willen zijn vanuit hun geloof.

Jan zegt het zo: "Dat je zelf mag genieten, dat je er mag zijn voor een ander, dat je in de gemeente wat mag doen."

En Hermien zegt: "Ja, het is niet alleen maar een pretpark of zo. Die momenten moeten er zijn, maar dat geeft je ook weer energie om iets voor anderen te kunnen doen."

Een gebeurtenis die hen anders in het leven deed staan was de geboorte van hun levenloze kindje. Ondanks veel verdriet kunnen ze hierdoor er nu beter zijn voor een ander. Hun antenne voor verdriet van anderen is gevoeliger geworden.

Wanneer je het hebt over 'heilige grond' dan zijn twee zaken voor hen erg belangrijk.

- Hun gezin. Dat is de basis. Gezondheid van het gezin ook. Dat is veel belangrijker dan materiële welvaart.
- Geloof en kerk. Daarbij speelt sterk de overtuiging dat de bijbel als Gods woord wordt gezien en dat de kerk niet alleen de kerk is 'van jou en mij'. De basis is dat Jezus Christus Zoon van God is, die voor de zonde van de mensen is gestorven aan het kruis. Het is voor Jan en Hermien erg moeilijk wanneer dit in de kerk niet meer gedeeld kan worden.

Woorden die passen bij hun geloof en levensbeschouwing zijn:

Vertrouwen, Jezus, Liefde, God, de Bijbel, waarden en normen.

Achterhaald en twijfel en rituelen, die woorden passen niet bij hun

levensbeschouwing. Hermien staat hierin wel iets anders dan Jan. Twijfel heeft bij haar meer een plaats en ze heeft minder moeite met rituelen dan Jan.

Hoewel Jan ook zegt dat het een 'tastend zoeken naar' blijft.

God is voor hen beiden hun hemelse Vader. Ze geloven in een persoonlijke God. Het geloof is een integraal gedeelte van hun leven.

Ze geven daar op meerdere manieren vorm aan, nl. door kerkgang, vrijwilligerswerk in de kerk, m.n. waar het kinderwerk betreft. Ook wordt er thuis gelezen uit de bijbel, gebeden en gezongen met de kinderen.

Het 'doorgeven aan de kinderen' vinden ze heel belangrijk. Jezus roept daartoe ook op, zo zeggen ze, om geloof van generatie op generatie door te geven. Daar hebben ze ook anderen bij nodig. Liefst school en kerkelijke gemeente. Hoewel Jan niet zo heel erg gecharmeerd is van de kinderdoop vindt hij het wel sterk dat in de gemeente

om zo'n doop heen staat en erbij wordt betrokken, bij de zorg en opvoeding van het kind.

Kinderen, zo vindt Jan, hebben hele positieve voorbeelden nodig.

Als plaatsen en gelegenheden waar ze geloof, hoop en liefde en zingeving ervaren noemen ze een concert van Sela, met veel christenen samen: dan komt God dichtbij, maar het kan ook in kleine kring, of gewoon in een gesprek op het werk of met vrienden en in grote of kleine gebeurtenissen in het gezin. Ook in een kerkdienst in Meerhuizen of elders ervaren ze iets van God. Bijv. bij de christengemeente in Buitenpost. Het persoonlijk gerichte daar spreekt hen aan.

De eigen kerkelijke gemeente speelt zeker een rol, maar wel een ambivalente. Bij het overlijden van hun oudste kind hebben Jan en Hermien veel steun ervaren vanuit de gemeente. Hun beste vrienden komen uit deze gemeente, maar ze merken nu dat veel mensen twifelen, vooral ook mensen met wat oudere kinderen (tieners) die vinden dat er niet genoeg aansluiting is voor hun kinderen: wat er bijv. in baptisten – en evangelische gemeentes wordt gebracht spreekt dan meer aan. Wel is het zo dat die mensen elkaar soms aansporen en elkaar er weer bij betrekken in de eigen PKN in Meerhuizen. Er is weer meer positieve spirit dan wel is geweest. De kinderkerk, waar Jan ook bij betrokken is, daar gaat veel positieve energie vanuit, zo vindt hij. Woorden die door Hermien worden genoemd met betrekking tot de kerkelijke gemeente zijn: steun bij persoonlijke nood, geloofsgemeenschap, viering, eredienst, activiteiten, antwoord en inspiratie.

Hoe zou het moeten zijn ?

- Een gemeente die bruist, enthousiast is en voor het geloof gaat, waar je de Geest voelt
- Meer naar buiten toe en tonen dat een geloofsgemeenschap relevantie heeft (Jan), maar dan moet je wel zelf 'je zaken op orde hebben' (Hermien)
- Minder strijd en negatieve energie, meer voeding en verbondenheid
- Meer doelgroepen gericht
- De kerkelijke gemeente moet haar eigen identiteit weer terugvinden, elkaar vinden rondom het kruis
- Minder regels en protocollen, ook rond liturgie

Beide respondenten, maar vooral Jan hebben moeite met 'hoog-liturgisch', met al te gestileerd en Hermien gebruikt de term: 'muziek uit het jaar 0'.

Ze zien dat er veel behoefte is aan spiritualiteit en zingeving, maar dat de kerk daar niet voldoende invulling aan kan geven. Die vaardigheid zien ze meer bij de vrijere gemeentes.

Ze lopen erg aan tegen lauwheid in de kerkelijke gemeente, bijv. Hermien bij haar werk als contactpersoon: je wordt geregeld niet eens binnen gelaten. Ze willen wel een rol spelen bij het brengen van verandering, maar dan graag praktisch en concreet en niet in allerlei discussies en vergaderingen. Hermien geeft aan dat ze behoefte heeft aan een goede gesprekskring, waar meer inhoudelijk en dieper op zaken rond bijbel en geloof wordt ingegaan.

Wel hopen ze dat de veranderingen zoals die nu in gang worden gezet, mede met behulp van een interim-predikant en te zeer op het organisatorische alleen worden ingezet, maar ook echt gericht zijn op het 'gemeente zijn vanuit de Bijbel.'

Samenvatting van het interview met Rutger, 2 juli 2014, **Interview 3**

Dit interview vond plaats bij de respondent thuis. Rutger is 36 jaar oud en twee jaar getrouwd met Evelien met wie hij zeven jaar een relatie heeft. Ze wonen in een twee onder één kap woning in een nieuwbouwwijk van Meerhuizen.

Rutger werkt sinds 15 jaar bij een verzekeringsmaatschappij..

Hij is geboren en getogen in Meerhuizen en belijdend lid van de PKN Meerhuizen.

Rutger besteedt de meeste tijd aan werken en slapen, zoals hij met een knipoog zegt, maar het is duidelijk dat er ook nog wel wat andere dingen op zijn bord liggen. Als basis onder zijn leven noemt hij de liefde voor zijn vrouw en het bij elkaar thuis kunnen komen.

Rutger heeft daarnaast een actieve rol in de kerkelijke gemeente. Veder gaat hij (vaak) samen met zijn vrouw eens per twee weken naar een zgn 'sharepointgroep'. Deze groep is ontstaan nadat een aantal mensen uit de omgeving samen had deelgenomen aan een project van World Servants in Brazilië. Om daarna niet in een geestelijk gat te vallen. Eens in de twee weken bespreken deze mensen met elkaar een onderwerp uit een opbouwend boek, om de beurt bij één van de deelnemers thuis. Het is een vriendengroep geworden die op zoek gaat naar diepgang.

Op de vraag naar een gebeurtenis die bepalend is voor hoe hij nu in het leven staat, noemt Rutger zijn christelijke opvoeding en zijn deelname aan een World Servants projecten. Deze projecten waren een eye-opener wat betreft geloof en het kunnen samenleven in geloof. Hij realiseert zich dat er cultuurverschillen zijn, maar toch wil hij graag van wat hij daar heeft meegemaakt iets meenemen in zijn leven hier.

Het omzien naar je naaste binnen en buiten de kerkelijke gemeenschap vindt hij een heel belangrijk onderdeel van z'n geloof. Hij tekent daarbij aan dat ver weg (World Servants) soms bijna gemakkelijker is dan dichtbij (buurman)

Wat hij verder voor zichzelf en voor anderen binnen de gemeente belangrijk vindt is een goed sociaal netwerk. Dit geldt zekere ook voor jongeren, voor wie het 'je thuis voelen in een groep' bijna voorwaarde is om iets op hen over te kunnen brengen.

Rutger ervaart geloof, hoop en liefde op verschillende plaatsen: in de kerkelijke gemeente, in de sharepointgroep, bij World Servants, tijdens de jaarlijkse Opwekkingsconferentie in Biddinghuizen (kippenvel), bij Festival 316 (christelijk muziekfestival in het Noorden), maar ook in de schepping, de natuur.

De kerkelijke gemeente speelt zeker een rol in zijn leven. Hij heeft er een band mee en hij is actief in kinder-en tienerwerk en in de pastorale raad. Wat hij ook heel belangrijk vindt dat zijn de gesprekken over geloof tussen jong en oud, die in de gemeente de afgelopen tijd zijn georganiseerd. Dat was een geweldig goede ervaring. Ook is hij te spreken over het 'invliegen' van een interim predikant, die zich intensief zal gaan bezighouden met het samenleven en geloven in de gemeente. Hij is blij met initiatieven tot verandering die hiermee zijn genomen en hij vindt dat je samen de schouders er gewoon onder moet zetten, ook als het met minder mensen gebeurt dan je zou willen. Hij zou er zelf ook willen meedenken over veranderingen.

Rutger vindt dat er qua geloofsleven in de gemeente aan de basis wel veel overeenkomsten zijn, maar dat er qua beleving en vorm meer diversiteit mag komen. Hij is bang dat het moeilijk zal worden al die diversiteit in één dienst te stoppen, je kunt wel iets meer variëren, maar dat zal niet alles oplossen.

Hij noemt een aantal punten die volgens hem belangrijk zijn:

- Luisteren naar wat er in de gemeente leeft
- De boodschap die wordt gebracht mag wel wat duidelijker en radicaler, zodat je er ook in praktisch opzicht iets van meeneemt, dat er iets door verandert in je leven. De boodschap is belangrijker dan de vormen.
- Een sprankje evangelisch erbij is welkom

Hij heeft qua vormgeving ook een aantal ideeën:

- Koffiedrinken kan misschien wel elke zondag samen en dan graag voor de dienst, bijv. om een uur of half 11
- Daarna een reguliere morgendienst, misschien een beetje aangepast
- Daarna samen eten
- Vanaf 1 uur half 2 meer doelgroepengericht dingen gaan doen en dat later ook terugkoppelen
- De laatste twee dingen zou je bijv. eens in de maand kunnen doen, niet iedere zondag

Rutger geeft aan dat 'losser overkomen' en 'losser van allerlei oude gebruiken' (een dominee in een jurk...dat is toch niet meer van deze tijd) hem en ander nog jongere gemeenteleden zal aanspreken.

Hij zegt:

'Ja, er wordt altijd gezegd van: eredienst, maar volgens mij is elke dienst een eredienst, want het is tot eer van God. En of je er nou heel erg op staat van: de liturgie moet toch wel volgens het boekje, of je ramt er op los op je gitaar en je schreeuwt het uit: dan eer je God ook. We moeten lossier met onze liturgie kunnen omgaan. Het moet allemaal niet heilig zijn.'

Samenvatting van het interview met Evelien, 2 juli 2014 **Interview 4**

Evelien is een vrouw van 27 jaar oud. Ze is twee jaar getrouwd met Rutger en ze woont met hem in een twee-onder één kap woning in een nieuwe nieuwbouwwijk van Meerhuizen. Ze werkt part-time in een optiek en ze bezig met de opleiding tot opticien. Evelien is min of meer geboren en getogen Meerhuizenaar. Ze heeft een aantal jaren in Groningen op kamers gewoond. Ze is dooplid van de PKN Meerhuizen.

Eveliëns week is vooral gevuld met werk, studie en werk voor kerk:kindernevendienst en het bestuur van de jeugdsoos. Geloof en kerk spelen zeker een rol in haar leven. Ook in het leven van elke dag. Samen met haar man het goed hebben is een belangrijke basis om zo ook naar anderen toe iets uit te kunnen dragen. 'Klaarstaan voor de ander' 'elkaar respecteren' 'niet teveel vooroordelen' die dingen geven haar richting. De basis daaronder is dat mensen kinderen van God zijn.

Eveliëns man en haar familie en vrienden geven haar leven betekenis en dan vooral de liefde die ze daarin geeft en ontvangt. Dat geldt ook voor wat ze te bieden heeft aan een bredere kring, bijv. in het spreken over haar geloof met anderen. Wat voor haar heilig is, dat zijn haar man, haar familie en het uitstralen en doorgeven van de liefde van God.

Woorden die passen bij haar geloof en levensbeschouwing zijn verder: vriendschap, samenleving, basis, liefde, maar ook dat God je Vader is, Jezus, de Drie Eenheid, kracht en bidden.

Een gebeurtenis die een grote rol in haar leven heeft gespeeld is het overlijden van haar moeder, daar is ze uiteindelijk volwassener en nuchterder door geworden. Daarbij is ze o.a. geholpen door iemand van World Servants, maar ook door haar man.

Betrokkenheid op God is er zeker in haar leven, door haar man Rutger is ze daar ook weer dichterbij komen te staan. Samen met hem geeft ze daar vorm aan in het kinder- en jeugdwerk in de kerk. Ze vindt het mooi om dat samen met anderen te doen, met Rutger, maar ook met een heel team. Je hebt elkaar daarin nodig. Inspiratie en betekenis, geloof, hoop en liefde ervaart ze bij man, familie en vrienden, maar ook in hoe ze zich in haar leven geleid voelt door God. World Servants projecten hebben een belangrijke rol gespeeld en verder is ze in dat opzicht enthousiast over Opwekking en Festival 316. (Christelijk muziekfestival in het Noorden) Op die plaatsen zie je dat geloof niet saai is en ouderwets, zo vindt ze. Over hoe het zou moeten zijn in de kerk heeft ze best ideeën, terwijl ze ook over veel zaken gewoon tevreden is. Ze voelt zich thuis in de gemeente. Wat voor haar belangrijk is bij de kerkelijke gemeente:

- Mooi dat er wat 'reuring' mag zijn, bijv. door een bijdrage van de kinderen
- Meer duidelijkheid in preken en spreken over bijbel en geloof, praktisch ook: dat zou mooi zijn
- Eigentijdse voorbeelden daarbij en eigentijdse middelen, filmpje of zo, mooi dat er een beamer is nu
- Ontspannenheid en gezelligheid in de kerk
- Koffiedrinken voor de dienst
- Tijd voor omzien naar elkaar

Evelien vindt het jammer dat het nieuwe Liedboek niet eigentijdser is en dat zoveel liederen lastig zijn om mee te zingen / onbekend. Ze vindt zingen juist zoveel toevoegen aan zo'n dienst en aan de beleving.

Ze wil zelf zeker een rol spelen bij veranderingen in de gemeente, maar dan vooral graag een creatieve.

Samenvatting van het interview met Daniël, op 7 juli 2014, **Interview 5**

Dit interview is gehouden bij de respondent thuis. Daniël is 28 jaar. Hij is van beroep chemisch analist. Vier jaar getrouwd met Femke van 26 jaar en samen hebben ze twee kinderen, één van twee jaar en een baby van drie maanden. Femke werkt als invalkracht op een basisschool. Ze wonen in een wat oudere nieuwbouwwijk in Meerhuizen, in een vrij kleine rijtjes woning. Daniël is dooplid van de PKN te Meerhuizen.

Daniël besteedt gemiddeld genomen vooral zijn tijd aan zijn werk en zijn gezin. Zeker sinds er kinderen zijn is dat laatste een stuk belangrijker geworden. Verder noemt hij de vriendenkring en het meedoen in een praiseband, die geregeld optreedt in zondagse samenkomsten.

Zijn levensdoel vat hij als volgt samen:

‘Samen als gezin bezig zijn voor God.’

God is zijn heilige grond, dat komt steeds weer naar voren in dit interview.

‘Passie’ is een woord dat past bij het geloof van Daniël. Hij mist die passie in de kerkelijke gemeente veelal.

Naast passie noemt hij ‘vertrouwen’, maar het is eigenlijk meer dan dat, zo zegt hij. ‘want als je kijkt naar alle rotzooi in de wereld, dan denk je: jongens ooit komt het helemaal goed !’

God is liefde en geloof is voor Daniël niet een onderdeel van zijn leven, het *is* zijn leven.

Geloof heeft te maken met steun, met kracht, gebed en met ‘delen met vrienden’.

Dat doen ze o.a. bij Sharepoint, een groep waar ze mee samenkomen om te spreken over geloofsonderwerpen.

Daniël en zijn vrouw hebben allebei een soort keerpunt meegemaakt in hun leven waar het hun geloof betreft. Ze zijn beide opgegroeid in een christelijk gezin, ze gingen mee naar de kerk, maar een jaar of vijf geleden waren eerst het meedoen met World Servants en later een Opwekkingsconferentie bepalend voor hoe ze nu nog steeds in het leven staan.

Beide hebben een grote betrokkenheid op God. Hij is Vader en Hij is alles. ‘Zonder Hem kun je wel ophouden,’ zegt Daniël. Die betrokkenheid komt uit in Daniëls houding naar anderen. Wat zou Jezus doen ? Zo vraagt hij zich af en dan weet hij dat hij anderen moet behandelen zoals hij zelf behandeld wil worden. Hij merkt ook dat het opvalt, hij heeft met niemand problemen en mensen komen hem vaak vragen om hulp. Goed gesprek met anderen, dat vindt hij belangrijk maar met niet gelovigen blijft het wel gemakkelijk aan de oppervlakte, zo vindt hij.

Het doorgeven van alles rond God en geloof aan de kinderen dat vindt Daniël heel belangrijk en liefst ook met een kring van anderen er omheen: kerk, school, familie, vrienden. Wat familie en vrienden betreft zit dat wel goed, maar met name over de kerkelijke gemeente maakt hij zich in dat opzicht wel zorgen.

Daniël ervaart en beleeft geloof, hoop en liefde in samenkomsten, maar niet in die van de eigen kerk. Hij noemt Opwekking en ook soms een één/tweetje met God, zomaar een blij moment te midden van chaos. In contacten met anderen ervaart hij God en zin en betekenis en soms op het werk, juist als hij het gevoel heeft allen te staan in zijn christen-zijn weet hij dat God naast hem staat. In stilte ervaart hij God niet zozeer, zegt hij nog.

De rol van de kerkelijke gemeente is op dit moment gering in het leven van Daniël en Femke. Wel ervaren ze Sharepoint als een soort gemeente. Verder gaan ze wel eens naar Baptistengemeentes in de buurt en Daniël speelt wel met zijn band in samenkomsten. In andere dan hun eigen samenkomsten ervaren ze vaak dingen die ze thuis missen: blijheid, passie, eenheid en het 'ervoor gaan.' Daniël vindt dat de gemeente van Meerhuizen aan de basis verdeeld is. Er zijn veel verschillende godsbeelden en dat kan niet, zo vindt hij. Vaak zijn het in zijn ogen compleet eigen verziensels.

Heilige grond is in dat opzicht voor hem:

'Dat God zijn Zoon naar deze aarde zond om voor onze zonden te sterven. Als je dat niet meer gelooft moet je je sterk afvragen wat je in de kerk komt doen.'

Daniël en Femke blijven tot nu toe nog steeds lid, hoewel zeker Daniël vaak op het punt heeft gestaan om op te stappen. Hij blijft, omdat hij het gevoel heeft misschien nog een taak te hebben en ook omdat ze (zeker ook Femke) graag in het eigen dorp naar de kerk willen gaan, ook in verband met de kinderen, samen met familie en vrienden, die voor hen belangrijk zijn.

In het 'actieve clubje', zoals hij het noemt ervaren ze wel het 'samen gemeente zijn.' Met dit clubje bedoelt hij de mensen die cursussen organiseren van een meer evangelische kleur: Alpha en Deltacursussen en nu de nieuwe cursus: 'Gods stem horen.'

Over hoe het zou moeten zijn in de gemeente van Meerhuizen heeft Daniël zeker ideeën:

- Blijer
- Losser van tradities, van vaste liturgieën en van hokjes en regels
- Er moet wel een soort liturgie zijn, maar liever diensten rond een thema en daar Bijbelteksten bij zoeken en meer per dienst invullen
- Alle boekjes weg, behalve de Bijbel
- Laat de Geest het werk doen en vertrouw op de Heer

Samenvatting van het interview met Ruth, d.d. 15 juli 2014, **Interview 6**

Het interview wordt gehouden bij de interviewer thuis.

Ruth is een vrouw van 41 jaar. Ze is getrouwd met Anton en heeft twee zonen, van 8 en 11 jaar. Ruth is met Anton getrouwd in 1996 en ze zijn toen ook in Meerhuizen komen wonen. Ze kwamen allebei uit dorpen in de buurt van Meerhuizen. Ruth werkt als jurist bij een waterschap. Ze is belijdend lid van de PKN Meerhuizen.

Ruth besteedt veel tijd aan haar gezin, haar werk en aan de kerk. Het gezin is belangrijk en ook de school van de kinderen. Ruth werkt drie dagen in de week en ze is wijkouderling van twee wijken (80 adressen), ook ze is voorzitter van de pastorale raad.

Het geloof is een heel belangrijk gegeven in het leven van Ruth en haar man. Anton is van niet-gelovige komaf, maar hij heeft zich bewust in het geloof verdiept en hij heeft ook belijdenis gedaan van zijn geloof.

Bij de vraag naar betekenis en inspiratie citeert Ruth hun trouwtekst uit Jozua:

‘Wees vastberaden en moedig, laat je niet uit het veld slaan, want ik de Heer zal je helpen bij alles wat je onderneemt.’

Verder noemt de natuur en ze zegt ‘omgevingsbewust’ te zijn. Dat geldt zowel voor de natuur als voor de mens. Ze denkt dat een gelovige een intensere beleving heeft bij alles wat er in de wereld is en gebeurt.

Belangrijk en heilig zijn is voor haar het gezin: door de gezamenlijke weg van haar en Anton in het geloof, daarin werden ze teruggeworpen op zichzelf, en door het verlangen naar en het krijgen van kinderen.

In het leven van Ruth zijn heel wat gebeurtenissen die haar hebben gemaakt tot wie ze is. Ze noemt speciaal het ongeluk dat haar oudste zoon overkwam en het wachten op de vervulling van de kindervens en alles wat dat wachten haar man heeft gebracht aan toenadering en het feit dat een broer van haar als beroepsmilitair geregeld wordt uitgezonden. De gevoelens die hierbij spelen zijn: voelen hoe belangrijk familie is en op elkaar terug kunnen vallen.

Woorden die bij Ruths geloof passen zijn: vertrouwen, diepgang, preek, kracht, kerkenwerk en de roeping die ze daartoe voelde.

God is voor haar een Helper, Redder en Stuurman.

Er is bij haar absoluut een ‘betrokken zijn op God’. Daaraan geeft ze vorm door af en toe de stilte en de meditatie op te zoeken, maar ook door het omzien naar anderen. Dat is voor haar heel vanzelfsprekend en ze denkt dat dit omzien naar anderen door christenen vaak meer is ontwikkeld dan door niet-christenen. Ook het spreken over haar geloof speelt een rol in haar leven. Daarmee laat ze iets van zichzelf zien wat wezenlijk is.

Ze wil het geloof graag doorgeven aan haar kinderen en dat doet ze door ze mee te nemen naar de kerk en de kindernevendienst. Ook wordt er eens per dag uit de bijbel gelezen. De geloofsopvoeding doet Ruth graag met anderen samen, in de eerste plaats met haar man en verder gaan de kinderen naar een christelijke school. Toch vraagt Ruth zich geregeld af of het wel genoeg is zo. De school is niet meer zo uitgesproken christelijk als vroeger en ook zij als ouders doen het allemaal anders

dan dat Ruth dat vroeger meekreeg. Er wordt minder tijd aan het geloof en alles wat daarbij hoort besteed. Zouden de kinderen het zo wel vast kunnen houden ?

De ervaring van geloof, hoop, liefde, steun en inspiratie heeft Ruth eigenlijk alle dagen wel. Iedere dag een moment om je ervoor open te stellen, dat voelt als een warme deken. Verder in de natuur, of bij bijzondere gelegenheden, zoals rouw en trouwdiensten.

De kerkelijke gemeente, die doet haar wat. Die vindt ze belangrijk. Ze is actief en meelevend en dat wil ze graag blijven. Ze ervaart soms wel en soms niet zelf steun en warmte in die gemeente. Toch heeft ze geleerd, mee door haar man, om opnieuw te beginnen na teleurstelling.

Ruth vindt dat gemeenteleden zich moeten afvragen wat ze willen en dat ze moeten nadenken over hoe ze omgaan met de kerkelijke gemeente. Als er dingen in een huwelijksrelatie niet goed gaan ga je ook in gesprek en loop je (hopelijk) niet direct weg. Je moet er samen aan werken.

Ze noemt een aantal dingen die volgens haar hierin belangrijk zijn:

- De gemeente moet zich bewust zijn van het zien en gezien worden
- Samen werken aan herstel, het persoonlijke contact herstellen
- Elkaar een veilig thuis bieden
- Één op één gesprek over ieders eigen verantwoordelijkheid in dat opzicht (van: elkaar een veilig thuis bieden), want mensen mogen best op hun verantwoordelijkheid worden aangesproken
- De mensen die veel werk doen in de gemeente moeten hierin blijheid en enthousiasme laten zien en niet teveel klagen over alle vacatures

Ruth ziet ook dat er grote verschillen zijn in de gemeente, waar het de geloofsbeleving betreft. Zelf vindt ze dat God als schepper gezien moet worden en Jezus als verlosser en Zoon van God, maar die zoekers dan.. moeten die het buiten de kerk zoeken, of is er voor hen ruimte in de kerk ? Ze vindt het in ieder geval boeiend om naar andere visies te luisteren. Ze vindt ook dat de predikant de opdracht heeft hieraan mee richting en stuur te geven.

Waar het de vorm betreft vindt ze dat die het beste maar traditioneel kan blijven. Ze is hier vrij uitgesproken in. Ze vindt het niet goed dat 'ieder in z'n eigen hok' gaat op de zondagmorgen. Er is in dat opzicht al van alles gedaan: kindernevendiensten en tienerdiensten en er blijven steeds meer mensen weg. Je bent samen gemeente, zo vindt ze.

Samenvatting van het interview met Minke op 17 juli 2014, **Interview 7**

Het interview vindt plaats bij de respondent thuis in twee onder één kap woning in een nieuwbouwwijk van Meerhuizen. Minke is een vrouw van 44 jaar oud. Ze is 8 jaar geleden gescheiden en ze woont sinds 7 jaar samen met haar huidige partner. Deze partner is geen lid van de PKN te Meerhuizen, maar van het 'Nieuw Apostolisch genootschap.' Minke en haar partner hebben allebei twee kinderen. Op dit moment woont Minkes jongste zoon van 12 jaar vooral bij hen. De andere drie kinderen zijn er geregeld en in ieder geval eens in de twee weken een weekend. Het eerste huwelijk van Minke liep vooral stuk op geloofsbeleving en kerk, doordat de toenmalige partner daar niks mee te maken wilde hebben, terwijl het voor Minke heel belangrijke zaken waren.

Minke werkt in de bejaardenzorg en is bezig met de MBO- V opleiding.

Ze woont nu 20 jaar in Meerhuizen en voor haar huwelijk woonde ze in een klein dorp in de buurt van Meerhuizen. Minke is dooplid van de PKN van Meerhuizen.

Minke besteed haar tijd vooral aan : kinderen, werk, studie en aan haar ouder wordende ouders. Ze is op dit moment erg bezig haar leven weer wat 'op de rit' te krijgen, omdat ze vorig jaar een aantal keren ziek is geweest en ook in het ziekenhuis heeft gelegen. Dit heeft haar behoorlijk aangepakt.

Gevraagd naar de zienswijze, hoop of inspiratie die haar leven betekenis geeft en haar inspireert zegt ze eerst hier op dit moment niet veel mee bezig te zijn, maar gaandeweg komen er toch antwoorden op deze vraag. Ze hoopt vooral voor haar kinderen dat ze goed terecht mogen komen, vooral om de oudste die PDD NOS heeft maakt ze zich wel zorgen.

Geloof en kerk hebben een grote rol gespeeld in haar leven, maar niet alleen positief. Haar relatie liep er op stuk en in de reactie van veel gemeenteleden was ze erg teleurgesteld. Ze heeft daarom tegen zichzelf gezegd:

'Ik geloof niet voor de mensen, maar voor mezelf en voor mijn gezin.'

'Dus daar ligt eigenlijk wel een beetje de kern van hoe ik sta in het leven: dat is echt puur voor mijn gezin en voor de mensen om me heen.' Zo zegt ze nu.

Ze wil het geloof graag aan haar kinderen meegeven en ze maakt zich in dat opzicht zorgen. Ze is bang dat veel van wat ze zelf ooit aan waardevols heeft meegekregen (geloof, normen en waarden, respect) bezig is te verdwijnen. In de buurt en de samenleving, maar zelfs ook op christelijke scholen.

Ze noemt twee gebeurtenissen, die er toe hebben geleid dat ze staat waar ze nu staat:

- Haar echtscheiding
- De ervaringen rond een buiten baarmoederlijke zwangerschap

Ze verloor toen heel veel bloed en het was kantje boord. Ze had toen een heel bijzondere ervaring van rust en een gevoel van 'het is goed', een soort vrede: ik kan nu gaan en het komt goed, ook met mijn kinderen. Het idee dat ze 'aan de overzijde' iets bekends zag.

Het is duidelijk dat het hier om een heel bijzondere ervaring ging, die haar eerst ook inspireerde om mensen te vertellen dat er echt meer is dan alleen dit aardse leven dat wij kennen. Ook nu nog speelt die ervaring een rol, zij het veel minder. Nu met name in haar werk, wanneer ze stervenden begeleidt.

Als woorden die passen bij haar levensbeschouwing noemt ze als eerste 'doop'.

Dit heeft te maken met het feit dat haar kinderen niet zijn gedoopt. Voor haar betekent doop: het viere van het leven en van vergeving en het toevertrouwen van je kind aan God. Op bijzondere wijze kwam het thema doop in haar familie juist in deze weken weer intensief ter sprake.

Verder noemt ze: waarden en normen, rituelen, bidden en kerst, omdat ze is gewend met het gezin met kerst naar de kerk te gaan. Dat is heilig voor haar.

Ze vindt het geloof zeker niet achterhaald en ze vindt het persoonlijke in het geloof op de eerste plaats komen: 'een geloof is altijd persoonlijk' zo zegt ze. Je kunt niet meer zoals vroeger mensen vanuit bijv. de kerk van alles voorschrijven.

God is voor Minke haar Beschermmer, Hulp, Toeverlaat, haar Vader, haar 'rode draad'. Ze is wel veel met het geloof bezig voor zichzelf persoonlijk en voor haar naaste omgeving: dat is hoe ze er vorm aan geeft, maar niet in de zin dat ze vaak naar de kerk gaat.

Om het geloof op de kinderen te kunnen overbrengen hoopt ze op steun van familie, vrienden en vrienden van de kinderen zelf.

Minke ervaart inspiratie, geloof, hoop, liefde in een goed gesprek, een discussie op het werk en in levenservaringen van zichzelf. Zo krijgt ze 'nieuwe leerdoelen in het geloof', zoals ze dat zelf zegt. Nieuwe inzichten en handreikingen. Ook zijn ze laatst naar The Passion in Groningen geweest: een inspirerende ervaring, die je weer eens anders doet kijken naar vertrouwde dingen.

De kerkelijke gemeente speelt op dit moment niet echt een rol voor Minke. Misschien zou voor de jongste zoon catechisatie iets kunnen zijn.

Hoe het zou moeten zijn in de gemeente, daar heeft Minke zeker ideeën over:

- Steun bij persoonlijke nood: die nood moet worden opgepikt en professioneel aangepakt (zoals de predikant en ook een bepaalde ouderling dat doen: heel fijn)
- Misschien een mini-cursus voor ouderlingen
- Een soort buddy-systeem voor mensen die dat nodig hebben (praktisch en pastoraal)
- Meer aanvaarding en minder veroordeling in de gemeente
- Ouderlingen en contactpersonen zouden eerst aan hun mensen in de wijk moeten vragen wat hun verwachtingen zijn en zich niet moeten opdringen: aansluiten bij de behoefte

Aan de vieringen / kerkdiensten hoeft volgens haar niet zoveel te worden veranderd. Ze vindt het jammer dat jongeren na de basisschool zo weinig mee gaan naar de gewone viering: ze moeten in dat opzicht toch ook groeien en je bent samen een gemeenschap.

Ze vindt dat haar veel nadenken over geloof en kerk de rol is die zij speelt en dat is op dit moment zeker genoeg. Als ze ooit al iets zou willen dan is het in het één op één contact.

Samenvatting van het interview met Jelmer, 18 juli 2014 , **interview 8**

Het interview is gehouden bij de respondent thuis. Jelmer is 31 jaar, van beroep vrachtwagenchauffeur en samenwonend met Petra van 26 jaar. Ze wonen sinds twee jaar in deze twee onder één kap woning in een nieuwbouwwijk in Meerhuizen. Daarvoor woonde Jelmer bij zijn ouders in een dorp in Friesland en Petra komt niet uit het Noorden. Jelmer heeft afgelopen voorjaar belijdenis gedaan.

Jelmers gemiddelde week bestaat voornamelijk uit werken, als vrachtwagenchauffeur (niet naar het buitenland). Daarnaast doet hij samen met zijn vriendin het huishouden en is hij bezig 'in en om het huis'. Ook helpt hij geregeld bij een oom die een boerenbedrijf heeft.

Het geloof is voor hem een leidraad in zijn leven, daar is hij heel helder over. Dat blijkt in zijn houding naar zijn vriendin, maar ook naar andere mensen in zijn omgeving. Hij probeert er te zijn voor anderen. Iets voor anderen kunnen betekenen: dat is één van de mooiste dingen die er zijn, zo vindt hij. Daarin zit ook de zin van het leven: er met elkaar iets moois van maken. Dat is voor hem een heilig ideaal: gelukkig zijn en gelukkig maken.

Woorden die passen bij zijn geloof, het eerste wat hij zegt is:

'Absoluut niet perfect, wel rotsvast.'

'Persoonlijk' en 'hoop', die woorden spreken hem ook aan.

Gebeurtenissen die zijn leven en geloof mee hebben bepaald zijn het overlijden van zijn opa en wat er gebeurde rond een broertje van hem.

Hij zag het geloofsvertrouwen en de rust van zijn opa en oma en daaruit putte hij kracht, als 12, 13 jarige.

De problemen rond een broertje met (hoogstwaarschijnlijk) het syndroom van Asperger en vooral hoe er weer lucht kwam in die problemen, dat gaf hem het gevoel:

'Dit kan geen toeval zijn, dit moest zo zijn.'

God is voor Jelmer een steun en toeverlaat, die altijd dichtbij is. Dat is gewoon een gegeven. Hij is echt 'betrokken op God' en hij geeft daaraan vorm op een natuurlijke manier, die volgens hem door de predikant treffend werd omschreven toen Jelmer zich voorbereidde op zijn belijdenis:

'Als mensen je zien en horen en ze zeggen: die heeft iets. Je kunt er niet gelijk de vinger op leggen, maar hij heeft iets.'

Jelmer ervaart zijn geloof vooral thuis en in de kerk. Thuis, omdat het daar 'veilig en geborgen' is en er tijd is voor rust en zelfreflectie en in de kerk, omdat je dan voelt dat je er niet alleen voor staat. De preek vindt hij ook vaak mooi, want die geeft nieuwe inzichten.

Steun voor zijn leven en geloof vindt hij meestal 'rechtstreeks' in zijn persoonlijke lijntje met God. Verder in ongedwongen goede gesprekken. Van die gesprekken die je overkomen, op je pad komen als iets moois en waardevols.

Het paadje naar de kerk zou hij wel wat warmer willen houden dan nu het geval is. Gelukkig is zijn vriendin daarin een stimulans. De gemeente speelt niet een grote rol op dit moment. Zijn geloof wordt wel gevoed in de zondagse diensten, vooral de preek speelt daarin een rol.

Hij heeft de indruk dat de kerkelijke gemeenschap het hier 'wel aardig voor elkaar heeft'. Hij heeft niet de behoefte aan veel verandering in dat opzicht. Wat hij belangrijk vindt is, dat je steun bij elkaar kunt vinden en dat je met de neuzen dezelfde kant op het geloof samen kunt beleven.

In dat geloof vindt hij de Drie Eenheid en de tien geboden belangrijke begrippen. Hij denkt dat je Jezus moet zien als Zoon van God, maar hij vraagt zich af of je die visie ook aan anderen op moet leggen. Als je overal samen uit bent, hetzelfde over denkt, ..dat is ook weer niet goed. 'Het moet wel een beetje blijven triggeren,' zo zegt hij.

Wat hij erg belangrijk vindt voor de gemeente en voor zichzelf is het persoonlijke, aandacht voor elkaar en echt naar elkaar luisteren. Alleen luisteren kan al heel veel doen. 'Ongedwongenheid' is een woord dat een paar keer valt en ook de uitdrukking 'het komt op je pad'.

Zelf zou hij wel iets willen doen in de gemeente, maar dan vooral praktisch en zeker niet op de voorgrond en hoewel hij ook van goed gesprek houdt, ziet hij zichzelf niet als iemand die je (georganiseerd) dat zou moeten laten doen. Misschien trekt hij zich daarvoor dingen ook weer te erg aan. De ongedwongenheid en het natuurlijke zijn hierin voor hem de beste manier.

Checklist teksten voor verslagen (overnemen en invullen)

Naam student: Grytsje Hovius-Dijkstra
Studentnummer: S1028738
Klas: GPW 4
Naam OE: Pneumatologie
OE-code: ENTH-BVPNEU.D401
Datum:

	Correct uitgevoerde items aanvinken (student)	Opmerkingen (docent)
Spelling	Ja	
Stijl en zinsbouw	Ja	
Documentstructuur	Ja	
Bronnen en verwijzingen	Ja	

Deze tekst is tot stand gekomen zonder dat er sprake is van plagiaat	Ja	Naam student Grytsje Hovius-Dijkstra
--	----	---